

MEMOQ.1

SYNTHESE RAPPORT

DE PEDAGOGISCHE KWALITEIT VAN DE VLAAMSE KINDEROPVANG

Met en Monitoren van de Kwaliteit in de Kinderopvang
van baby's en peuters: de wetenschappelijke éénmeting.

Colofon

MeMoQ.1 (Meten en Monitoren van de Kwaliteit in de Kinderopvang van baby's en peuters: wetenschappelijke éénmeting) is een gezamenlijk onderzoeksproject van de Vakgroep Sociaal Werk en Sociale Pedagogiek van de Universiteit Gent en van het Expertisecentrum Ervaringsgericht Onderwijs en de Onderzoekseenheid Gezins- en orthopedagogiek aan de KU Leuven in opdracht van het Agentschap Opgroeien.

Promotoren: Prof. dr. Michel Vandenbroeck (UGent) en Prof. dr. Karla Van Leeuwen (KU Leuven)

Onderzoekleiding: dr. Jochen Devlieghere (UGent) en Bart Declercq (KU Leuven)

Observatoren: Darlien Smith, Laura De Pré en Lobke Van Lombergen (UGent); Emilie Van Besouw, Dorien Dams, Shana Hollander en Bart Declercq (KU Leuven)

Data-analyse: dr. Ines Devlieger.

Wetenschappelijk advies: Prof. dr. Pauline Slot (Universiteit Utrecht)

Stuurgroep: Diederik Vancoppenolle (Agentschap Opgroeien), Christèle Van Nieuwenhuyzen (Agentschap Opgroeien), Dieter Van Hecke (Agentschap Opgroeien), Bart Reel (Agentschap Opgroeien), Els Maenhout (Zorginspectie) en Mady Cochet (Zorginspectie).

Klankbordgroep: Ann De Smaele (VMSG), Hilde Van Rie (VMSG), Lisa Degrève (Helan), Nathalie Nzekauria (i-mens), Lies Platteau (Infano), Wilfried Neutjens (Infano), Annelies Roelandt (VCOK), Fien Lannoye (Stad Gent), Mieke Coulebier (Unieko), Archiel Vancipperle (Agentschap Opgroeien), Mieke Daems (Mentes), Hester Hulpia (VBJK), Leen Ackaert (Kinderrechtencommissariaat), Delphine Lambrecht (Felies), Olivia De Sutter (Vlaamse Gemeenschapscommissie), Saar Lambrechts (Netwerk tegen Armoede), Annick Schoups (Stad Antwerpen), Barbara Devos (Vlaams Welzijnsverbond)

Er zijn 7 rapporten die deel uitmaken van de rapportage over MeMoQ.1:

Syntheserapport: de pedagogische kwaliteit van de Vlaamse kinderopvang

Deelrapport 1: Methodologisch raamwerk

Deelrapport 2: Welbevinden en Betrokkenheid

Deelrapport 3: Emotionele, Educatieve ondersteuning en Groepsocialisatie

Deelrapport 4: Omgeving

Deelrapport 5: Contextvariabelen

Deelrapport 6: Ouderbevraging

© 2024 Opgroeien – UGent – KU Leuven

Uit deze uitgave mag vrij geciteerd worden voor niet commerciële doeleinden op voorwaarde van correcte bronvermelding. Die is:

Vandenbroeck, M.; Devlieghere, J.; Van Leeuwen, K. & Declercq B. (2024). De pedagogische kwaliteit van de Vlaamse kinderopvang. MeMoQ.1. Syntheserapport: de pedagogische kwaliteit van de Vlaamse kinderopvang Gent-Leuven: UGent – KU Leuven.

Inhoudsopgave

Lijst tabellen	4
Lijst figuren	5
1. Een tweede meting van de pedagogische kwaliteit in de kinderopvang ...	6
1.1. Wat meet de MeMoQ éénmeting?	7
1.2. Wat is er gewijzigd ten opzichte van de nulmeting?	8
1.3. Hoe meet de MeMoQ éénmeting?	9
1.4. Steekproef & responsgraad	13
1.5. Kenmerken van de locaties en de leefgroepen	16
1.6. Validiteit en betrouwbaarheid van het onderzoek	20
2. Algemene resultaten proceskwaliteit	23
2.1. De domeinresultaten	24
2.2. De onderliggende dimensies	25
3. Welke factoren houden verband met proceskwaliteit (bivariaat)?	28
3.1. Opvangvorm	29
3.2. IKT of niet-IKT	31
3.3. Groepsgrootte	32
3.4. Kind-begeleiderratio	33
3.5. Leeftijdsindeling	33
3.6. Diversiteit aan ervaringen	34
3.7. Schommelingen doorheen de dag en naar type activiteit	35
3.8. Opleidingsniveau en ervaring	38
4. Meervoudige statistische analyses	42
5. De ouderbevraging	45
5.1. Algemene vaststellingen	46
5.2. Informatie over hun kind, de werking en de buurt	46
5.3. Kwaliteit en tevredenheid	47
5.4. Hoe kunnen we verschillen in kwaliteitsbeoordeling begrijpen?	50
6. Besluit en aanbevelingen	51
6.1. Belangrijkste vaststellingen	52
6.2. Aanbevelingen voor de praktijk	53
6.3. Aanbevelingen voor het beleid	54
6.4. Aanbevelingen voor verder onderzoek	56

Lijst tabellen

Tabel 1:	Overzicht van de domeinen van pedagogische proceskwaliteit.....	8
Tabel 2:	Overzicht steekproefselectie wetenschappelijk éénmeting	14
Tabel 3:	Overzicht responsgraad per opvangtype wetenschappelijke éénmeting (absolute cijfers).....	14
Tabel 4:	Overzicht responsgraad per opvangtype wetenschappelijke éénmeting.....	15
Tabel 5:	Overzicht type onmogelijkheden per opvangtype wetenschappelijke éénmeting.....	15
Tabel 6:	Responsgraad contextvragenlijst ingedeeld naar gezinsopvang en groepsopvang.....	15
Tabel 7:	Responsgraad contextvragenlijst ingedeeld naar opvangtype éénmeting.....	15
Tabel 8:	Profiel van de opvanglocaties waarin geobserveerd is.....	17
Tabel 9:	Groepsindeling van de opvanglocaties waarin geobserveerd is	17
Tabel 10:	Aantal locaties per rechtsvorm van de organisator	17
Tabel 11:	Correlaties tussen de domeinen.....	21
Tabel 12:	Kwaliteitsbeoordeling door de ouders	47

Lijst figuren

Figuur 1:	Aantal kinderen in de geobserveerde leefgroepen.....	18
Figuur 2:	Kind-begeleiderratio in de geobserveerde leefgroepen.....	18
Figuur 3:	Aantal kinderbegeleiders gedurende één week (in %)	19
Figuur 4:	Schets van de steekproef volgens kindkenmerken	19
Figuur 5:	Leefgroepen groepsopvang waar kinderbegeleiders elementen van professionalisering volgden (%) ...	20
Figuur 6:	Gemiddelde domeinscores éénmeting in vergelijking met de nulmeting	24
Figuur 7:	Scores voor de onderliggende dimensies van CLASS Infant (baby's) op een 7-puntenschaal	25
Figuur 8:	Scores voor de dimensies van CLASS Toddler (peuters) op een 7-puntenschaal.....	25
Figuur 9:	Verband tussen aantal ervaringsgebieden en de Factor Uitbreiding	26
Figuur 10:	Scores omgeving nulmeting en éénmeting	26
Figuur 11:	Scores voor de indicatoren van omgeving nulmeting en éénmeting	27
Figuur 12:	Algemene domeinscores volgens opvangvorm	29
Figuur 13:	Welbevinden en betrokkenheid naar opvangvorm en groeps grootte	30
Figuur 14:	Emotionele en educatieve ondersteuning naar opvangvorm en groeps grootte	30
Figuur 15:	Domein- en factoren scores naargelang IKT of niet-IKT.....	31
Figuur 16:	Verband tussen groeps grootte en de domeinen welbevinden en betrokkenheid.....	32
Figuur 17:	Verband tussen groeps grootte en welbevinden en betrokkenheid naargelang de leeftijd	32
Figuur 18:	Verband tussen groeps grootte en het domein groeps socialisatie	33
Figuur 19:	Verband tussen kind-begeleiderratio en emotionele en educatieve ondersteuning (baby's).....	33
Figuur 20:	Verband tussen kind-begeleiderratio en welbevinden en betrokkenheid.....	33
Figuur 21:	Verband tussen kind-begeleiderratio en emotionele en educatieve ondersteuning (peuters).....	34
Figuur 22:	Verband tussen kind-begeleiderratio en groeps socialisatie (baby's)	34
Figuur 23:	Domein- en dimensiescores naargelang leeftijdsindeling	35
Figuur 24:	Verband tussen het aantal clusters en de domeinen welbevinden en betrokkenheid.....	36

Figuur 25:	Verband tussen ervaringsgebieden en welbevinden en betrokkenheid volgens opvangvorm	36
Figuur 26:	Verband tussen ervaringsgebieden en emotionele en educatieve ondersteuning (baby's)	37
Figuur 27:	Verband tussen ervaringsgebieden en emotionele en educatieve ondersteuning (peuters)	37
Figuur 28:	Invloed aantal ervaringsgebieden op groepsocialisatie	37
Figuur 29:	Schommelingen gedurende de voormiddag	37
Figuur 30:	Scores per type activiteit en per domein bij de baby's	38
Figuur 31:	Scores per type activiteit en per domein bij de peuters	38
Figuur 32:	Emotionele ondersteuning per activiteit naar kind-begeleiderratio (peuters)	39
Figuur 33:	Educatieve ondersteuning per activiteit naar kind-begeleiderratio (peuters)	39
Figuur 34:	Emotionele ondersteuning naargelang opleidingsniveau (baby's)	40
Figuur 35:	Educatieve ondersteuning naargelang opleidingsniveau (baby's)	40
Figuur 36:	Emotionele ondersteuning naargelang opleidingsniveau (peuters)	40
Figuur 37:	Educatieve ondersteuning naargelang opleidingsniveau (peuters)	40
Figuur 38:	Emotionele ondersteuning naargelang aantal jaren ervaring (baby's)	41
Figuur 39:	Educatieve ondersteuning naargelang aantal jaren ervaring (baby's)	41
Figuur 40:	Emotionele ondersteuning naargelang aantal jaren ervaring (peuters)	41
Figuur 41:	Educatieve ondersteuning naargelang aantal jaren ervaring (peuters)	41
Figuur 42:	Hoe goed zeggen ouders op de hoogte te zijn van... ..	46
Figuur 43:	Leerervaringen van het kind: belang en tevredenheid	48
Figuur 44:	Leerervaringen van het kind: wat moet verbeteren	48
Figuur 45:	Beoordeling van de omgang met het kind: belang en tevredenheid	48
Figuur 46:	Beoordeling van de omgang met het kind: Wat moet verbeteren	48
Figuur 47:	Beoordeling van de start van de opvang: belang en tevredenheid	48
Figuur 48:	Beoordeling van de start van de opvang: wat moet verbeteren	48
Figuur 49:	Beoordeling van de dagelijkse werking: belang en tevredenheid	49
Figuur 50:	Beoordeling van de dagelijkse werking: wat moet verbeteren	49
Figuur 51:	Beoordeling van de omgeving: belang en tevredenheid	49
Figuur 52:	Beoordeling van de omgeving: wat moet verbeteren	49

1.

***Een tweede
meting van de
pedagogische
kwaliteit in de
kinderopvang***

MeMoQ staat voor “Meten en Monitoren van de Kwaliteit” van de Vlaamse kinderopvang. Het is een grondig en uitgebreid onderzoek van de pedagogische kwaliteit in de Vlaamse kinderopvang voor baby's en peuters. Het onderzoek is een samenwerking tussen de Vakgroep Sociaal Werk en Sociale Pedagogiek van de Universiteit Gent, het Expertisecentrum Ervaringsgericht Onderwijs en de Onderzoekseenheid Gezins- en orthopedagogiek aan de KU Leuven, in opdracht van het Agentschap Opgroeien na een openbare aanbesteding.

Tussen eind 2015 en midden 2016 vond een eerste meting van de pedagogische kwaliteit in de Vlaamse kinderopvang plaats: de nulmeting. Toen werd in 400 leefgroepen, waarvan 200 leefgroepen in de gezinsopvang en 200 leefgroepen in de groepsopvang, de pedagogische kwaliteit geobserveerd, werden vragenlijsten aan de verantwoordelijken en aan alle ouders van de kinderen in de geobserveerde leefgroepen bezorgd. Het was de bedoeling dat deze meting elke vijf jaar zou herhaald worden. Door de wereldwijde COVID-19 pandemie werd de eerste opvolgmeting echter uitgesteld tot 2023. De observaties voor de wetenschappelijke éénmeting vonden plaats van april tot november 2023.

De observaties van de éénmeting vonden plaats in een context waarin de kinderopvang onder druk stond, omwille van personeelstekort en moeilijke werkomstandigheden. We zien daarom dat de respons (de vrijwillige deelname) van de éénmeting lager ligt dan in de nulmeting. Echter kent de éénmeting – niettegenstaande de context – nog een goede respons en al zeker wanneer we die vergelijken met gelijkaardige internationale onderzoeken, zoals later uitgebreider aan bod komt. De onderzoekers danken dan ook uitdrukkelijk de verantwoordelijken en de medewerkers van de opvanglocaties, de medewerkers van de koepelorganisaties, de organiserende besturen en de ouders voor hun medewerking.

1.1. Wat meet de MeMoQ éénmeting?

1.1.1. Proceskwaliteit

Uniek aan dit onderzoek is dat de ervaringen van de kinderen en hun ouders centraal staan. Anders gezegd: MeMoQ meet de pedagogische proceskwaliteit en de ervaringen van de ouders. Wetenschappelijk onderzoek toont immers dat het de proceskwaliteit is die de ervaringen van de kinderen bepaalt en dus ook de impact van de kinderopvang

op de ontwikkeling en het welzijn van de kinderen. We doen dat door drie essentiële aspecten te observeren.

Ten eerste observeert MeMoQ.1 **hoe het gaat met de kinderen**. Daarin onderscheiden we twee domeinen: domein 1 is het welbevinden van de kinderen en domein 2 is hun betrokkenheid. Welbevinden en betrokkenheid staan ook centraal in het Pedagogische Raamwerk voor de kinderopvang van baby's en peuters en zijn reeds goed gekende domeinen in de sector.

Ten tweede observeert MeMoQ.1 **de interactiekwaliteit**: de kwaliteit van de manier waarop de volwassenen, in dit geval kinderbegeleiders, omgaan met de kinderen. Er is grote consensus in de wetenschappelijke literatuur over kinderopvang dat betekenisvolle interacties de kern uitmaken van de pedagogische kwaliteit¹ en dat die betekenisvolle interacties gevat worden door het domein emotionele ondersteuning (domein 3) en het domein educatieve ondersteuning (domein 4). Dat geldt zowel voor de groepsopvang als voor de gezinsopvang². Deze twee domeinen worden gemeten aan de hand van de CLASS Infant (bij baby's) en CLASS Toddler (bij peuters) observatieschalen. Deze observatieschalen³ bestaan uit meerdere dimensies, waarover later meer. Als vijfde domein wordt groepssocialisatie gemeten. Dit is een nieuw domein ten opzichte van de wetenschappelijke nulmeting en richt zich op de mate waarin kinderbegeleiders sensitief zijn naar de groep als geheel en momenten benutten om de groepsverbondenheid en samenhang te versterken. Het domein groepssocialisatie wordt gemeten aan de hand van de observatieschaal Groepssocialisatie die eveneens uit meerdere dimensies bestaat.

Ten derde observeert MeMoQ als zesde domein de **omgeving**⁴. De tabel hierbij (Tabel 1) vat beknopt de essentie van elk domein samen.

TABEL 1: Overzicht van de domeinen van pedagogische proceskwaliteit.

<p>DOMEIN 1 Welbevinden</p> <p>Welbevinden is de mate waarin de kinderen zich in de opvanglocatie thuis voelen, spontaan zijn en er zichzelf kunnen zijn, genieten van de interacties met de omgeving en vitaliteit uitstralen. Dat alles zijn tekenen dat aan hun basisbehoeften voldaan wordt.</p>
<p>DOMEIN 2 Betrokkenheid</p> <p>Betrokkenheid verwijst naar de mate waarin de kinderen geconcentreerd bezig zijn, 'opgeslorpt' in hun activiteit, intens mentaal bezig zijn, exploreren, voldoening vinden in hun activiteiten en zo hun grenzen verleggen.</p>
<p>DOMEIN 3 Emotionele ondersteuning</p> <p>Emotionele ondersteuning beschrijft het relationeel klimaat en de sensitiviteit van de kinderbegeleiders. Dat gaat over de mate waarin kinderbegeleiders fysiek en mentaal betrokken zijn op de kinderen, nabij zijn, positieve emoties en respect uitstralen, de signalen van kinderen opmerken, responsief zijn en de kinderen zich veilig voelen bij de begeleider(s).</p>
<p>DOMEIN 4 Educatieve ondersteuning</p> <p>Educatieve ondersteuning beschrijft de mate waarin de kinderbegeleiders de kinderen uitdagen, hun drang tot ontdekken ondersteunen en uitbreiden, hun verstandelijke ontwikkeling bevorderen, hun zelfstandigheid aan bod laten komen en hun taalontwikkeling ondersteunen.</p>
<p>DOMEIN 5 Groepsocialisatie</p> <p>Groepsocialisatie gaat over de mate waarin de kinderbegeleider het groepsgevoel, de gezamenlijkheid, de cohesie, het bewustzijn van elkaar en de empathie van de kinderen voor elkaar bevordert.</p>
<p>DOMEIN 6 Omgeving</p> <p>Omgeving gaat over de indeling, opbouw en verscheidenheid in de speelruimte(s), de invulling van de speelzones, het aantal en de kwaliteit van de aangeboden activiteiten en materialen, de mate waarin er respect is voor de eigenheid van gezinnen en de maatschappelijke diversiteit en een doeltreffende organisatie van tijd en personeel. Daarnaast wordt ook de variatie aan activiteiten bij kinderen in kaart gebracht.</p>

1.1.2. Structurele kwaliteit

Naast deze proceskwaliteit meet MeMoQ ook aspecten van structurele kwaliteit. Structurele kwaliteitskenmerken bepalen de context waarin kinderbegeleiders hun werk doen en zijn belangrijk om de pedagogische kwaliteit te garanderen. Die structurele kwaliteit brengen we op twee manieren in beeld. Een aantal belangrijke aspecten van structurele kwaliteit observeren we (het aantal kinderen per begeleider en het aantal aanwezige kinderen bijvoor-

beeld) terwijl we andere aspecten in kaart brengen via een vragenlijst bij de verantwoordelijken in de groepsopvang en bij de onthaalouder in de gezinsopvang. Dan gaat het onder meer over de kwalificaties van de verantwoordelijke en (voor de gezinsopvang) van de kinderbegeleider, de pedagogische ondersteuning (coaching, vorming) en de kenmerken van de kinderen (thuisstaal).

1.1.3. Ervaringen en oordeel over de kwaliteit door ouders

Ten slotte krijgen alle ouders van de kinderen in de geobserveerde leefgroepen ook een vragenlijst via de verantwoordelijke van de groepsopvang of via de onthaalouder in de gezinsopvang. Die vragenlijst peilt naar een aantal achtergrondkenmerken (zoals leeftijd, opleidingsniveau, gezinssamenstelling, werksituatie), naar de motieven om van kinderopvang gebruik te maken en om voor een bepaalde locatie te kiezen (als men keuze had), de ervaringen met het zoekproces en met de gebruikte kinderopvang bijvoorbeeld op vlak van communicatie, en tot slot naar hun beoordeling van de kwaliteit.

1.2. Wat is er gewijzigd ten opzichte van de nulmeting?

Eenzijds is het belangrijk dat elke MeMoQ meting zo veel mogelijk dezelfde methodiek hanteert om vergelijking mogelijk te maken. Anderzijds moet elke nieuwe meting aan de slag gaan met de aanbevelingen van het vorige onderzoek en moet het verbeteringen aanbrengen waar nodig en ook nieuwe evoluties en voortschrijdend inzicht in de wetenschappelijke ontwikkelingen volgen en inbrengen. Dit heeft geleid tot vier belangrijke veranderingen in de wetenschappelijke éénmeting ten opzichte van de wetenschappelijke nulmeting. Deze veranderingen brengen de vergelijkbaarheid van de wetenschappelijke éénmeting ten opzichte van de wetenschappelijke nulmeting niet in het gedrang, maar moeten gezien worden als een uitbreiding en verfijning van het wetenschappelijk instrumentarium.

Een eerste wijziging heeft betrekking op het observeren van **verticale groepen** (waar kinderen van alle leeftijden samen zitten). Die vormen een belangrijk deel van de kinderopvangsector. In de gezinsopvang is de overgrote meerderheid van de groepen per definitie verticaal en ook in de groepsopvang komen verticale groepen vaak voor. Deze verticale leefgroepen maken dat het niet alleen belangrijk is om te kijken naar de gemiddelde ervaringen van de aanwezige kinderen, maar ook om na te gaan of de ervaringen

van baby's en peuters van elkaar verschillen. Daarom hebben we in die verticale groepen een extra observatieronde voor de interactiekwaliteit (domeinen 3, 4 en 5) ingevoerd. Bij elke observatieronde werd ofwel op de baby's ofwel op de peuters ingezoomd. Dit laat ons toe om in de analyse apart naar deze leeftijdsgroepen te kijken. In het methodologische rapport wordt het protocol voor deze groepen gedetailleerd weergegeven.

Een tweede wijziging heeft betrekking op de invoering van een nieuw domein, **groepssocialisatie**. In de wetenschappelijke nulmeting waren alle scores over de interactiekwaliteit gebaseerd op de omgang van de kinderbegeleider met elk van de kinderen. Deze werden gecapteerd onder de domeinen emotionele ondersteuning en educatieve ondersteuning. Daardoor ontbrak echter een belangrijk aspect van kinderopvang, namelijk het socialiserende aspect van het leven in een groep. Dat is namelijk een uniek kenmerk van de kinderopvang en kan bijdragen aan de sociale competenties van kinderen (empathie, samenhangigheid, rekening houden met elkaar).

Een derde wijziging heeft betrekking op de **activiteitenlijst**. De activiteitenlijst is een lijst waarop de observator alle activiteiten aanduidt die kinderen in de loop van de observatie doen. Deze lijst bleek in de wetenschappelijke nulmeting erg complex en veeleisend te zijn voor de observator, terwijl die complexiteit achteraf moeilijk verwerkbaar bleek in de analyses. De activiteitenlijst is daarom vereenvoudigd, hetgeen ook tijd en ruimte vrijmaakte om de extra observatie van emotionele en educatieve ondersteuning in te plannen bij verticale leefgroepen.

Een vierde en laatste wijziging heeft betrekking op de **contextvragenlijst** voor verantwoordelijken en onthaalouders. Hier werden de vragen met betrekking tot de pedagogische ondersteuning van de kinderbegeleiders aangevuld met vragen geïnspireerd op de TALIS-vragenlijst van 2018 over welke opleidingen en bijscholingen men volgde en hoe die gerelateerd waren aan het werk⁵. Daarbij is ook aandacht besteed aan de rol van de pedagogische coaches die in het Vlaamse kinderopvanglandschap zijn ingevoerd in 2021. Verder werd zowel in de oudervragenlijst als in de contextvragenlijst de terminologie geactualiseerd en werd opnieuw nagegaan of alle vragen goed en ondubbelzinnig geformuleerd waren.

1.3. Hoe meet de MeMoQ éénmeting?

In wat volgt schetsen we meer concreet welke aspecten van de kwaliteit gemeten zijn en welke instrumenten daarvoor zijn gebruikt.

1.3.1. Proceskwaliteit

Elk van de domeinen is op dezelfde manier gescoord als in de wetenschappelijke nulmeting, wat vergelijkingen tussen de wetenschappelijk éénmeting en de wetenschappelijk nulmeting toelaat. Enkel voor domein 5, het domein Groepssocialisatie, is dat niet mogelijk omdat dit domein een toevoeging is ten opzichte van de wetenschappelijke nulmeting.

1.3.1.1. Domeinen 1 en 2: Welbevinden en Betrokkenheid

Welbevinden (domein 1) en betrokkenheid (domein 2) worden gemeten met de Leuvense schalen voor Welbevinden en Betrokkenheid, ontwikkeld aan het ExpertiseCentrum ErvaringsGericht Onderwijs, KULeuven⁶. Welbevinden en betrokkenheid zijn geen persoonskenmerken in strikte zin, maar ze zijn de uitkomst van een samenspel tussen de eigenschappen en achtergrond van een persoon en een welbepaalde situatie. Indicatoren van welbevinden zijn: genieten, spontaan en zichzelf zijn, ontspannen zijn, zich open opstellen, levenslust uitstralen, zelfvertrouwen tonen. Welbevinden is in essentie een beleving die optreedt wanneer de interactie met de omgeving zo verloopt dat aan basisbehoeften wordt voldaan. Betrokkenheid herkennen we aan indicatoren zoals hoge concentratie en tijdvergeten bezig zijn, motivatie en gedrevenheid vanuit exploratiedrang, intense mentale activiteit en het zich bewegen aan de grens van de eigen mogelijkheden. Betrokkenheid is een beleving die optreedt wanneer kinderen hun potentieel ten volle benutten. Het draagt alles in zich om als indicatie te dienen voor het 'in ontwikkeling zijn'.

Welbevinden en betrokkenheid worden gemeten op een vijf-puntenschaal (Min. = 1.00, Max. = 5.00), waarbij ook de tussenwaarden gescoord kunnen worden (dus de facto gaat het om een negen-puntenschaal). Scores lager dan 2.50 worden als laag beschouwd, scores tussen 2.50 en 3.50 als matig en scores hoger dan 3.50 als hoog.

Tijdens de observatievoormiddag zijn vier observatiecycli – gespreid over de voormiddag – uitgevoerd van telkens vijf kinderen. Daarbij werd gebruik gemaakt van de scanning-procedure, en meer bepaald de 'quickscan'. Elk vooraf ge-

selecteerd kind wordt één minuut geobserveerd, waarna een score voor welbevinden en betrokkenheid toegekend wordt. Dit leidt tot een totaalscore voor zowel welbevinden als betrokkenheid, gebaseerd op alle toegekende scores, met een maximum van 20 kinderen. Het gemiddelde van deze 20 observaties geeft een indicatie van het welbevinden en de betrokkenheid van de kinderen in de leefgroep tijdens de halve dag observatie.

1.3.1.2. Domeinen 3 en 4: Emotionele ondersteuning en Educatieve ondersteuning

Emotionele ondersteuning (domein 3) en Educatieve ondersteuning (domein 4) meten we aan de hand van CLASS®, een observatie-instrument dat internationaal steeds vaker gebruikt en erkend wordt. **De Classroom Assessment Scoring System (CLASS®)** is ontwikkeld in de Verenigde Staten en kent een theoretische basis in ontwikkelingspsychologische en onderwijskundige theorieën over hoe een gezonde ontwikkeling eruitziet bij kinderen en hoe die het best ondersteund kan worden. In essentie impliceert dit dat interacties die kinderen hebben met kinderbegeleiders, andere kinderen en hun omgeving centraal staan. Het conceptuele raamwerk van de CLASS heeft aandacht voor zowel emotioneel-affectieve elementen van deze interacties, alsook voor aspecten die betrekking hebben op het ondersteunen van het reguleren van gedrag, en aandacht voor de ondersteuning van de brede sociaal-emotionele, cognitieve en talige competentieontwikkeling van kinderen.

De vertaalslag van het algemene kader van CLASS naar het handelen van kinderbegeleiders in de praktijk is afhankelijk van de leeftijd van het kind. Om die reden bestaan er verschillende leeftijdsversies van de CLASS. Voor kinderen onder de 18 maand (baby's) werd in dit onderzoek daarom gebruikt gemaakt van de CLASS Infant⁷ en voor kinderen boven de 18 maand (peuters) van de CLASS Toddler⁸. In horizontale groepen met enkel baby's werd de CLASS infant vier keer uitgevoerd. In horizontale groepen met enkel peuters werd de CLASS Toddler vier keer uitgevoerd. In verticale leeftijdsgroepen met zowel baby's als peuters werd de CLASS vijf keer afgenomen (drie keer CLASS Infant en twee keer CLASS Toddler als er meer baby's dan peuters waren en omgekeerd als er meer peuters dan baby's waren).

De opbouw van de CLASS volgt een hiërarchische structuur met op het hoogste niveau de domeinen, bijvoorbeeld Emotionele ondersteuning of Educatieve ondersteuning. Binnen elk domein zijn er verschillende kwaliteitsdimen-

sies gedefinieerd en elke dimensie bestaat weer uit drie of vier indicatoren waarop specifiek gelet moet worden tijdens de observaties. De indicatoren beschrijven concreet welk type gedragingen of processen in welke mate aan de orde moeten zijn voor een bepaald kwaliteitsoordeel. De handleiding van de CLASS geeft uitgebreide en concrete voorbeelden van deze criteriumgedragingen. Tijdens het observeren maken observatoren notities die passen bij elk van de indicatoren. Op basis van deze notities geven zij na afloop van de observatie per dimensie een score op een schaal van 1 tot 7, waarbij de scores 1 en 2 aangeven dat kwaliteit van de processen in de groep op desbetreffende dimensie laag is (het gewenste gedrag komt niet/nauwelijks voor), scores tussen 3 en 5 een middenniveau van kwaliteit aangeven (het gewenste gedrag komt wisselend/soms voor), en de scores 6 en 7 op hoge kwaliteit wijzen (het gewenste gedrag komt vaak of consistent voor).

Met de **Class Infant** worden vier dimensies afzonderlijk gescoord

1. Relatieel klimaat: de kinderbegeleider toont positief gedrag ten aanzien van kinderen en is fysiek nabij. De kinderbegeleider deelt aandacht en toont affectie, is vriendelijk en praat op een rustige toon. De interacties zijn positief, zonder irritatie of frustraties.
2. Sensitiviteit van de kinderbegeleider: de kinderbegeleider merkt signalen van de kinderen op, reageert er gepast op en is beschikbaar voor de kinderen. De kinderen voelen zich comfortabel bij de begeleider.
3. Faciliteren van exploratie: de kinderbegeleider is betrokken op de kinderen en betreft hen bij spel en allerlei dagelijkse routines. De kinderbegeleider handelt kindgericht, voorziet mogelijkheden tot exploratie, moedigt de ervaringen van kinderen aan en breidt deze ook uit.
4. Taalondersteuning: de kinderbegeleider voorziet een rijk taalaanbod, brabbelt met baby's, biedt taal aan en breidt die ook uit.

Met de **Class Toddler** worden acht dimensies afzonderlijk gescoord

1. Positieve sfeer: een positieve emotionele band (glimlachen, enthousiasme, affectie) tussen kinderbegeleider en kinderen, alsook respect en plezier. Er is fysieke nabijheid van de kinderbegeleider, wederkerige interacties tussen kinderbegeleider en kinderen, maar ook tussen kinderen onderling. Kinderbegeleiders gebruiken een rustige stem, er is oogcontact.

2. Negatieve sfeer: irritatie, boosheid, kinderbegeleiders gebruiken een harde, koude toon, roepen tegen de kinderen, dreigen of ridiculiseren, vernederen. Ook onder de kinderen is er sprake van negatief gedrag zoals ruzie, of frustraties die toenemen. Voor de duidelijkheid gebruiken we in dit deelrapport een omgekeerde schaal voor Negatieve sfeer (reversed). Hoe hoger, hoe minder negatieve sfeer.
3. Sensitiviteit van de kinderbegeleider: aandacht van de kinderbegeleider voor de kinderen, de kinderbegeleider merkt de signalen van de kinderen op en reageert er gepast op, erkent en aanvaardt gevoelens. De kinderen zijn op hun gemak bij de begeleider en zoeken die ook op.
4. Aandacht voor kindperspectief: de kinderbegeleider speelt in op wat de kinderen aanbrengen, biedt keuzes aan en verduidelijkt de ideeën en uitdrukkingen van het kind. De kinderbegeleider is flexibel, kan ook initiatieven van kinderen appreciëren en past zich aan het ritme van de kinderen aan. De kinderbegeleider moedigt de autonomie en het initiatief van kinderen aan, zorgt ervoor dat materialen beschikbaar en bereikbaar zijn en moedigt ook interacties tussen kinderen aan.
5. Begeleiding van gedrag: de kinderbegeleider houdt alle kinderen in het oog, voorziet proactief moeilijkheden en expliciteert duidelijk de verwachtingen naar de kinderen. Bij moeilijk gedrag kan de kinderbegeleider dit heroriënteren en positief uitdrukken wat wel verwacht wordt. Er is weinig doelloos vlinderen en wachttijden zijn beperkt. Gevaarsituaties worden vermeden.
6. Faciliteren van exploratie: de kinderbegeleider biedt mogelijkheden tot exploratie, leidt ook exploratie en ondersteunt het leren van kinderen. De begeleider breidt de gedachten van kinderen uit, geeft informatie en verbindt die met de reële wereld en met de ervaringen van de kinderen. Tijdens de activiteiten krijgen de kinderen uitdagende taken en wordt het denken aangemoedigd. Kinderen worden actief betrokken bij het manipuleren van materialen, bij motorische en verbale activiteiten.
7. Kwaliteit van feedback: de kinderbegeleider geeft tips en hints, verbale of fysieke steun en daagt de kinderen uit. De kinderbegeleider geeft informatie om concepten te verduidelijken en breidt de gedachten van kinderen uit. De kinderbegeleider geeft individuele feedback, die specifiek en gericht is en erkent inspanningen zowel als succeservaringen.
8. Taalondersteuning: de kinderbegeleider zorgt voor heen-en-weer gesprekjes, antwoordt consistent en stelt open vragen. De kinderbegeleider herhaalt wat

kinderen zeggen en breidt dit uit. De kinderbegeleider verwoordt acties en handelingen en geeft ook woorden aan wat kinderen doen. De kinderbegeleider gebruikt een gevarieerde woordenschat, benoemt nieuwe zaken en verbindt die met wat reeds gekend is.

1.3.1.3. Domein 5: Groepssocialisatie

Zoals hierboven uitgelegd komt in de wetenschappelijke éénmeting een nieuw domein aan bod, met name het domein groepssocialisatie. De **groepssocialisatie observatieschaal** is ontwikkeld en gevalideerd door de Universiteit Utrecht. Deze observatieschaal is conform de systematiek van de CLASS observatieschalen – die gebruikt worden voor domein 3 en 4 – opgebouwd en gespecificeerd per leeftijdsgroep (baby's en peuters). Het domein omvat de mate waarin een kinderbegeleider sensitief is ten aanzien van de hele groep evenals de mate waarin spel, activiteiten en routinemomenten benut worden om de groepsverbondenheid en gezamenlijkheid te versterken. Een medewerker kan meer of minder sensitief zijn naar individuele kinderen, maar in deze dimensie betreft het specifiek de sensitiviteit ten aanzien van de groep als geheel. Het gaat hierbij zowel om sociaal-emotionele aspecten, zoals het bevorderen van pro-sociaal gedrag, en het stimuleren van de gezamenlijke aandacht, of het afstemmen en coördineren van handelingen tussen kinderen gericht op een gezamenlijk doel of samenspel⁹.

1.3.1.4. Domein 6: Omgeving

De rijkdom van de omgeving is in kaart gebracht op twee manieren:

Onderdeel 1: De omgeving is in kaart gebracht met omgevingsschalen die voor de nulmeting ontwikkeld en gevalideerd zijn. Deze schalen zijn geïnspireerd op bestaande internationale schalen¹⁰, maar aangepast aan de Vlaamse situatie. Ze laten toe dat observatoren een snelle beoordeling van de kwaliteit van de leef- en leeromgeving maken, in combinatie met afname van de andere observatie-instrumenten. De omgevingsschalen worden op het eind van de halve dag observatie ingevuld door een beoordelaar op basis van alle verzamelde indrukken. Het invullen ervan vraagt ongeveer 30 minuten tijd. De omgevingsschaal bestaat uit 15 indicatoren die gescoord worden op een vijf-puntenschaal. Score 1 en 2 betekenen een lage kwaliteit, score 3 betekent matige kwaliteit en score 4 en 5 betekenen hoge kwaliteit. Indicatoren 1 tot 6 focussen op zowel de indeling, opbouw en verscheidenheid van de speelzones als op de invulling van de speelzones, de presentatiewij-

ze, rijkdom en afstemming van de aangeboden materialen. Indicator 7 tot 9 meten de uitbreidingen op dit basisaanbod via de extra aangeboden materialen en activiteiten, uitbreidingen op basis van waargenomen noden en interesses en uitbreidingen op basis van mogelijkheden van kinderen. Indicatoren 10 tot 12 brengen in kaart in welke mate (maatschappelijke) diversiteit een onderdeel is van de opvang en er zichtbare aanwijzingen zijn dat gezinnen welkom zijn in de leefgroep. Indicatoren 13 tot 15 focussen op een doeltreffende en kindgerichte organisatie van tijd en personeel en de mate waarin de dag-structuur ruimte biedt voor kind-initiatief.

De verschillende indicatoren uit deze schaal werden onderworpen aan een factoranalyse¹¹ die toont dat het gaat om twee afzonderlijke factoren:

1. Basisaanbod (= indicator 1 tot 6): de indeling, opbouw en verscheidenheid van de ruimte (benutting van de ruimte, organisatie van de ruimte, verscheidenheid aan zones) en de invulling van de ruimte (presentatiewijze van het materiaal, rijkdom van het materiaal, afstemming op maat van de kinderen).
2. Uitbreiding (= indicator 7 tot 9): het aantal en de kwaliteit van de aangeboden activiteiten en materialen, de mate van afstemming op de noden en interesses van de kinderen en op hun mogelijkheden.

De andere zes indicatoren (indicator 10 tot 15) vormen op basis van de factoranalyse geen afzonderlijke factor en kunnen alleen op indicator-niveau bekeken worden. Het gaat om respect voor de eigenheid van gezinnen en de maatschappelijke diversiteit en een doeltreffende organisatie van tijd en personeel.

Onderdeel 2: De variatie aan activiteiten is in kaart gebracht met de Activiteitenlijst. Gespreid over de observatievoormiddag zijn vier observatiecycli uitgevoerd van telkens vijf kinderen. Elk vooraf geselecteerd kind wordt één minuut geobserveerd, waarna een activiteitenrubriek toegekend wordt. Op die manier zijn per halve dag observatie 20 activiteiten van maximaal 20 kinderen genoteerd. De activiteitenlijst bestaat uit de volgende activiteiten: (1) Motorische activiteiten, (2) Sensopathisch spel/manipuleren, (3) Observeren van visuele & auditieve prikkels, (4) Constructies, (5) Beeldende activiteiten, (6) Muzikale activiteiten, (7) Rollen- en fantasiespel, (8) Verbale en non-verbale interactie tussen kinderen, (9) Luisteren, (10) Verbale en non-verbale interactie tussen kinderen en volwassenen, (11) Met boeken/prenten bezig zijn, (12) Patronen & (denk

spelen, (13) Dagelijkse, huiselijke activiteiten en routines, (14) Uitstappen en excursies, (15) Geen activiteit en (16) Andere. De activiteiten zijn geclusterd in zes rubrieken die een gemeenschappelijke stam hebben (bv. zowel motorische activiteiten als sensopathisch spel, manipuleren delen een fysieke component). Observatie van activiteiten in diverse activiteitenclusters is een indicatie voor de diversiteit aan ervaringen die kinderen opdoen.

De werkwijze voor afname bij de éénmeting is vereenvoudigd ten opzichte van de nulmeting. Er zijn twee ingrepen gebeurd: 1) het aankruisen van activiteiten is gekoppeld aan de observaties van welbevinden en betrokkenheid in plaats van driemaal in de loop van de voormiddag een globale inschatting te maken, en 2) het aantal activiteiten is teruggebracht van 20 naar 16 activiteiten.

1.3.2. Structurele kwaliteit

1.3.2.1. Contextvragenlijst

Om elementen van structurele kwaliteit van zowel de geobserveerde leefgroep als de opvanglocatie in kaart te brengen werd gebruik gemaakt van een **contextvragenlijst**. Het gaat onder meer om elementen zoals opvangvorm, werken met IKT¹² of niet, de grootte, geschiedenis en structuur van de geobserveerde leefgroep en opvanglocatie.

Bestaande en internationaal gebruikte lijsten zijn te weinig bruikbaar omdat de lokale contexten te verschillend zijn en het zijn precies die lokale aspecten die we in kaart willen brengen. Daarom is in de wetenschappelijke nulmeting besloten om in nauw overleg met de toenmalige stuurgroep een vragenlijst te ontwikkelen die ingevuld wordt door de verantwoordelijke in het geval van groepsopvang of door de onthaalouder in het geval van gezinsopvang. Voor de wetenschappelijke éénmeting werd dezelfde, maar geactualiseerde contextvragenlijst gehanteerd.

De contextvragenlijst levert informatie over de context waarin de geobserveerde leefgroep werkt. Het is belangrijk dit in beeld te brengen omdat die context een invloed kan hebben op de pedagogische kwaliteit. Enerzijds bevroegt de contextvragenlijst wel zo veel mogelijk wat we omschreven als "voorwaarden" voor pedagogische kwaliteit, anderzijds bevroegt ze contextfactoren die we niet als dusdanig als pedagogische kwaliteit beschouwen, maar waar we in het onderzoek wél van willen nagaan of en hoe ze pedagogische kwaliteit beïnvloeden.

De contextvragenlijst bestaat uit volgende delen:

- achtergrond van de opvanglocatie (historiek, grootte);
- werkt met IKT / niet IKT;
- extra aanbod (zoals inclusieve opvang, noodopvang, etc...);
- achtergrondkenmerken van de kinderen in de geobserveerde leefgroep;
- personeel in de geobserveerde leefgroep (aantal, opleiding, voltijds of deeltijds);
- pedagogische omkadering en initiatieven voor kwaliteitsverbetering;
- samenwerking met andere organisaties;
- communicatie met ouders;
- aantrekkelijke en moeilijke aspecten van de job van onthaalouder of verantwoordelijke.

1.3.3. Bevraging van de ouders

1.3.3.1. Oudervragenlijst

Ouders krijgen, net zoals in de wetenschappelijke nulmeting en in het Pedagogische Raamwerk, een uitdrukkelijke plaats in de wetenschappelijke éénmeting. Op die manier wordt hun perspectief en hun ervaringen met de opvang in kaart gebracht. Voor de **oudervragenlijst** is voortgebouwd op een vragenlijst voor ouders, ontwikkeld door CNRI Rome¹³. Deze vragenlijst peilt naar de betekenisverlening en de beleving van de ouders. *Betekenisverlening* wordt hier gezien als een veel ruimer begrip dan tevredenheid. Tevredenheid is immers een weinig valide begrip, zo blijkt uit onderzoek¹⁴. De betekenisverlening en de beleving van ouders laten toe om hun ervaringen in kaart te brengen rekening houdend met de ruime kwaliteitseisen voor maatschappelijke basislocaties: beschikbaarheid, betaalbaarheid, bereikbaarheid, begrijpbaarheid en bruikbaarheid¹⁵. De vragenlijst die voor de MeMoQ wetenschappelijke nulmeting was geconstrueerd bleek goede discriminerende kwaliteiten te hebben en liet toe om verschillen in zoekproces en in appreciatie van de kinderopvang in kaart te brengen¹⁶.

De vragenlijst bestaat uit verschillende soorten vragen:

1. vragen die peilen naar demografische gegevens van ouders en kinderen;
2. vragen over zoekproces: ouders kregen een reeks stellingen waarop ze antwoordden op een 5-puntenschaal (variërend van helemaal niet akkoord tot helemaal akkoord);
3. Vragen over de mate waarin men op de hoogte was over de zorg voor en de ontwikkeling van het kind, over de werking van de leefgroep en over de buurt, eveneens

te beoordelen op een 5-puntenschaal van heel weinig op de hoogte tot heel goed op de hoogte.

4. Vragen waarbij de ouders aangaven wat ze meest belangrijk vonden, waar ze meest tevreden over waren en wat ze vatbaar voor verbetering vonden over verschillende onderwerpen (de leerervaringen van het kind, de omgang met de begeleiders, de wenperiode, de dagelijkse werking en de omgeving).

1.4. Steekproef & responsgraad

1.4.1. Steekproef

Leefgroepen die deelnamen aan het onderzoek werden door toeval bepaald, door een aselechte steekproef uit een databestand dat door Agentschap Opgroeien werd aangeleverd. De verantwoordelijken van de geselecteerde opvanglocaties werden door de onderzoekers gecontacteerd, uitgebreid geïnformeerd en om hun toestemming gevraagd. Wanneer ze toestemming gaven en dus instemden met een vrijwillige deelname aan het onderzoek, werd een afspraak voor de observatie gemaakt. Deze geïnformeerde toestemming is een ethische vereiste voor elk wetenschappelijk onderzoek en dus ook voor MeMoQ.1. Het betekent dat de onderzoekers niet onaangekondigd in een opvanglocatie mogen komen. Enkel waar vrijwillige toestemming was, werd onderzoek verricht. De steekproef bestond uit 200 leefgroepen groepsopvang (100 met en 100 zonder IKT) en 100 leefgroepen gezinsopvang (90 met sociaal statuut en 10 zonder sociaal statuut) (Zie Tabel 2). Na contactname (zie Tabel 5) bestond de effectieve steekproef met toezeggingen uit 304 locaties¹⁷: 201 leefgroepen groepsopvang (100 met en 101 zonder IKT) en 103 leefgroepen gezinsopvang (93 met sociaal statuut, 10 zonder sociaal statuut). Wanneer we generaliserende uitspraken doen over de scores op de verschillende domeinen en dimensies zijn wegingscoëfficiënten toegepast om de scores voor elk van deze deelgroepen aan te passen aan hun reële aanwezigheid in het Vlaamse en Brusselse opvangland-schap¹⁸.

De wetenschappelijke éénmeting heeft als doel om uitspraken te doen over de Vlaamse kinderopvang (de opvang in het Vlaams en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest ver-gund door Opgroeien) en deze uitspraken te vergelijken met de eerder gedane uitspraken over diezelfde Vlaamse kinderopvang in de wetenschappelijke nulmeting. Het is daarom belangrijk om een steekproef te hebben die ons toelaat om de resultaten van de wetenschappelijke één-

meting in perspectief te brengen met de resultaten van de wetenschappelijke nulmeting. In onderstaande tabel geven we een overzicht van deze steekproef:

Om een volledig beeld weer te geven van de responsgraad is het belangrijk om een overzicht te geven van het totaal aantal contactnames, toezeggingen, weigeringen en onmogelijkheden. Weigeringen bestaan uit 'geen deelname aan het onderzoek' of 'weigering na contact met de verantwoordelijke van een gezinsopvang'. De 'weigering na contact met de verantwoordelijke van een gezinsopvang' verdient wat meer uitleg. In het databestand dat verkregen werd van het Agentschap Opgroeien ontbraken soms contactgegevens van opvanglocaties waardoor de verantwoordelijke gecontacteerd moest worden om de correcte contactgegevens te verkrijgen. Bij een aantal van deze contactnames weigerde de verantwoordelijke van een gezinsopvang om contactgegevens van de opvanglocatie door te geven of werd aangegeven dat er na overleg met de opvanglocatie beslist werd om niet deel te nemen aan het onderzoek.

Onmogelijkheden om deel te nemen bestaan dan weer uit 'Stopzetting van de opvanglocatie', 'Fout in het databestand', 'Medische redenen', 'Wijziging in het opvangtype', 'Onbereikbaarheid van de opvangverantwoordelijke' en 'Andere'.

TABEL 2: Overzicht steekproefselectie wetenschappelijk éénmeting

Type opvang	Aantal
Groepsopvang IKT (inclusief IKT Mix)	100
Groepsopvang niet-IKT	100
Gezinsopvang Sociaal Statuut (IKT)	90
Gezinsopvang Geen Sociaal Statuut (niet-IKT)	10

TABEL 3: Overzicht responsgraad per opvangtype wetenschappelijke éénmeting (absolute cijfers)

	Groepsopvang IKT & Mix	Groepsopvang Niet-IKT	Gezinsopvang Sociaal Statuut	Gezinsopvang Geen Sociaal Statuut	Totaal
# contactnames	156	203	233	24	616
# toezeggingen	100	101	93	10	304
# weigeringen	26	46	67	7	146
# onmogelijkheden	30	57	73	7	167

Om het percentage weigeringen te berekenen werd eerst en vooral het aantal contactnames verminderd met het aantal onmogelijkheden. Dat geeft een aantal potentiële toezeggingen. Vervolgens werd het percentage weigeringen berekend ten opzichte van het aantal potentiële toezeggingen. In totaal weigerde bijna 1 op de 3 locaties. Het percentage onmogelijkheden werd berekend ten aanzien van het aantal contactnames.

De 167 'onmogelijkheden' werden dus niet meegenomen in de berekening van het percentage weigeringen, maar zijn wel een belangrijke verklaring voor de niet-deelnames van opvanglocaties.

We zien dus een stijging van het totaal aantal weigeringen (van 24,8% naar 32,5%), maar zien ook een stijging in nagenoeg alle opvangvormen, met uitzondering van de gezinsopvang zonder sociaal statuut (niet-IKT), waar het percentage weigeringen bij de wetenschappelijke nulmeting reeds hoog lag. Er is wel een grote stijging van het percentage weigeringen bij de groepsopvang niet-IKT en gezinsopvang sociaal statuut (IKT).

We kunnen dan ook concluderen dat de participatiegraad aan de wetenschappelijke éénmeting niet slechter is dan in andere internationale studies. In het methodologische rapport geven we hiervan een aantal voorbeelden.

1.4.2. Respons op de contextvragenlijst

In totaal werden er over de groeps- en de gezinsopvang heen 304 contextvragenlijsten uitgedeeld (hetzij digitaal, hetzij op papier). Daarvan werden 275 vragenlijsten ingevuld ontvangen.

De responsgraad op de contextvragenlijst in de wetenschappelijke éénmeting is dus iets lager dan de responsgraad op de contextvragenlijst in de wetenschappelijke nulmeting. Daarenboven is er een significant verschil in de responsgraad van de vier opvangvormen die bevestigd wer-

TABEL 4: Overzicht responsgraad per opvangtype wetenschappelijke éénmeting

	Groepsopvang IKT & Mix	Groepsopvang Niet-IKT	Gezinsopvang Sociaal Statuut	Gezinsopvang Geen Sociaal Statuut	Totaal
# contactnames	156	203	233	24	616
# onmogelijkheden	30	57	73	7	167
% onmogelijkheden	19,23%	28,08%	31,33%	29,17%	27,11%
# potentiële toezeggingen	126	146	160	17	449
# toezeggingen	100	101	93	10	304
# weigeringen	26	46	67	7	146
% weigeringen	20,63%	31,51%	41,88%	41,18%	32,52%
% weigeringen nulmeting	9,1%	16,7%	21,3%	42,9%	24,8%

TABEL 5: Overzicht type onmogelijkheden per opvangtype wetenschappelijke éénmeting

	Groepsopvang IKT & Mix	Groepsopvang Niet-IKT	Gezinsopvang Sociaal Statuut	Gezinsopvang Geen Sociaal Statuut	Totaal
Stopzetting	2	11	19	0	32
Fout in databestand	3	1	2	1	7
Medische redenen	3	5	18	1	27
Wijziging opvangtype	1	3	1	0	5
Onbereikbaar	17	35	31	5	88
Andere	4	2	2	0	8

TABEL 6: Responsgraad contextvragenlijst ingedeeld naar gezinsopvang en groepsopvang

	Gezinsopvang	Groepsopvang	Totaal
# uitgedeeld	103	201	304
# ontvangen	95	180	275
Responsgraad éénmeting	92,2%	89,6%	90,5%
Responsgraad nulmeting	98,0%	89,5%	93,8%

TABEL 7: Responsgraad contextvragenlijst ingedeeld naar opvangtype éénmeting

	Groepsopvang IKT & Mix	Groepsopvang Niet IKT	Gezinsopvang Sociaal Statuut	Gezinsopvang Geen Soc Statuut	Totaal
# uitgedeeld	100	101	93	10	304
# ontvangen	93	87	87	8	275
Responsgraad éénmeting	93%	86,1%	93,5%	80%	90,5%

den. De gezinsopvang sociaal statuut (IKT) heeft daarbij de grootste responsgraad, gevolgd door de groepsopvang IKT (inclusief IKT-mix), groepsopvang niet-IKT, en tot slot de gezinsopvang zonder sociaal statuut (niet-IKT).

1.4.3. Respons op de oudervragenlijst

We kregen in totaal 1662 vragenlijsten terug uit 252 leefgroepen, hetzij 83% van de geselecteerde leefgroepen.

- 556 oudervragenlijsten uit 88 opvanglocaties groepsopvang IKT. Dat betekent dat we van 88% van de geselecteerde opvanglocaties groepsopvang IKT oudervragenlijsten terugkregen. Gemiddeld kregen we voor de opvanglocaties waar ouders deelnamen 6,3 ingevulde oudervragenlijsten terug.
- 726 oudervragenlijsten uit 78 opvanglocaties groepsopvang niet-IKT. Dat betekent dat we van 77% van de

geselecteerde opvanglocaties groepsopvang niet-IKT oudervragenlijsten terugkregen. Gemiddeld kregen we voor de leefgroepen waar ouders deelnamen 9,3 ingevulde oudervragenlijsten terug.

- 343 vragenlijsten uit 78 opvanglocaties gezinsopvang IKT. Dat betekent dat we van 84% van de geselecteerde opvanglocaties gezinsopvang IKT oudervragenlijsten terugkregen. Gemiddeld kregen we voor de leefgroepen waar ouders deelnamen 4,4 ingevulde oudervragenlijsten terug.
- 37 vragenlijsten uit 8 opvanglocaties gezinsopvang niet-IKT. Dat betekent dat we van 80% van de geselecteerde opvanglocaties gezinsopvang IKT oudervragenlijsten terugkregen. Gemiddeld kregen we voor de leefgroepen waar ouders deelnamen 4,6 ingevulde oudervragenlijsten terug.

Als we het aantal ontvangen vragenlijsten afzetten ten opzichte van het aantal vragenlijsten dat zou moeten uitgedeeld zijn, komen we uit op een respons van 58,8%.

1.4.4. Representativiteit van de steekproef

Om de representativiteit van de steekproef te verzekeren werd niet alleen een onderverdeling gemaakt naar type opvanglocatie, maar is ook bij elke gecontacteerde opvanglocatie – op een geanonimiseerde manier – nagegaan of ze in handhaving zaten op het moment dat zij uitgenodigd werden voor deelname aan de éénmeting. Handhaving betekent dat Opgroeien de opvanglocatie aanmaant om vastgestelde tekorten binnen een bepaalde termijn in orde te stellen. Om dit te berekenen werden de databank van de wetenschappelijke éénmeting en de databank van Opgroeien gekruist op het niveau van locatie-identificatienummer. De kruising gebeurde door Opgroeien om anonimiteit te garanderen over de betrokken opvanglocaties.

Om de representativiteit na te gaan werd vervolgens een Pearson's chi-kwadraat toets uitgevoerd. Deze toont aan dat er geen significant verschil is met betrekking tot handhaving tussen deelnemende opvanglocaties en opvanglocaties die weigerden om deel te nemen of in de onmogelijkheid waren om deel te nemen waren. Het percentage deelnemende opvanglocaties met handhaving is 4,16% terwijl het percentage opvanglocaties die weigerden om deel te nemen of in de onmogelijkheid waren om deel te nemen met 3,19% zelfs lager is. Dit impliceert dat de resultaten van de wetenschappelijke éénmeting niet vertekend zijn doordat locaties in handhaving systematisch meer zouden hebben geweigerd. Om de resultaten

te extrapoleren naar Vlaanderen hebben we een weging toegepast (zie het methodologische rapport voor de exacte berekening van deze weging).

1.5. Kenmerken van de locaties en de leefgroepen

Voor domein 1: welbevinden en domein 2: betrokkenheid, zijn in totaal 1215 observatierondes uitgevoerd: vier observatierondes in 303 leefgroepen en drie rondes in één leefgroep. Voor domein 3: emotionele ondersteuning en domein 4: educatieve ondersteuning is de CLASS Infant uitgevoerd in 235 leefgroepen met een totaal van 607 observatierondes. De CLASS Toddler werd uitgevoerd in 250 leefgroepen met een totaal van 780 observatierondes. Dezelfde cijfers gelden voor domein 5: groepsocialisatie. Voor domein 6: omgeving werden 304 scoreformulieren ingevuld. Voor het bepalen van de ervaringsgebieden zijn in totaal 6028 activiteiten geregistreerd. Tot slot ontvingen we ook 275 ingevulde contextvragenlijsten en 1662 ingevulde vragenlijsten van ouders.

In totaal zijn dus 304 leefgroepen geobserveerd. De beschrijving van de context van de leefgroepen waar we observeerden, is gebaseerd op de vragenlijst die de verantwoordelijken (voor groepsopvang) of de onthaalouder (voor gezinsopvang) invulden en op de eigen observaties.

1.5.1. Kenmerken van de opvanglocatie en de leefgroep

In het rapport over de context is meer detailinformatie te vinden over de kenmerken van de opvanglocaties en de leefgroepen die werden geobserveerd en waar een contextvragenlijst werd ingevuld. Het gaat bijvoorbeeld om historiek, grootte van de locatie, personeelssamenstelling en personeelskenmerken (arbeidsregime, statuut, opleiding en ervaring), financiering, extra opvangaanbod, rechtsvorm). Het gaat ook om een aantal kenmerken van de leefgroep waarin is geobserveerd, zoals aantal en kenmerken van het personeel bij de kinderen.

In wat volgt geven we alvast een aantal van de belangrijkste kenmerken mee en we beginnen met een profiel van de opvanglocaties waar geobserveerd is.

Wat betreft de groepsindeling bestond de gerealiseerde steekproef uit 95 horizontale voorzieningen (waar baby's, kruipers en lopers elk afzonderlijk zijn); 17 semi-verticale leefgroepen (waar kinderen in twee groepen zijn ingedeeld,

TABEL 8: Profiel van de opvanglocaties waarin geobserveerd is

Aantal	Groepsopvang		Gezinsopvang		Totaal	
	N = 180		N = 95		N = 275	
	Gem	SD	Gem	SD	Gem	SD
Bestaansduur	16,3	13,8	15,9	10,2	16,1	11,7
Capaciteit locatie	34,1	24,4	6,9	2,5	17,2	20,1
Capaciteit leefgroep	13,1	13,9	6,7	2,5	13,1	13,9
Jaren ervaring verantwoordelijke	11,8	9,0	16,5	9,5	14,8	9,5

TABEL 9: Groepsindeling van de opvanglocaties waarin geobserveerd is

	Gezinsopvang	Groepsopvang	Totaal
Horizontaal Infant	7 [6.8%]	43 [21.4%]	50 [16.4%]
Horizontaal Toddler	19 [18.4%]	39 [19.4%]	58 [19.1%]
Verticaal Infant	26 [25.2%]	40 [19.9%]	66 [21.7%]
Verticaal Toddler	51 [49.6%]	79 [39.3%]	130 [42.8%]
Totaal	103 [100%]	201 [100%]	304 [100%]

TABEL 10: Aantal locaties per rechtsvorm van de organisator

	Groepsopvang	Gezinsopvang	Totaal
Gemeenschapsonderwijs	3	0	3
Gemeentebestuur, stadsbestuur, OCMW of vereniging van OCMW of gemeente	15	14	29
Vennootschap of VOF	48	-	48
VZW	61	73	134
Natuurlijk persoon	29	8	37
Feitelijke vereniging	24	-	24
Totaal	180	95	275

meestal jonger of ouder dan 18 maand) en 192 verticale groepen, waar kinderen van alle leeftijden samen zijn.

We maakten een nog wat verfijndere indeling die gebruikt werd voor de analyses. Immers, in een theoretisch verticale groep, kan het toch zijn dat op het moment van de observatie er bijvoorbeeld enkel baby's zijn, wat die leefgroep in de praktijk tot een horizontale groep maakt. Tabel 9 geeft die meer verfijnde indeling weer.

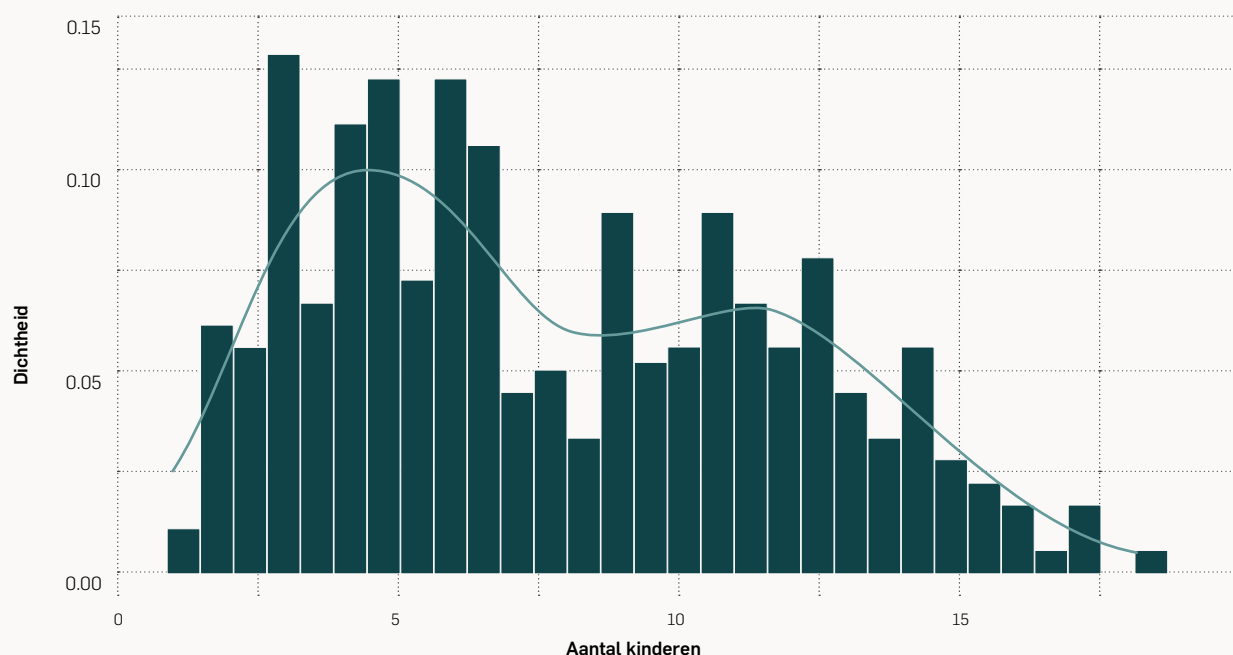
Wat betreft de rechtsvorm van de deelnemende opvanglocaties, bestond de steekproef uit een diversiteit aan entiteiten (zie tabel 10).

Figuur 1 op de volgende bladzijde geeft de groeps grootte in de geobserveerde leefgroepen weer.

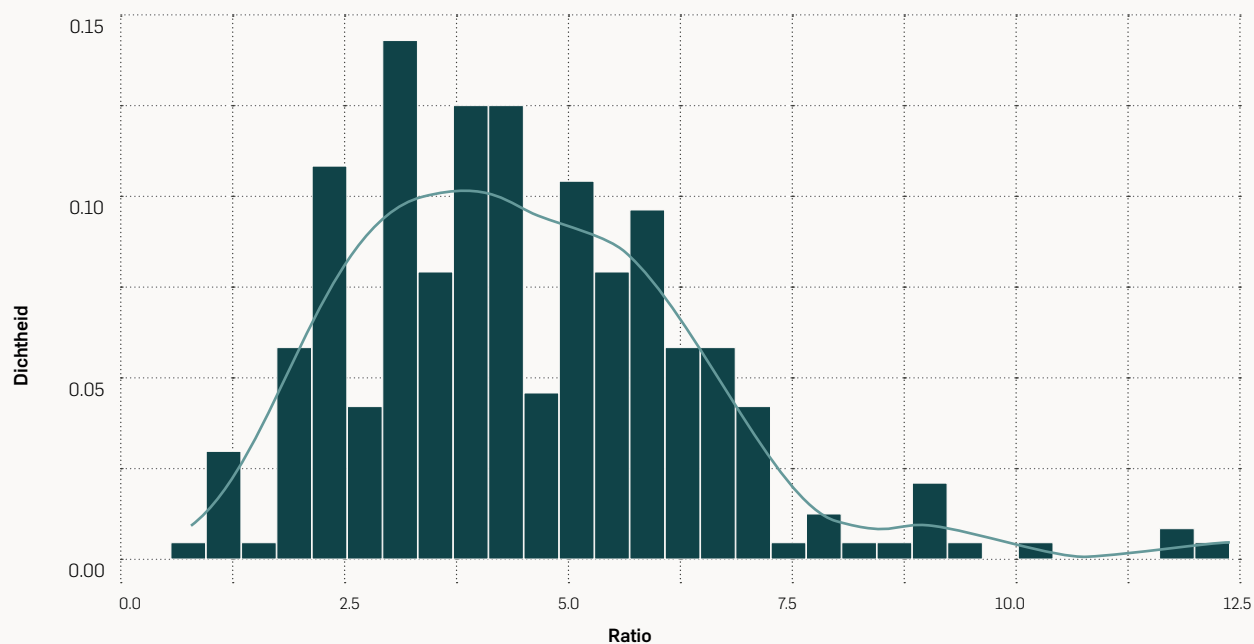
Het aantal kinderen in de hele opvang varieert van 2 tot 179 (gemiddeld 17). Het aantal kinderen in de leefgroep varieert van 2 tot 22. Een kwart van de leefgroepen telt 6 kinderen of minder. De helft varieert tussen 6 en 17 kinderen.

In combinatie met het aantal aanwezige kinderbegeleiders in de geobserveerde leefgroepen, geeft dit de volgende kind-begeleiderratio in de geobserveerde leefgroepen. De ratio varieert tussen 0.33 en 16 kinderen per begeleider. Gemiddeld gezien is de ratio 5.16 (SD = 2.05). In locaties gezinsopvang ($M = 4.66$, $SD = 1.62$, range = 1.00 – 8.00 kinderen per kinderbegeleider) is de ratio iets lager dan in de locaties groepsopvang ($M^{\text{groep}} = 5.41$, $SD^{\text{groep}} = 2.20$, range^{groep} = 0.33 – 16.00 kinderen per kinderbegeleider). In locaties zonder IKT ($M^{\text{niet IKT}} = 5.80$, $SD^{\text{niet IKT}} = 2.26$, range = 1.67 – 16.00 kinderen per kinderbegeleider) ligt de ratio

FIGUUR 1: Aantal kinderen in de geobserveerde leefgroepen

FIGUUR 2: Kind-begeleiderratio in de geobserveerde leefgroepen

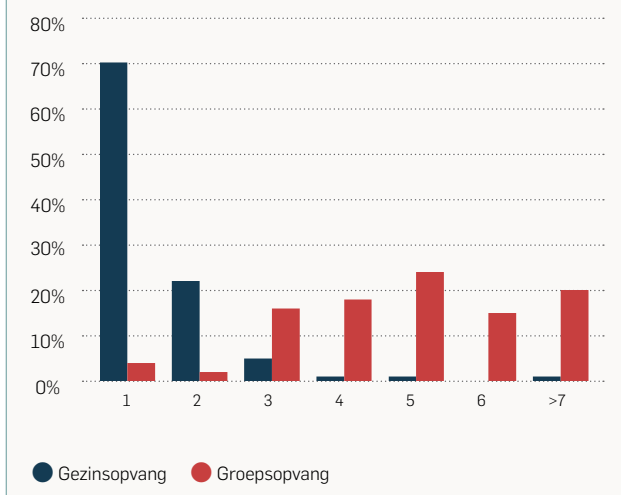
gemiddeld iets hoger dan in locaties met IKT ($M^{IKT} = 4.79$, $SD^{IKT} = 1.82$, $range^{IKT} = 0.33 - 12.00$ kinderen per kind-begeleider).

In figuur 2 zien we een beperkt aantal uitzonderlijke situaties met een kind-begeleiderratio boven de 8 kinderen per begeleider.

1.5.2. Kenmerken van de locatie

De geobserveerde leefgroepen in de groepsopvang behoren tot opvanglocaties met zeer wisselende grootte, gaande van opvanglocaties met 1 tot en met 8 leefgroepen. De verantwoordelijken (voor de gezinsopvang is dit de onthaalouder) werken gemiddeld 13 jaar als verantwoordelijke, met een variatie van pas beginnende verant-

FIGUUR 3: Aantal kinderbegeleiders gedurende één week (in %)

woordelijken tot verantwoordelijken met 45 jaar ervaring. Onthaalouders hebben significant meer jaren ervaring dan verantwoordelijken van groepsopvang. De meerderheid van de onthaalouders (59%) heeft een diploma secundair onderwijs (VKS 4). In de groepsopvang heeft de meerderheid van de kinderbegeleiders (69%) een diploma secundair onderwijs (VKS 4) en de meerderheid van de verantwoordelijken (53%) een diploma op Bachelor niveau (VKS 6) of Masterniveau (VKS 7). Een kwart van de verantwoordelijken in de groepsopvang staat in voor meerdere locaties, de helft van deze verantwoordelijken neemt ook structureel begeleidende taken op. In groepsopvang zonder IKT is dat zelfs drie kwart.

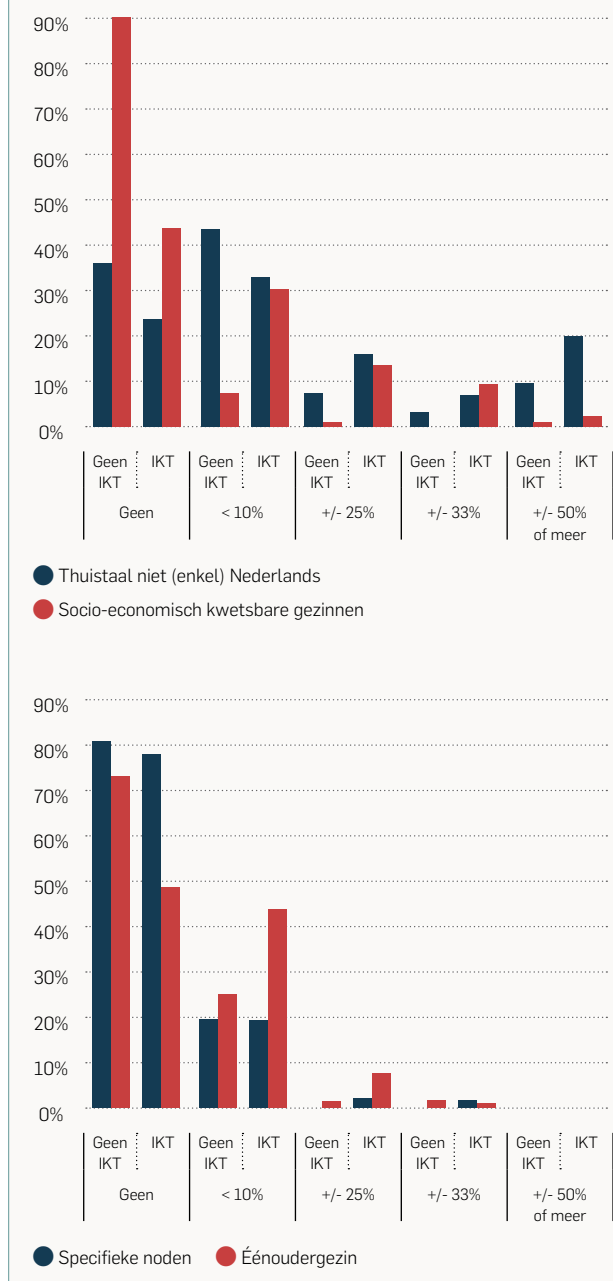
We vroegen ook hoe veel verschillende kinderbegeleiders voor een kind zorgen gedurende de week van de observatie. Dat is relevant omdat een grote wisseling van personeel (veel gezichten) een invloed kan hebben op de continuïteit van de zorg.

De x-as (figuur 3) geeft het aantal gezichten mee dat kinderen in één week zien. De y-as geeft aan in welk percentage van de geobserveerde leefgroepen dit het geval is. In de groepsopvang zien kinderen in 20% van de leefgroepen 7 of meer volwassenen in één week, die voor hen zorgen. In meer dan de helft van de leefgroepen is dat 5 of meer. Meer achtergrondkenmerken staan vermeld in het deelrapport over de Context.

1.5.3. Kenmerken van de kinderen

Aan de verantwoordelijken van de geobserveerde opvanglocaties werd gevraagd om een inschatting te geven (in per-

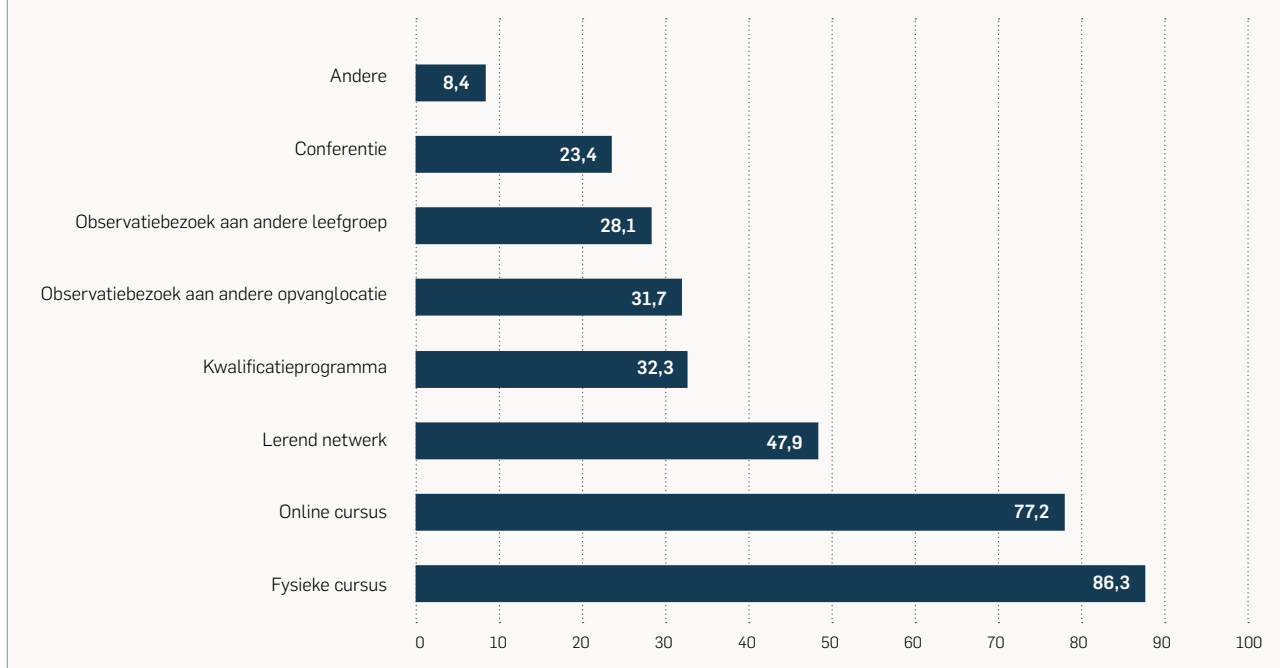
FIGUUR 4: Schets van de steekproef volgens kindkenmerken

centages) van het aantal kinderen met niet Belgische origine, anderstalige kinderen, kinderen van vluchtelingen, kinderen uit een éénoudergezin of kinderen uit socio-economisch kwetsbare situaties. Die kenmerken staan uiteraard niet los van elkaar. Meer kinderen uit eenoudergezinnen, uit socio-economisch kwetsbaardere milieus en van een andere dan Belgische origine of met een andere moedertaal houden allemaal statistisch verband met elkaar.

De verschillen tussen groepsopvang en gezinsopvang zijn significant: in de groepsopvang worden in de geobserveer-

FIGUUR 5: Leefgroepen groepsopvang waar kinderbegeleiders elementen van professionalisering volgden (%)

de leefgroepen meer kinderen opgevangen uit socio-economisch kwetsbare gezinnen, met een moeder die niet geboren is in België of in een buurland en kinderen die thuis niet het Nederlands of niet enkel het Nederlands als voertaal hebben. Deze kinderen zijn ook significant vaker terug te vinden in opvanglocaties met IKT dan zonder IKT. Meer details over de aanwezigheid van bepaalde kindkenmerken worden in het rapport over de context gegeven.

1.5.4. Professionalisering

In de contextvragenlijst konden verantwoordelijken aangeven welke activiteiten op vlak van professionalisering kinderbegeleiders in de geobserveerde leefgroep kunnen volgen. De informatie over professionalisering is dus gebaseerd op wat verantwoordelijken in de groepsopvang invulden. In 167 locaties groepsopvang werden die vragen ingevuld. Die geven het volgende beeld:

In de gezinsopvang ligt de frequentie hoger: Van de 90 locaties gezinsopvang die geantwoord hebben op deze vraag, geven 69 onthaalouders (77%) aan dat ze halfjaarlijks of vaker een cursus, vorming, conferentie of studiedag volgen (tegenover 41% in de groepsopvang).

1.6. Validiteit en betrouwbaarheid van het onderzoek

De MeMoQ éénmeting is een wetenschappelijk onderzoek.

Dat betekent dat het aan alle vereisten inzake een rigoureuus onderzoek voldoet.

1.6.1. Instrumenten

De **instrumenten** die gebruikt zijn bij het onderzoek, zijn wetenschappelijk verantwoord en gevalideerd. De observatieschalen voor domein 1: Welbevinden en domein 2: Betrokkenheid zijn geobserveerd via de scanningsprocedure met de Leuvense schalen voor Welbevinden en Betrokkenheid, die ook de basis vormen voor onder andere het ZiKo instrument en die internationaal gebruikt worden¹⁹. Domein 3: Emotionele ondersteuning en domein 4: Educatieve ondersteuning zijn gemeten aan de hand van CLASS Infant (voor baby's) en CLASS Toddler (voor peuters), twee instrumenten die in de Verenigde Staten zijn ontwikkeld, in Nederland vertaald en gevalideerd en die steeds meer in internationaal onderzoek worden gebruikt en in het vooronderzoek²⁰ als meest geschikte instrument beoordeeld werd om de kwaliteit van de pedagogische interactie tussen volwassenen en kinderen te meten²¹. Domein 5: groepsocialisatie werd gemeten met een instrument dat ontwikkeld is aan de Universiteit Utrecht en dat daar ook gevalideerd werd²² en dat de structuur van CLASS volgt. Het observatie-instrument voor de omgeving en de vragenlijsten (voor de verantwoordelijken en voor de ouders) zijn door de onderzoekers ontworpen en gevalideerd bij de MeMoQ wetenschappelijke nulmeting en licht aangepast op basis van de bevindingen uit de nulmeting (zoals hierboven beschreven).

Betrouwbaarheid van observaties

Alle observaties zijn uitgevoerd door een team van zeven geschoolde **observatoren met een pedagogische opleiding**. Zij kregen een intensieve training van de ontwerpers van de observatie-instrumenten²³ en dienden ook een toets te ondergaan waarbij zij vooraf opgenomen videobeelden dienden te scoren en minsten 80% ten aanzien van de "gouden standaard" dienden te halen vooraleer ze de observaties voor de wetenschappelijk éénmeting mochten aanvatten.

De observaties gebeurden **enkel in de voormiddag** en liepen volgens een gestandaardiseerd protocol dat uitgebreid beschreven staat in het methodologische rapport. Dat is gebruikelijk in internationaal onderzoek, omdat de voormiddag doorgaans langer duurt dan de namiddag, die voor een groter deel in beslag genomen wordt door een slaaperperiode. Door enkel in de voormiddag te observeren, is er meer tijd voor grondige observatie en heeft men een meer gestandaardiseerde situatie. Het nadeel is dat we geen zicht hebben op wat er gebeurt in de namiddag (bijvoorbeeld wanneer het gaat over welke activiteiten meer of minder plaatsvinden).

1.6.2. Samenhang tussen domeinen

Onderstaande tabel geeft aan dat elk van de domeinen gecorreleerd is aan elk van de andere domeinen, wat betekent

dat ze allemaal met elkaar verband houden. Maar tegelijk zijn de correlaties nooit dermate hoog dat ze als overlappende domeinen kunnen beschouwd worden. Dat betekent dat ze toch elk iets verschillends in kaart brengen.

Dat geldt ook voor het nieuwe vijfde domein Groepssocialisatie: de correlaties variëren van 0,32 tot 0,73 wat dus betekent dat wat Groepssocialisatie meet, heel wat aspecten bevat die niet door de andere domeinen gevat worden.

1.6.3. Statistische analyses

MeMoQ gaat ook na welke factoren verband houden met variaties in kwaliteit. We bekijken die zowel bivariaat (verbanden tussen twee factoren) als multivariaat (verbanden tussen meerdere factoren). Bivariaat betekent dat we grafisch bekijken of één bepaalde contextfactor verband houdt met één bepaalde domein- of dimensiescore (bijvoorbeeld: is er een verband tussen ratio en educatieve ondersteuning). Die verbanden worden uit de grafieken afgelezen en zijn niet statistisch getoetst op hun significantie (wat niet betekent dat ze niet relevant zouden zijn).

De statistische toetsing wordt gedaan op basis van eenvoudige analyses (multivariaat). Daar gaan we voor elk van de contextvariabelen na of ze – onafhankelijk van alle andere factoren – verband houden met de domeinscore. Dan gaan we bijvoorbeeld na of ratio verband houdt met educatieve kwaliteit onafhankelijk van het gegeven of het

TABEL 11: Correlaties tussen de domeinen

	WB	BT	EMO I	EDU I	EMO T	EDU T	GS I	GS T	OMG B	OMG U
WB		0,75	0,45	0,40	0,57	0,59	0,49	0,46	0,30	0,47
BT	0,75		0,37	0,36	0,46	0,63	0,55	0,61	0,33	0,57
EMO I	0,45	0,37		0,78	0,51	0,45	0,51	0,32	0,31	0,27
EDU I	0,40	0,36	0,78		0,53	0,61	0,63	0,38	0,31	0,35
EMO T	0,57	0,46	0,51	0,53		0,75	0,46	0,54	0,39	0,56
EDU T	0,59	0,63	0,45	0,61	0,75		0,61	0,73	0,35	0,60
GS I	0,49	0,55	0,51	0,63	0,46	0,61		0,56	0,29	0,47
GS T	0,46	0,61	0,32	0,38	0,54	0,73	0,56		0,32	0,53
OMG B	0,30	0,33	0,31	0,31	0,39	0,35	0,29	0,32		0,49
OMG U	0,47	0,57	0,27	0,35	0,56	0,60	0,47	0,53	0,49	

WB: Welbevinden

EMO T: Emotionele Ondersteuning Toddler

GS I: Groepssocialisatie Infant

OMG U: Omgeving uitbreiding

BT: Betrokkenheid

EDU I: Educatieve Ondersteuning Infant

GS T: Groepssocialisatie Toddler

EMO I: Emotionele Ondersteuning Infant

EDU T: Educatieve Ondersteuning Toddler

OMG B: Omgeving basisaanbod

groeps- of gezinsopvang is, onafhankelijk van de groeps-grootte of de leeftijdssamenstelling, onafhankelijk van de pedagogische ondersteuning etc. Men zal opmerken dat een aantal verbanden die bij een bivariate analyse helder lijken, verdwijnen bij een multivariate analyse. Dat komt omdat die variabelen niet altijd onafhankelijk van elkaar bestaan (een eenvoudig voorbeeld: de groeps-grootte bij gezinsopvang is gemiddeld een heel stuk kleiner dan die bij de groepsopvang). In de rapporten over elk van de domeinen staan de gedetailleerde analyses en de tabellen met de data over de multivariate analyse.

Vergelijkingen tussen de algemene resultaten uit deze éénmeting en de nulmeting, zijn statistisch getoetst. Dat betekent dat verschillen die in dit rapport vermeld zijn voor de scores op domeinen en dimensies (voortgang of achteruitgang) steeds significant zijn. Voor de exacte cijfers verwijzen we naar de betreffende verschillende rapporten over elk van de domeinen.

Voor de **data-analyse** deden we beroep op dr. Ines Devliegheer, statistica met een specialisatie in de menswetenschappen. Voor het hele proces, inclusief voorbereiding, onderzoeksdesign en toezicht op de data-analyse maakten we gebruik van het advies van dr. Pauline Slot, Universiteit Utrecht, die het onderzoek naar de pedagogische kwaliteit in Nederland leidt en veelvuldig samenwerkt en publiceert over pedagogische kwaliteit in de kinderopvang met collega's uit heel Europa²⁴.

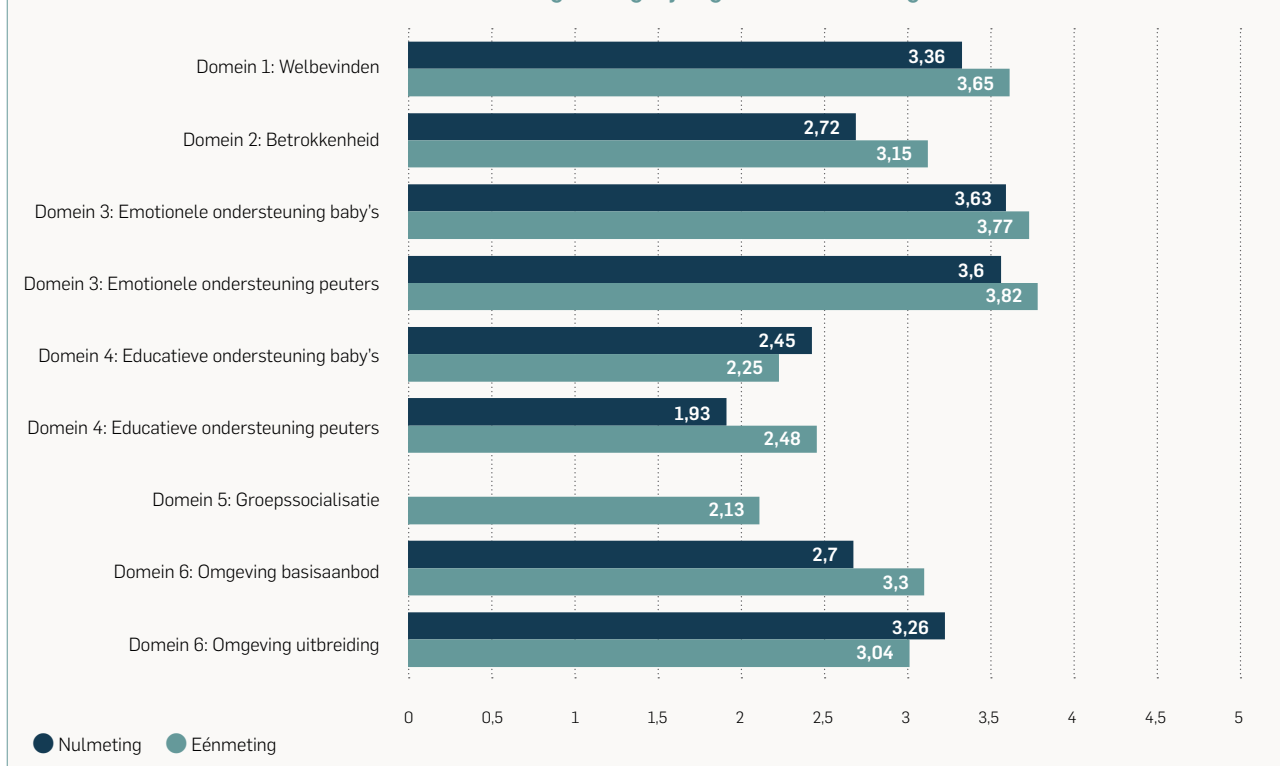
1.6.4. Procesbewaking

Een **stuurgroep** bestaande uit experts van het Agentschap Opgroeien superviseerde het hele onderzoek en vergaderde geregeld met het onderzoeksteam over opzet, dataverzameling, data-analyse en rapportering. Een **klankbordgroep** met de centrale stakeholders van de Vlaamse kinderopvang besprak met de onderzoekers de onderzoeksopzet, de instrumenten en de steekproeftrekking bij de aanvang van het onderzoek en nam kennis van de resultaten bij het einde van het onderzoek.

2.

Algemene resultaten proceskwaliteit

FIGUUR 6: Gemiddelde domeinscores éénmeting in vergelijking met de nulmeting

2.1. De domeinresultaten

Zoals eerder uitgelegd wordt de proceskwaliteit gemeten aan de hand van zes domeinen. In wat volgt geven we een overzicht van de gemiddelde scores die zijn waargenomen in de zes domeinen. We vergelijken deze scores ook met de gemiddelde scores die werden waargenomen in de wetenschappelijke nulmeting. Deze scores, en de bijhorende figuren, geven gemiddelden weer en zeggen niets over de mogelijke spreiding van de waargenomen scores, maar zijn wel getoetst op hun significantie. Met andere woorden: indien er vooruitgang of achteruitgang is op een domein, dan is die vooruit- of achteruitgang significant. Voor het vijfde domein: groepsocialisatie kunnen we geen vergelijking maken met de wetenschappelijke nulmeting aangezien dit een nieuw domein is.

Voor de zes domeinen gaan we uit van volgende waarden:

- Scores van 1 tot 2,5 zijn laag
- Scores van 2,5 tot 3,5 zijn matig
- Scores hoger dan 3,5 zijn hoog.

De scores voor de pedagogische kwaliteit zijn op de meeste vlakken toegenomen. Dat betekent dat de kwaliteit verbeterd is ten opzichte van de resultaten in 2017. De

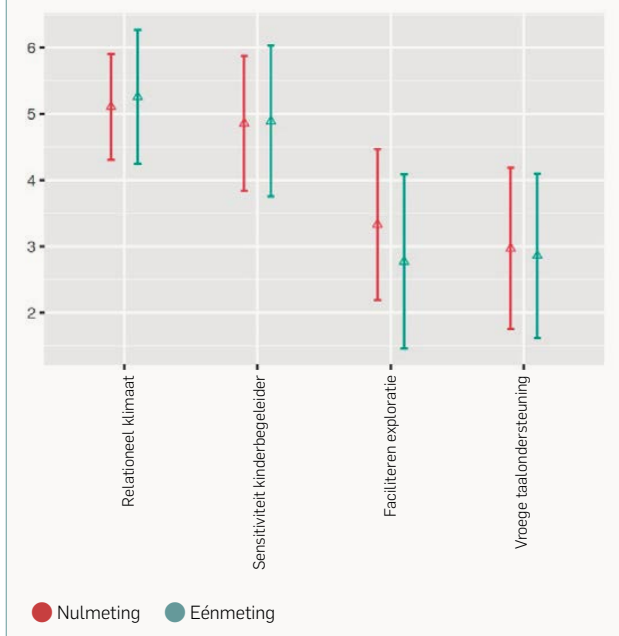
scores zijn namelijk toegenomen voor welbevinden en betrokkenheid, voor emotionele ondersteuning (bij baby's en peuters); voor educatieve ondersteuning bij de peuters; en voor de inrichting van het basisaanbod. Er zijn twee uitzonderingen. Ten eerste is de educatieve ondersteuning bij de baby's gedaald. Ten tweede is de mate waarin de kinderbegeleiders de omgeving uitbreiden gedaald.

Het welbevinden en de emotionele ondersteuning zijn, volgens de waarden die gehanteerd worden, gemiddeld hoog. Dat betekent dat begeleiders er goed in slagen om emotionele veiligheid te bieden aan baby's en peuters in de Vlaamse kinderopvang en kinderen zich globaal goed in hun vel voelen.

De betrokkenheid is gemiddeld matig terwijl de educatieve ondersteuning bij zowel baby's als peuters gemiddeld laag is. Dat betekent dat baby's en peuters geregeld niet erg geconcentreerd bezig zijn en dat de kinderbegeleiders de ontwikkeling van de kinderen in beperkte mate stimuleren of hen beperkt uitdagen om nieuwe zaken te verkennen, de taal stimuleren en de kinderen aanmoedigen.

Groepsocialisatie scoort eerder laag wat erop wijst dat hier ruimte is voor verbetering. Dat was overigens ook het

FIGUUR 7: Scores voor de onderliggende dimensies van CLASS Infant (baby's) op een 7-puntenschaal

geval in Nederland (met een gemiddelde van 2,35 bij de baby's en 2,66 bij de peuters).

Omgeving scoort matig. Dit betekent dat er gemiddeld genomen nog heel wat verbetering mogelijk is richting een meer kindgerichte indeling, inrichting en aanbod en organisatie van de dag.

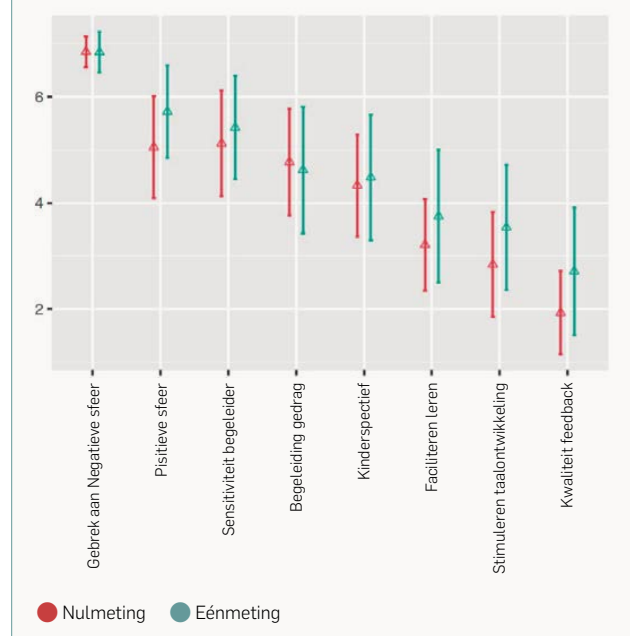
2.2. De onderliggende dimensies

We hebben hierboven uitgelegd dat de domeinen Emotionele ondersteuning (domein 3), Educatieve ondersteuning (domein 4) en Omgeving (domein 6) bestaan uit verschillende onderliggende dimensies. Om de scores op deze drie domeinen beter te begrijpen, is het van belang om de onderliggende dimensies in beeld te brengen.

2.2.1. Emotionele ondersteuning en Educatieve ondersteuning

Om de domeinen Emotionele ondersteuning en Educatieve ondersteuning beter te begrijpen, kijken we naar de onderliggende dimensiescores van CLASS Infant (baby's) en CLASS Toddler (peuters). We vergelijken deze ook onmiddellijk met de onderliggende dimensiescores van de wetenschappelijke nulmeting. De driehoekjes geven het gemiddelde weer. De verticale lijnen geven de spreiding weer (hoe langer deze lijnen hoe meer variatie in scores). Zo zien

FIGUUR 8: Scores voor de dimensies van CLASS Toddler (peuters) op een 7-puntenschaal

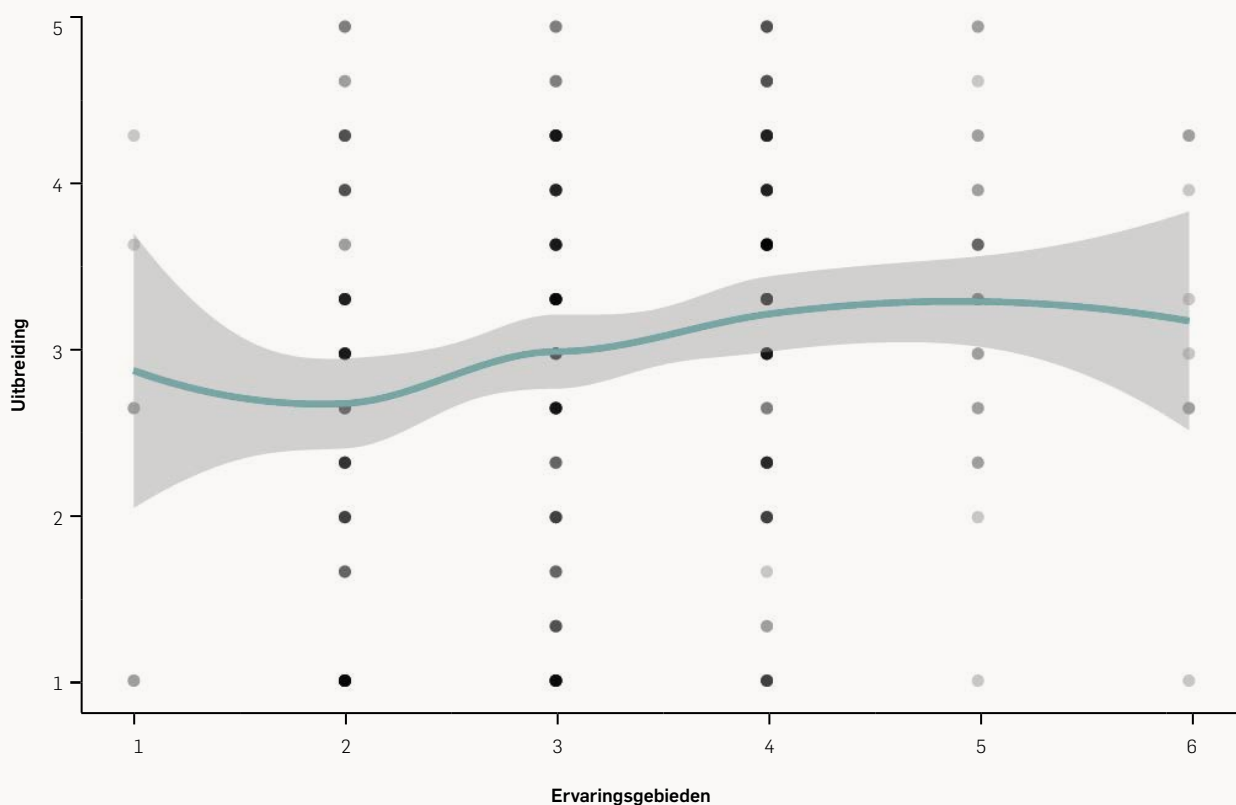

we bijvoorbeeld dat relationeel klimaat gemiddeld iets beter scoort in de éénmeting dan in de nulmeting, maar ook dat de spreiding wat is toegenomen (de laagste scores zijn net iets lager maar bijna hetzelfde als in de nulmeting, maar er zijn meer hogere scores en de hoogste scores zijn ook hoger dan in de nulmeting).

We zien door de band genomen dat het relationele klimaat goed is. Er komt weinig of geen negativiteit voor en de kinderbegeleiders zijn doorgaans sensitief. Met andere woorden: kinderbegeleiders merken de signalen van baby's en peuters op en gaan er ook consequent op in. Bij de peuters zijn het begeleiden van gedrag en het volgen van het kinderspectief te situeren als matig.

Er zijn echter ook een aantal aandachtspunten waaronder de dimensies die verband houden met de educatieve ondersteuning zoals het bevorderen van de leerervaringen, de kwaliteit van feedback en het bevorderen van de taalontwikkeling. Deze dimensies zijn bij de peuters verbeterd ten opzichte van de wetenschappelijke nulmeting maar blijven eerder laag. Bij de baby's is het faciliteren van exploratie ofwel het aanzetten van de baby's om nieuwe ervaringen te verkennen en het stimuleren van de taalontwikkeling evenwel gemiddeld minder goed dan bij de wetenschappelijke nulmeting en dus een belangrijk aandachtspunt.

FIGUUR 9: Verband tussen aantal ervaringsgebieden en de Factor Uitbreiding

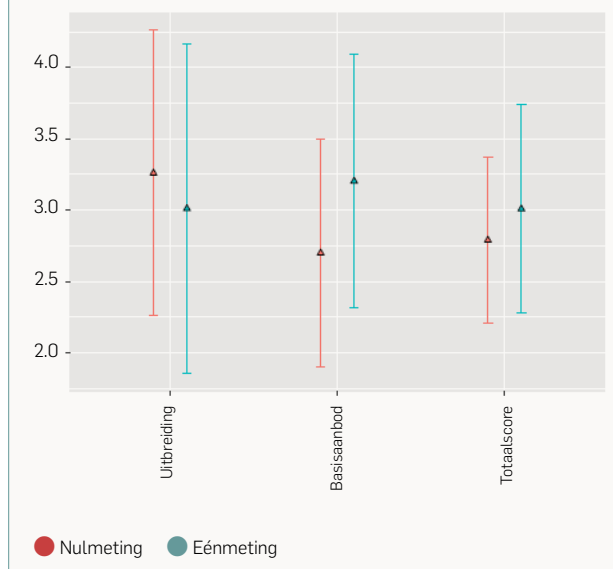

2.2.2. Omgeving

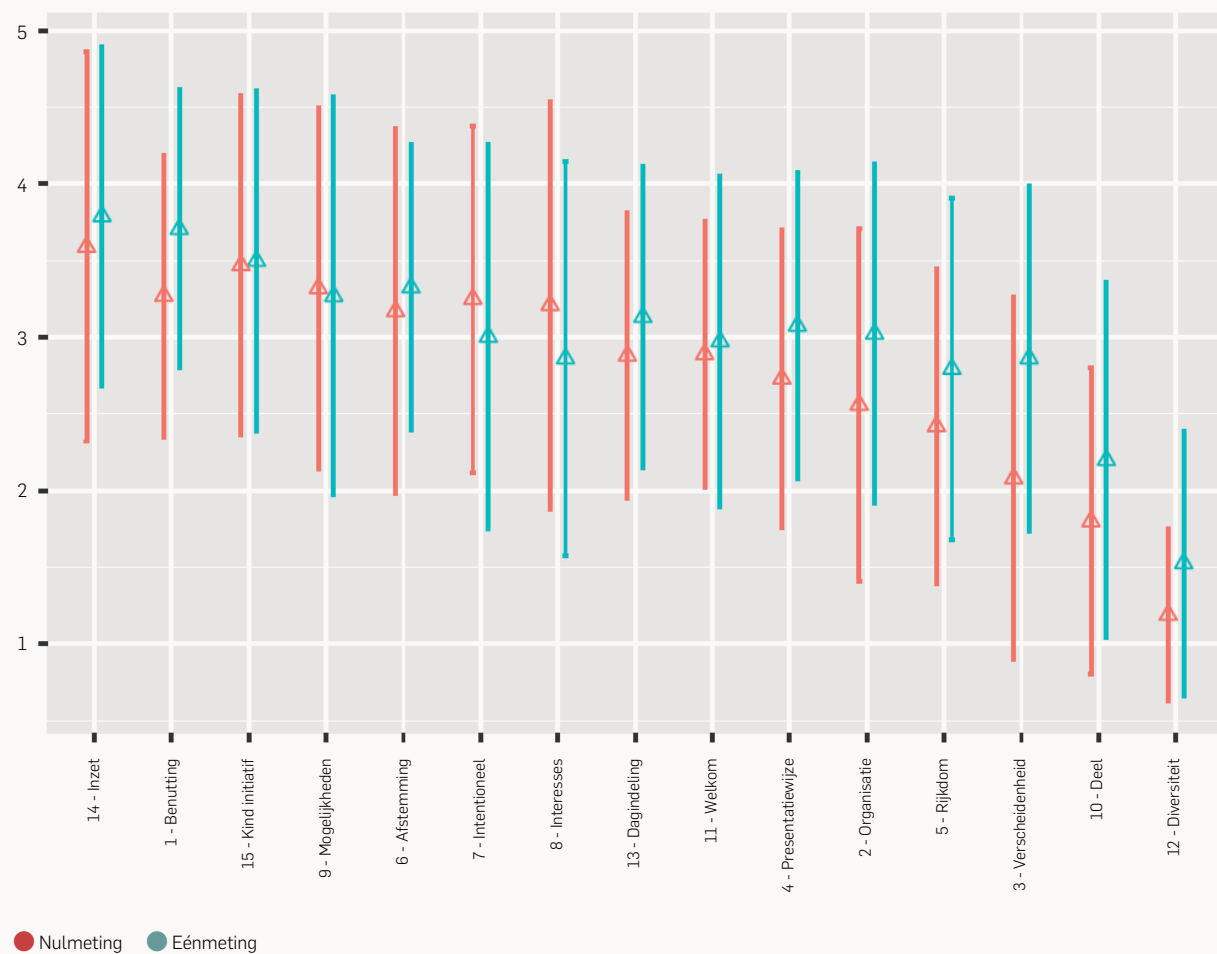
Om het domein Omgeving beter te begrijpen, kijken we naar de onderliggende scores van de Omgevingschaal. Zowel de factor Basisaanbod als de factor Uitbreiding scoort matig. In het uitgebreide rapport over de Omgeving zien we dat de Uitbreiding van het basisaanbod samen gaat met meer verschillende activiteiten van de kinderen (figuur 9).

Als we de 15 indicatoren van de Omgevingschalen in detail bekijken, zien we over het algemeen dezelfde trends als bij de nulmeting. Indicator 10 (gezinnen deel van de opvang) en indicator 12 (diversiteit) doen het nog altijd het minst goed, terwijl inzet van de kinderbegeleiders zowel in de nulmeting als in de éénmeting als meest kwaliteitsvol beoordeeld worden. We zien ook dat de gemiddelde scores van de meeste indicatoren stijgen of minstens gelijk blijven sinds de nulmeting, met uitzondering voor indicatoren 7, 8 en 9, dit zijn uitbreidingen van het basisaanbod via extra aangeboden materialen en activiteiten (7), op basis van waargenomen noden en interesses (8) en op basis van mogelijkheden van kinderen (9).

FIGUUR 10: Scores omgeving nulmeting en éénmeting

FIGUUR 11: Scores voor de indicatoren van omgeving nulmeting en éénmeting

3.

***Welke factoren
houden
verband met
proceskwaliteit
(bivariaat)?***

De inleiding toont aan dat we op meerdere manieren kunnen nagaan welke factoren verband houden met de kwaliteit. De resultaten van bivariate analyses (het verband tussen twee variabelen, namelijk elke factor in relatie tot één ander kenmerk) moeten echter met enige voorzichtigheid geïnterpreteerd worden, omdat het mogelijk is dat andere factoren dan de onderzochte factor een verschil in kwaliteit verklaren. Een duidelijk voorbeeld hiervan is de eerste factor die we zullen onderzoeken: de opvangvorm. De bivariate analyse toont aan dat de gezinsopvang het gemiddeld beter doet, maar bij verdere analyse blijkt dat het verband vooral veroorzaakt wordt door het verschil in groepsgrootte tussen gezinsopvang en groepsoopvang, waarover later meer. Dit samenvattend rapport focust op de factoren die verband houden met de domeinen die uitgebreid aan bod kwamen aan het begin van dit rapport. De gedetailleerde rapporten per domein geven alle cijfergegevens per domein weer en tevens ook de verbanden met de onderliggende dimensies.

Een andere manier van analyseren is een meervoudige analyse, waarbij van elke factor nagegaan wordt welk uniek verband die heeft met de kwaliteit, wanneer alle andere factoren constant gehouden worden. Ook dat moeten

we met een zekere omzichtigheid interpreteren. We geven een voorbeeld om dat te illustreren: stel dat grotere groepen vaak (maar niet altijd) ook een hogere ratio (aantal kinderen per begeleider) hebben, en je houdt groepsgrootte constant, dan vermindert vanzelfsprekend het "unieke" effect van ratio (en omgekeerd).

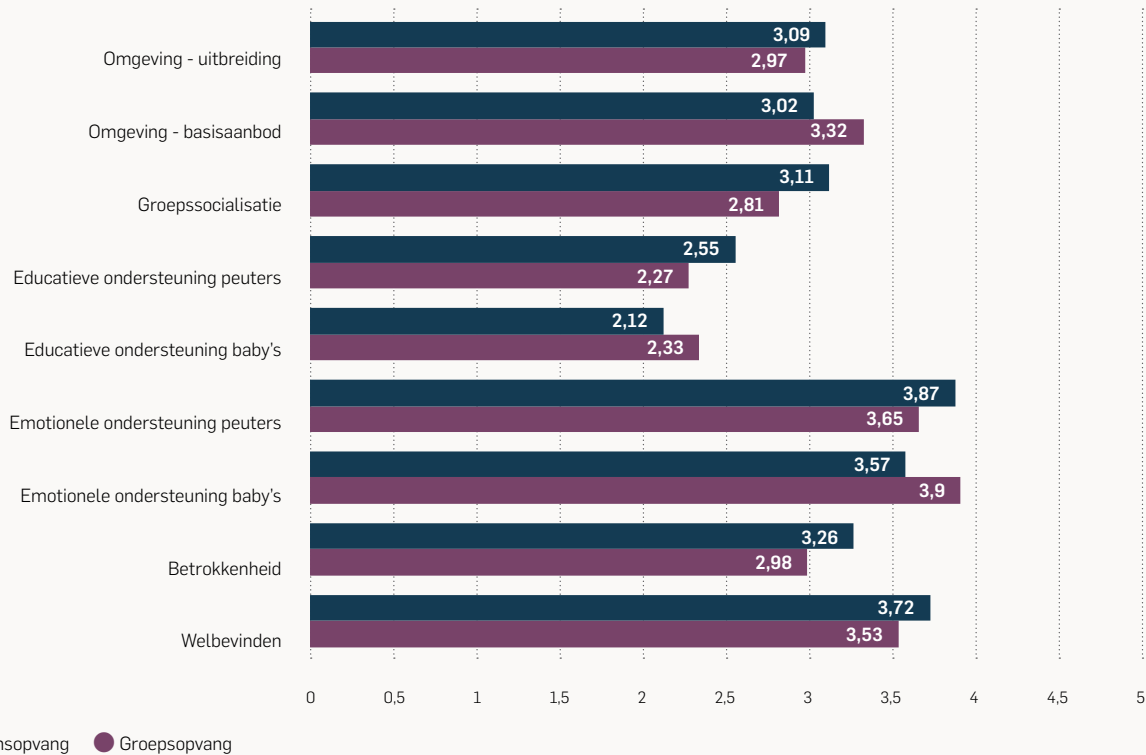
Kortom, om een goed beeld te krijgen, is het van belang om beide analysetechnieken te gebruiken: tweedimensionale en meerdimensionale vergelijkingen. Dat neemt niet weg dat we ook dan voorzichtig moeten blijven met interpretaties. Het gaat immers steeds om correlaties en die staan niet noodzakelijk voor oorzakelijke verbanden.

3.1. Opvangvorm

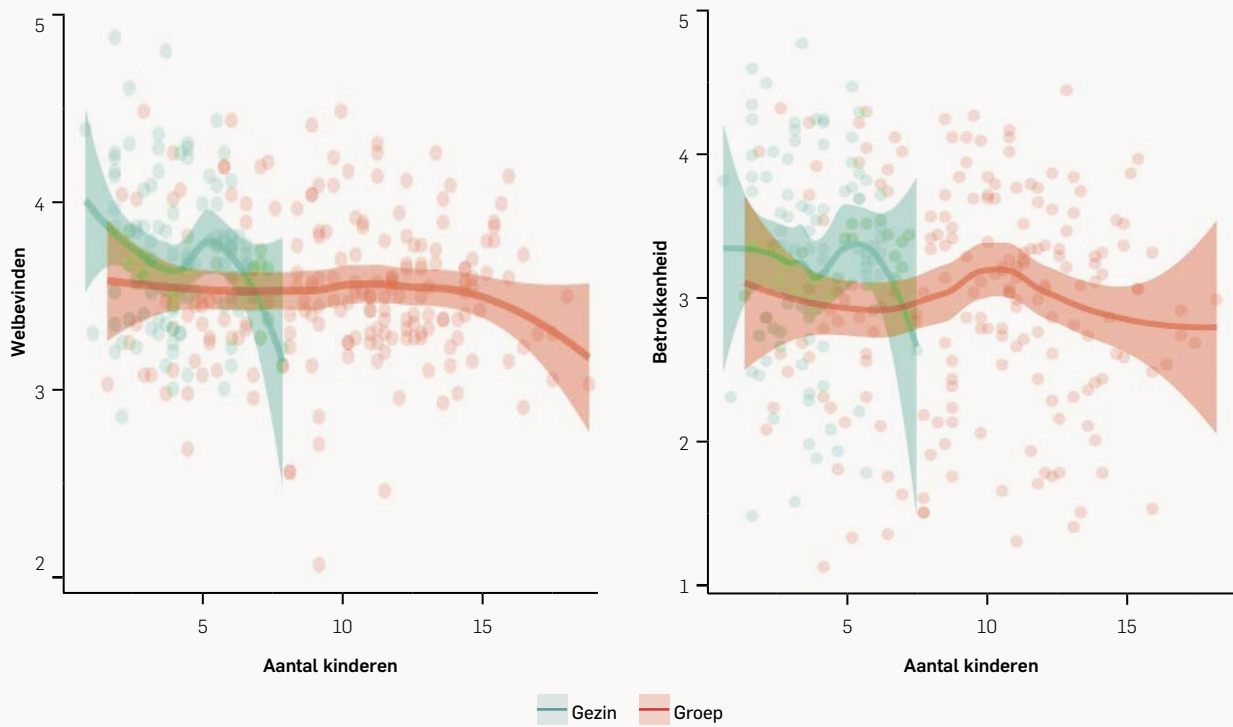
We bekijken eerst alle domeinscores op het niveau van de opvangvorm (hetzij groepsoopvang, hetzij gezinsopvang). We maken daarbij – waar mogelijk – een onderscheid tussen de domeinscores voor baby's en voor peuters. Voor het domein omgeving worden de twee factoren opgenomen: Basisaanbod en Uitbreiding.

We leren hieruit dat voor de meeste domeinen de scores

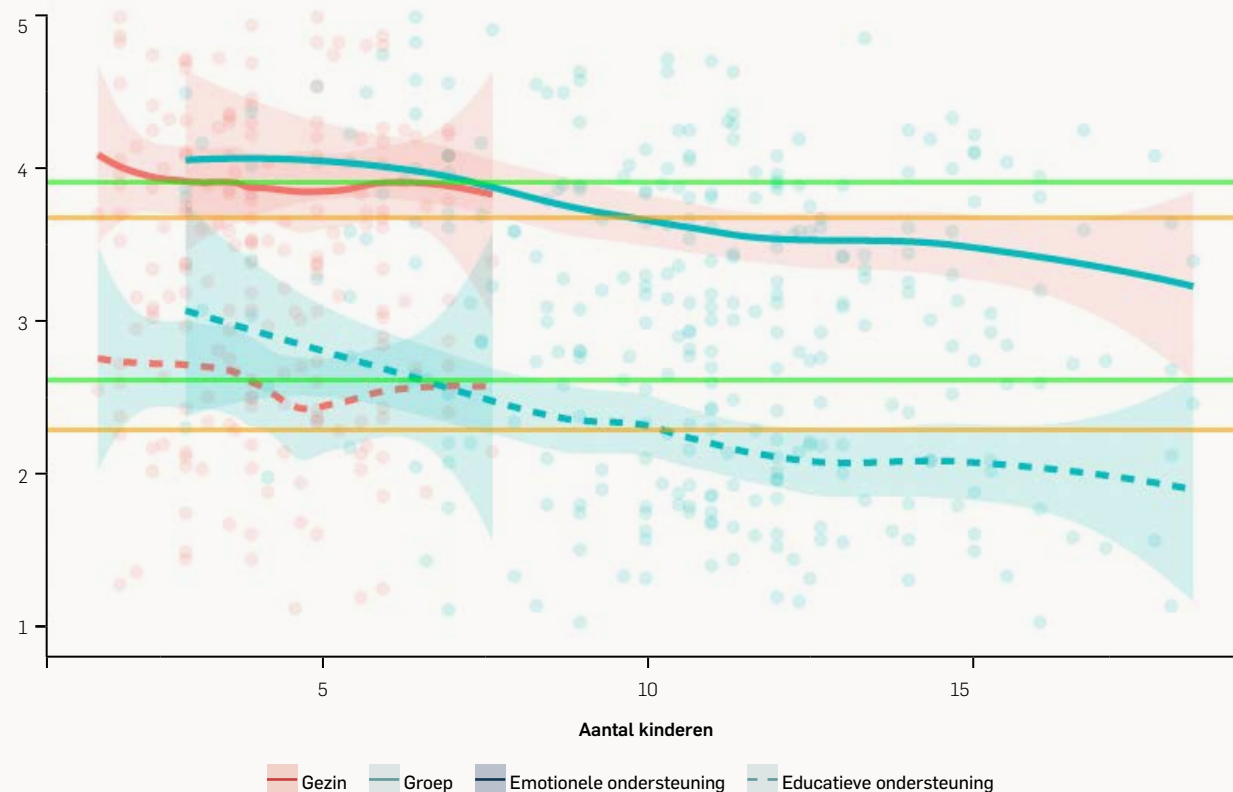
FIGUUR 12: Algemene domeinscores volgens opvangvorm

FIGUUR 13: Welbevinden en betrokkenheid naar opvangvorm en groepsmaat

FIGUUR 14: Emotionele en educatieve ondersteuning naar opvangvorm en groepsmaat

in de gezinsopvang hoger liggen dan in de groepsoptvang. Uitzondering hierop zijn de domeinen emotionele en educatieve ondersteuning bij de baby's. Ook het basisaanbod binnen het domein omgeving ligt hoger bij de groepsoptvang dan bij de gezinsopvang.

Figuur 13 illustreert dat de hogere score van de gezinsopvang (hier voor Welbevinden en Betrokkenheid) te wijten is aan de kleinere groepsgrootte bij gezinsopvang in vergelijking met groepsoptvang. Bij kleine groepen scoort de groepsoptvang net wat beter, maar omdat er geen grote groepen van meer dan 8 kinderen zijn in de gezinsopvang, scoort die uiteindelijk gemiddeld beter dan de groepsoptvang.

Het effect van de groepsgrootte zien we ook bij het in beeld brengen van de emotionele en educatieve ondersteuning. In kleinere groepen scoort de groepsoptvang iets beter voor emotionele en educatieve ondersteuning dan de gezinsopvang, maar dat verandert vanaf een zevental kinderen. Dan dalen de scores in de groepsoptvang, maar er zijn geen grotere groepen in de gezinsopvang, wat de lagere gemiddelde scores (de horizontale lijnen) verklaart.

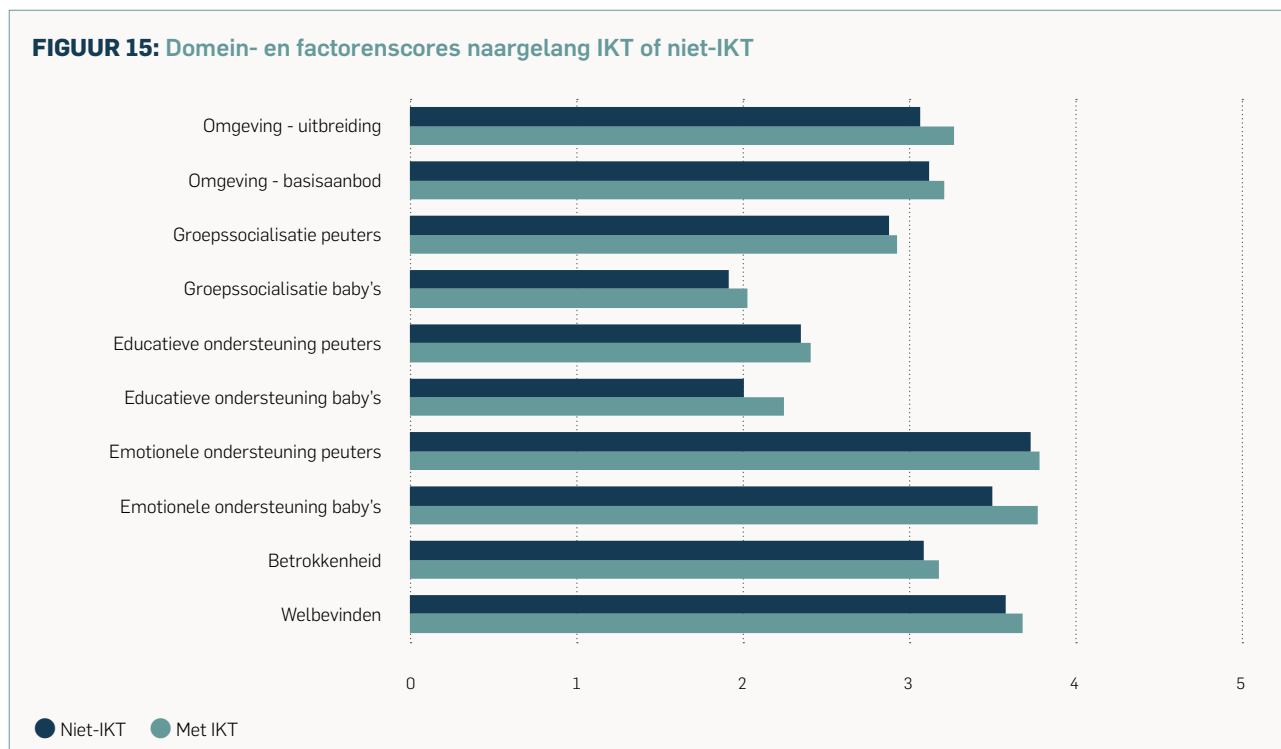
Voor wat Omgeving betreft scoort groepsoptvang significant hoger dan gezinsopvang voor wat het Basisaanbod

betreft. Voor Uitbreiding zien we geen verschillen naar opvangvorm. Wat activiteiten betreft, zien we dat er iets meer diverse activiteiten in gezinsopvang geobserveerd zijn, maar dit verschil is niet erg uitgesproken en verdwijnt in het multivariaat model.

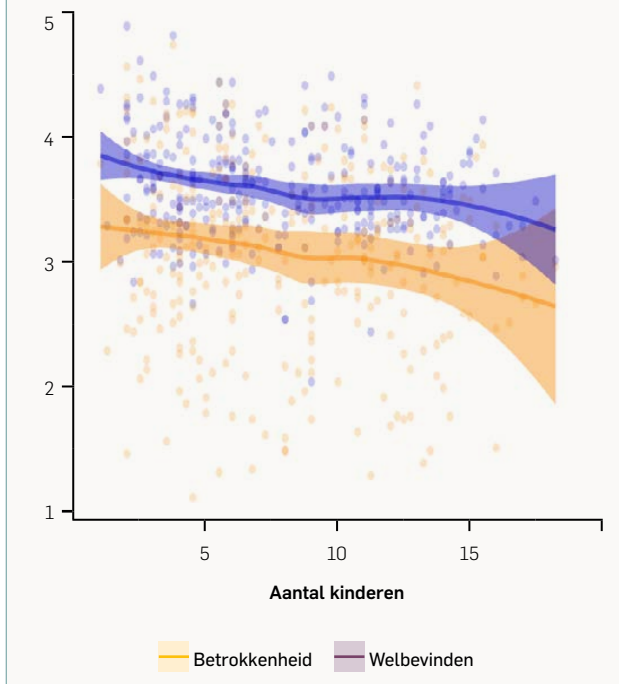
3.2. IKT of niet-IKT

In de steekproef zaten 100 leefgroepen groepsoptvang in opvanglocaties waar ouders betalen volgens inkomen (met IKT) en 101 leefgroepen in opvanglocaties die een vaste prijs hanteren (zonder IKT). In de gezinsopvang waren er 93 leefgroepen met en 10 zonder IKT. We vergelijken als tweede element of het al dan niet werken met IKT (en de hogere subsidies die daar normaal mee gepaard gaan) verband houdt met de domein- en factorenscores.

Voor alle domeinen scoren leefgroepen in een opvanglocatie met IKT licht hoger dan opvanglocaties zonder IKT. Wanneer we het onderscheid IKT en niet-IKT bekijken op het niveau van het soort opvang (groepsoptvang en gezinsopvang) zien we dat dit verschil (betere scores voor werken met IKT) voor nagenoeg alle domeinen en dimensies geldt. Voor wat de variatie aan activiteiten betreft, zien we nagenoeg geen verschillen tussen locaties met of zonder IKT. De meervoudige analyse (zie verder) leert ons dat

FIGUUR 16: Verband tussen groeps-grootte en de domeinen welbevinden en betrokkenheid

al deze verschillen niet significant blijven, wanneer alle andere factoren constant gehouden worden. Dat heeft wellicht te maken met het feit dat voorzieningen zonder IKT

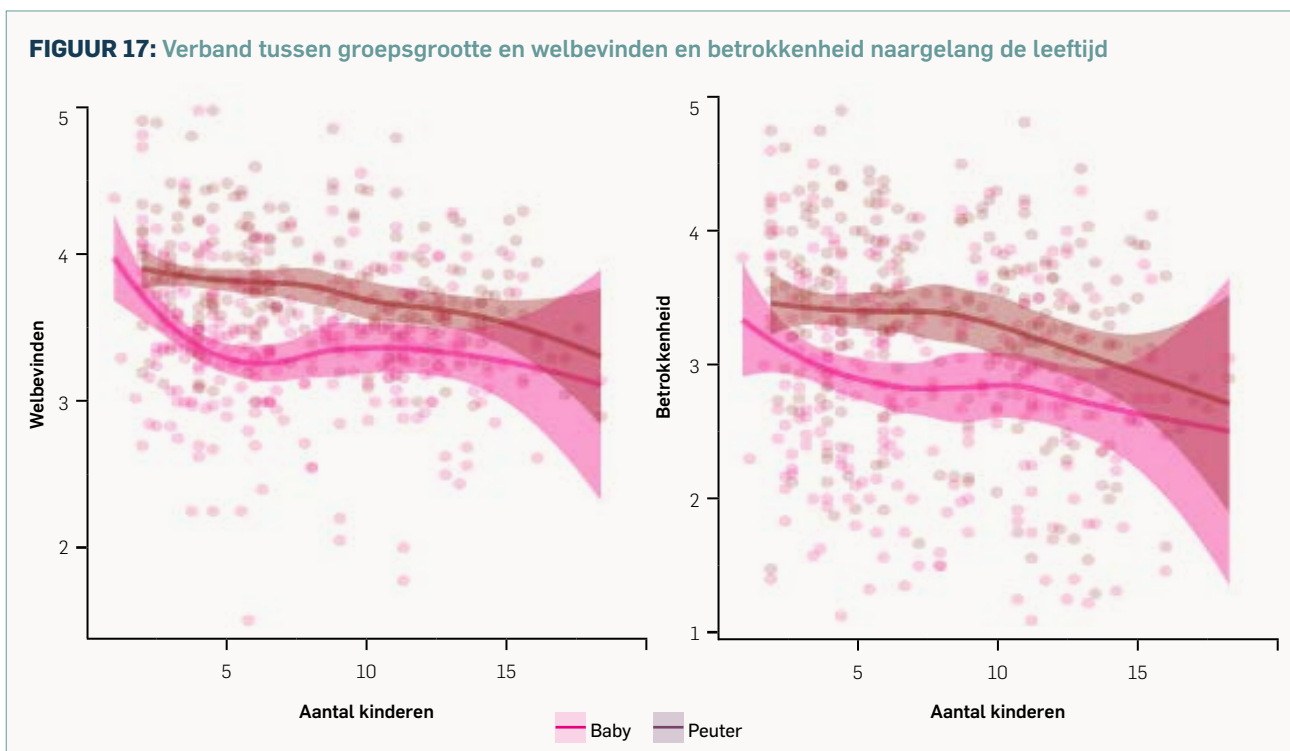
doorgaans een hogere ratio en een grotere groeps-grootte hebben.

3.3. Groeps-grootte

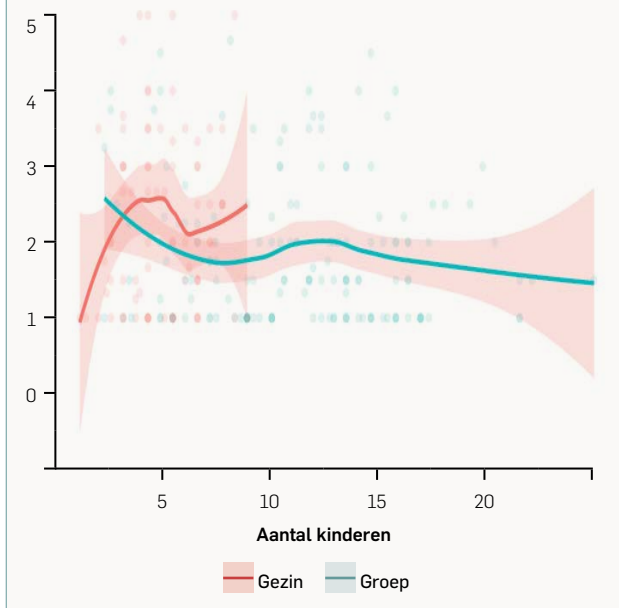
We analyseren of er een verband is tussen de domein- en dimensiescores en de groeps-grootte van de geobserveerde leefgroep. Voor de groeps-grootte kijken we uiteraard naar het aantal aanwezige kinderen. We zien voor de domeinen welbevinden, betrokkenheid, emotionele ondersteuning en educatieve ondersteuning dat er een negatief verband is met groeps-grootte. Dat betekent: hoe groter de groep, hoe lager de scores op deze domeinen en dus hoe lager het welbevinden, de betrokkenheid, de emotionele en educatieve ondersteuning van en ten aanzien van de kinderen. Voor het domein Omgeving zien we geen verband met groeps-grootte. Ook voor wat de variatie aan activiteiten betreft zien we geen verband met groeps-grootte.

Belangrijk om aan te geven is de vaststelling dat de scores op deze domeinen sneller dalen bij een toenemende groeps-grootte bij baby's dan bij peuters. Anders gezegd: het verband met groeps-grootte en de hierboven genoemde domeinen is sterker voor de jongste kinderen. Hieronder illustreren we dit nogmaals aan de hand van de domeinen

FIGUUR 17: Verband tussen groeps-grootte en welbevinden en betrokkenheid naargelang de leeftijd

FIGUUR 18: Verband tussen groeps-grootte en het domein groepsocialisatie

welbevinden en betrokkenheid, maar zoals uitgelegd in de rapporten per domein geldt dit voor alle bovengenoemde domeinen.

Voor het domein groepsocialisatie krijgen we een ander beeld: in de gezinsopvang neemt de score op groepsocialisatie toe bij kleine groepen tot vijf kinderen en daar-

na daalt ze weer. In de groepsopvang zien we eveneens schommelingen maar een minder duidelijk verband.

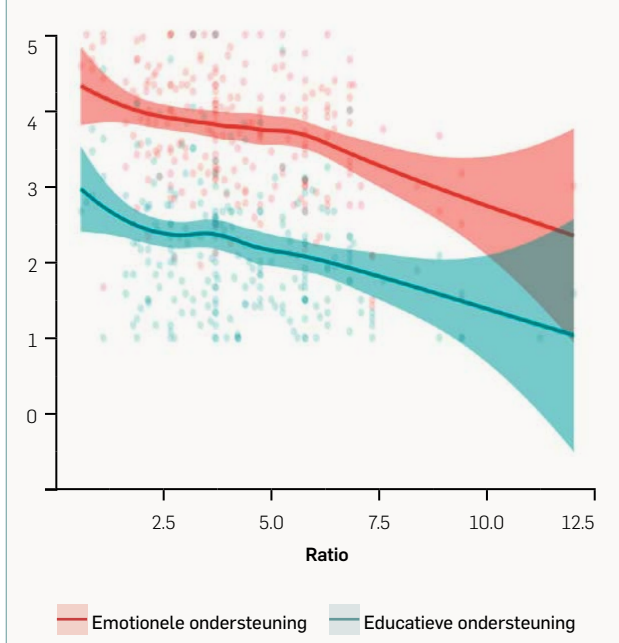
3.4. Kind-begeleiderratio

In dit deel gaan we het verband na tussen de domein- en factoren scores en de kind-begeleiderratio. De figuren leren ons een aantal zaken. Het verband tussen de domein- en dimensiescores en de kind-begeleiderratio is het meest duidelijk bij de domeinen die betrekking hebben op interactiekwaliteit bij de baby's (figuur 19). Daar zien we een duidelijke neerwaartse trend. Met andere woorden: de interactiekwaliteit en dus de domeinen educatieve en emotionele ondersteuning dalen bij de baby's sterk wanneer de kind-begeleiderratio toeneemt (d.i. als aantal kinderen per begeleider toeneemt).

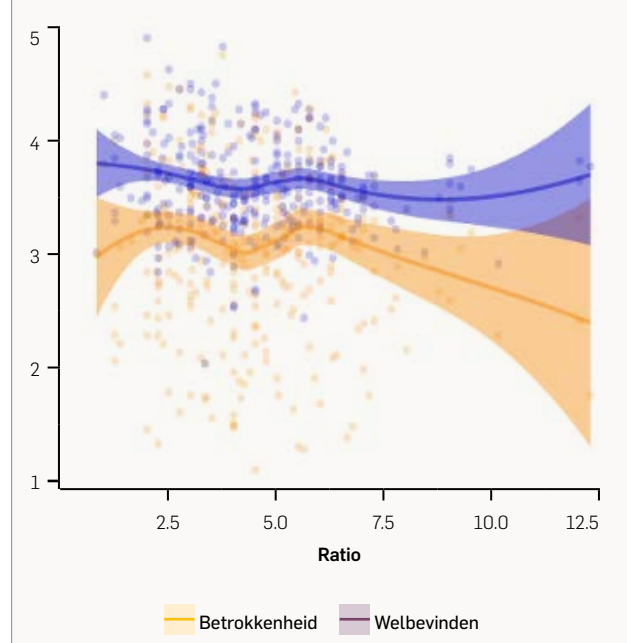
Voor de andere domeinen, waaronder welbevinden en betrokkenheid (figuur 20) zien we een schommeling tot een ratio van ongeveer 6 kinderen per begeleider.

Bij zeer kleine ratio's zien we een toename van de pedagogische kwaliteit tussen 1 en 3 kinderen per begeleider, althans voor betrokkenheid en voor emotionele en educatieve ondersteuning van peuters (figuur 21). Voor het domein Omgeving zien we geen betekenisvol verband met kind-begeleiderratio.

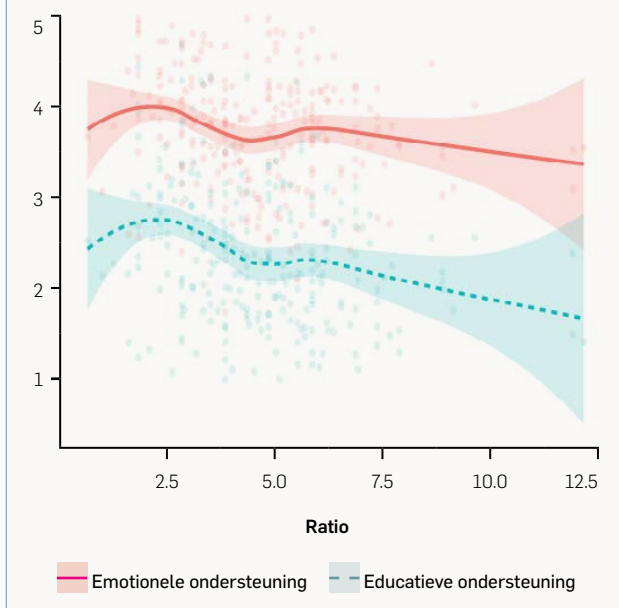
FIGUUR 19: Verband tussen kind-begeleiderratio en emotionele en educatieve ondersteuning (baby's)

FIGUUR 20: Verband tussen kind-begeleiderratio en welbevinden en betrokkenheid

FIGUUR 21: Verband tussen kind-begeleiderratio en emotionele en educatieve ondersteuning (peuters)

Voor het domein Groepsocialisatie zien een wat ander beeld: daar stijgen de scores tot een ratio van 1 op 5, maar eens er meer dan 5 kinderen per begeleider zijn, is er opnieuw een negatieve trend (figuur 22).

3.5. Leeftijdsindeling

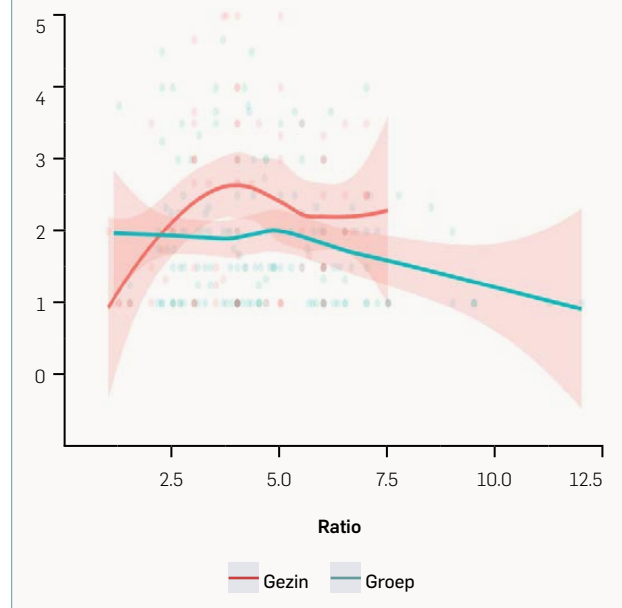
Als vijfde element gaan we na of de manier van indelen in leeftijdsgroepen verband houdt met de pedagogische kwaliteit. Anders gezegd: zijn de scores beter in groepen waar baby's (= kinderen tot 18 maanden) en peuters (kinderen vanaf 18 maanden) afzonderlijk zitten of wanneer ze samen in één groep zitten? En als het ene beter is dan het andere, is dat zowel het geval voor de baby's als voor de peuters?

We onderscheiden in de analyse vier soorten groepen:

1. Verticaal baby: daar zitten kinderen van alle leeftijden samen, maar er is een meerderheid aan baby's
2. Verticaal peuter: daar zitten kinderen van alle leeftijden samen, maar er is een meerderheid aan peuters
3. Horizontaal baby: dat zijn groepen met enkel baby's (tot 18 maand). Hier werd geen CLASS Toddlers afgenomen.
4. Horizontaal peuter: groepen met enkel peuters (vanaf 18 maand). Hier werd geen CLASS Infants afgenomen.

Er valt geen eenduidig oordeel te vellen over welke groepsindeling best is, gezien de scores een ander beeld

FIGUUR 22: Verband tussen kind-begeleiderratio en groepsocialisatie (baby's)

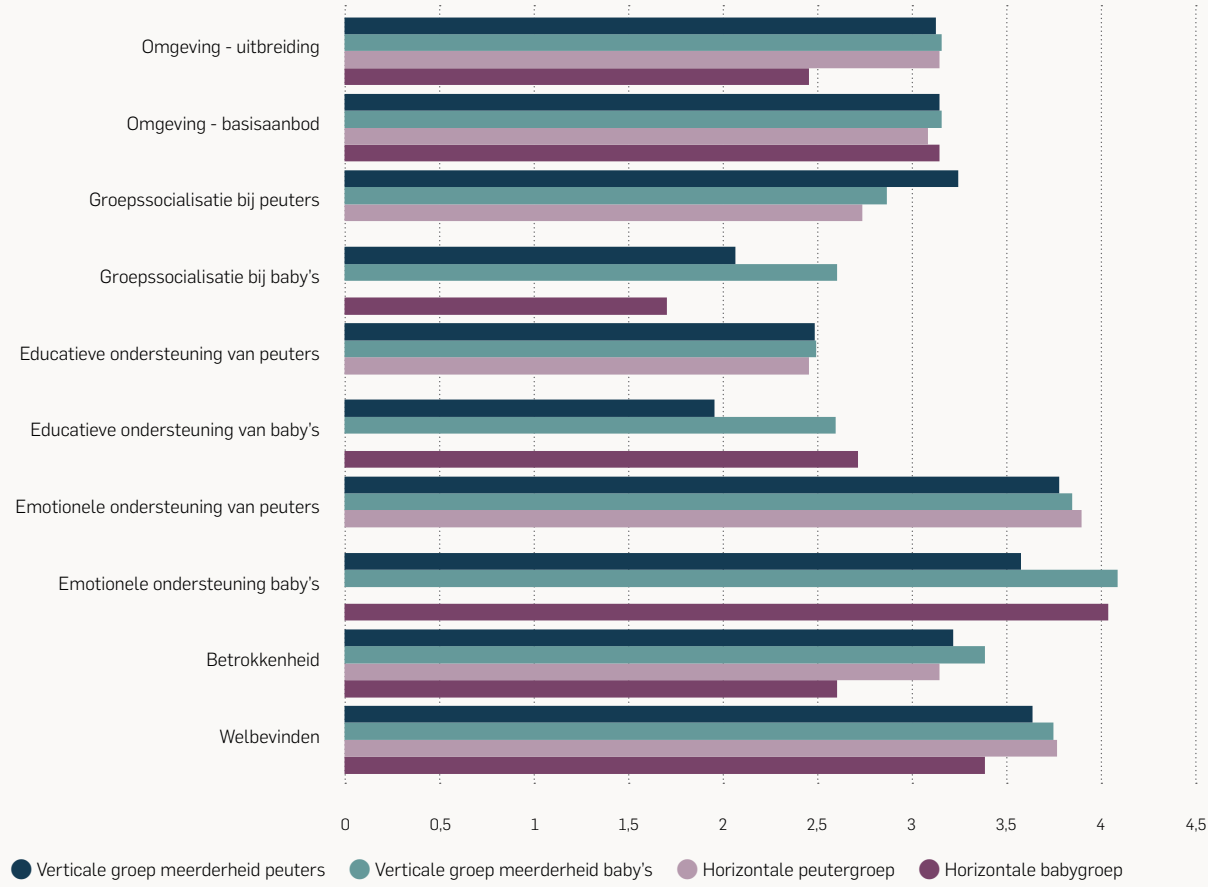
geven naargelang de domeinen en naargelang de leeftijd van de kinderen.

Bij de baby's, zien we dat voor Welbevinden en Betrokkenheid en ook voor Groepsocialisatie de horizontale babygroepen (de rode balkjes) het laagst scoren en een stuk lager dan verticale groepen waar die baby's in de meerderheid zijn (blauwe balkjes). Voor emotionele en educatieve ondersteuning scoren die horizontale babygroepen dan weer het hoogste. In verticale groepen met een meerderheid peuters (de groene balkjes) is de emotionele en educatieve ondersteuning van de baby's heel wat lager.

Bij de peuters zien we een wat ander beeld: Daar is Welbevinden het hoogste in een horizontale peutergroep (oranje balkjes). Dat is ook het geval voor de Emotionele Ondersteuning, maar de Groepsocialisatie is dan weer het laagste in die horizontale peutergroepen. Voor de Educatieve Ondersteuning van de peuters zien we geen verschillen inzake leeftijdsindeling. Omgeving (zowel basisaanbod als uitbreiding) houden geen verband met de leeftijdsindeling.

We moeten bij de interpretatie ook rekening houden met het gegeven dat de kind-begeleiderratio in verticale leefgroepen gemiddeld groter is in de groepsopvang waar die vaker (te) hoog is. Het is dus mogelijk dat de verschillen in leeftijdsindeling die we hier zien eigenlijk mee te verklaren zijn door verschillen in ratio en dat de leeftijdsindeling zelf

FIGUUR 23: Domein- en dimensiescores naargelang leeftijdsindeling

er veel minder toe doet. We verwijzen daarvoor naar de multivariate analyses verderop in dit rapport.

3.6. Diversiteit aan ervaringen

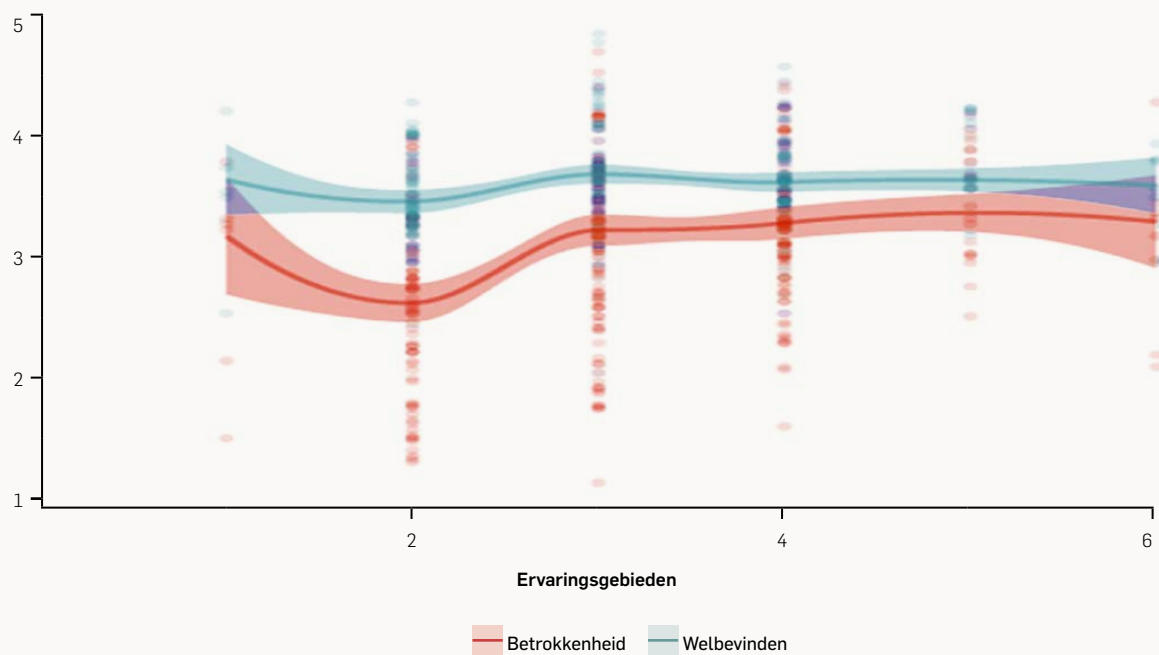
In dit onderdeel gaan we na of de variatie aan activiteiten verband houdt met de domein- en dimensiescores. De wetenschappelijke observatoren noteerden namelijk op vier gespreide momenten gedurende de voormiddag welke activiteiten er plaatsvonden bij in totaal 20 kinderen en brachten die onder in zes clusters: sensorische en motorische handelingen; manipuleren van klein materiaal; beeldende activiteiten en fantasiespel; verbale en non-verbale interactie; patronen en denkspel; dagelijkse huishoudelijke activiteiten en andere. Meer details hierover staan in het rapport over de Omgeving. Het aantal clusters kan variëren van 1 (er vond slechts één cluster van activiteiten plaats) tot 6 (alle zes clusters kwamen voor). Dat cijfer geeft bijgevolg een indicatie van de variatie aan activiteiten die in een leefgroep tijdens de geobserveerde voormiddag plaats vonden²⁵.

Figuur 24 toont dat de diversiteit aan ervaringen niet samenhangt met een hogere score op het domein welbevinden. Voor betrokkenheid zien we een diffuus beeld: een daling van 1 naar 2 clusters van activiteiten en dan weer een sterke stijging naar drie clusters en een lichte stijgende trend bij meer clusters. In kleine groepen (groepen tot 8 kinderen, die voornamelijk voorkomen in de gezinsopvang) zien we de hoogste score voor het domein betrokkenheid bij drie clusters.

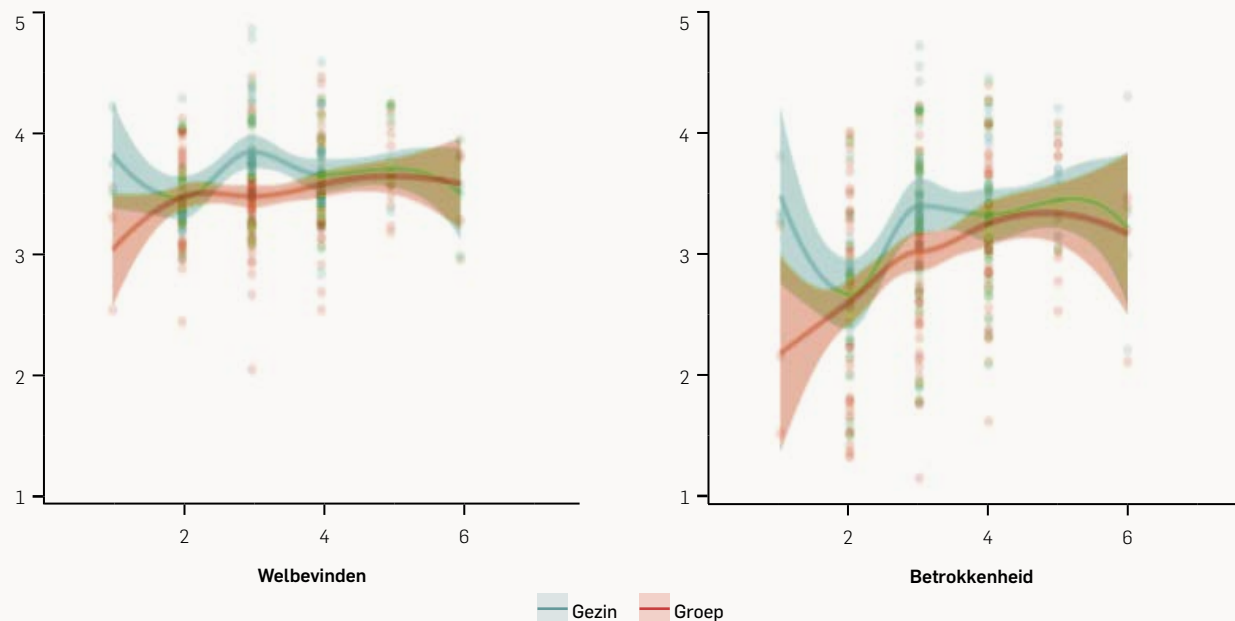
Waar het gaat over de emotionele en de educatieve ondersteuning van de baby's zien we een duidelijke toename van de scores bij meer variatie aan activiteiten. Ook bij de peuters zien we dat tot 4 clusters aan activiteiten, daarboven is er geen stijging meer.

Wat Groepsocialisatie betreft geldt ook hier dat de score voor groepsocialisatie steeds toeneemt bij een grotere variatie aan activiteiten.

FIGUUR 24: Verband tussen het aantal clusters en de domeinen welbevinden en betrokkenheid

FIGUUR 25: Verband tussen ervaringsgebieden en welbevinden en betrokkenheid volgens opvangvorm

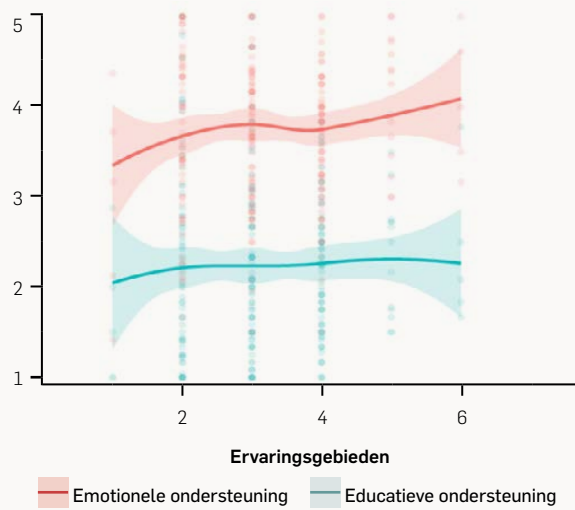
3.7. Schommelingen doorheen de dag en naar type activiteit

In dit deel bekijken we de schommelingen doorheen de dag en verschillen naargelang welke activiteit door gaat. De domeinen emotionele ondersteuning, de educatieve ondersteuning en de groepsocialisatie werden namelijk

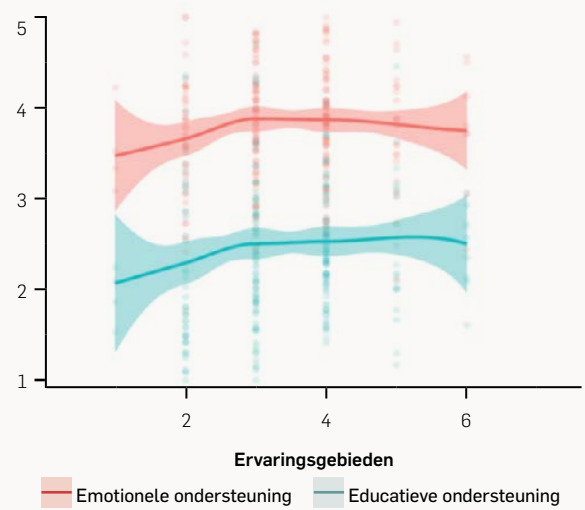
meerdere keren gedurende de voormiddag gescoord. Voor een gedetailleerd overzicht van de observatieschema's verwijzen we naar het methodologische rapport.

Wat betreft de baby's zien we dat de scores op meerdere domeinen (emotionele en educatieve ondersteuning en groepsocialisatie) dalen gedurende de voormiddag. Hoe

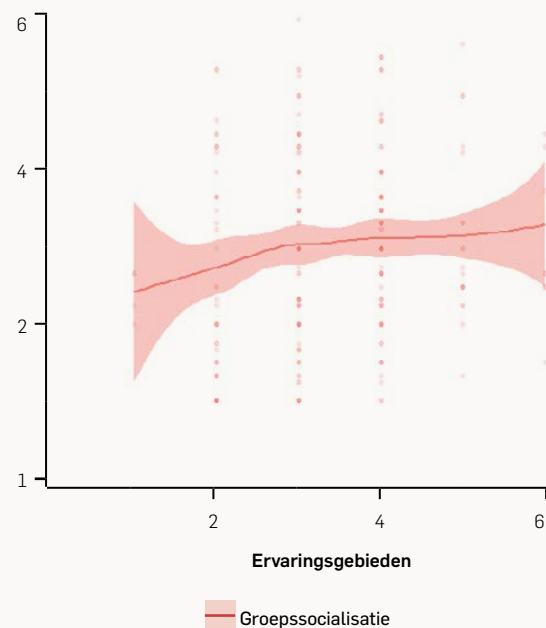
FIGUUR 26: Verband tussen ervaringsgebieden en emotionele en educatieve ondersteuning (baby's)

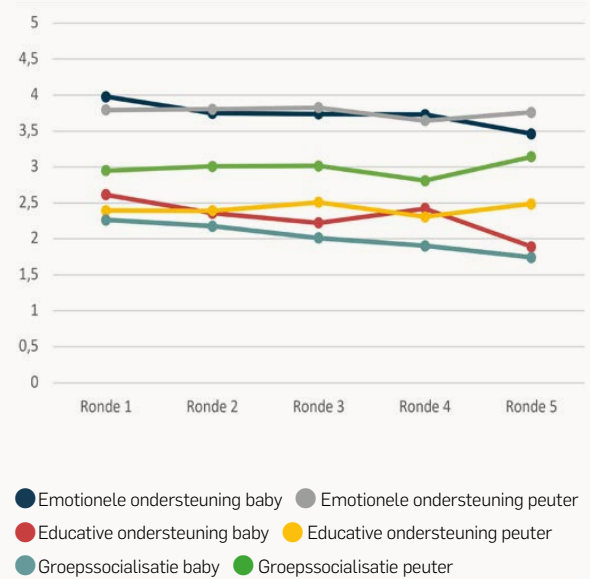
FIGUUR 27: Verband tussen ervaringsgebieden en emotionele en educatieve ondersteuning (peuters)

FIGUUR 28: Invloed aantal ervaringsgebieden op groepsocialisatie

FIGUUR 29: Schommelingen gedurende de voormiddag

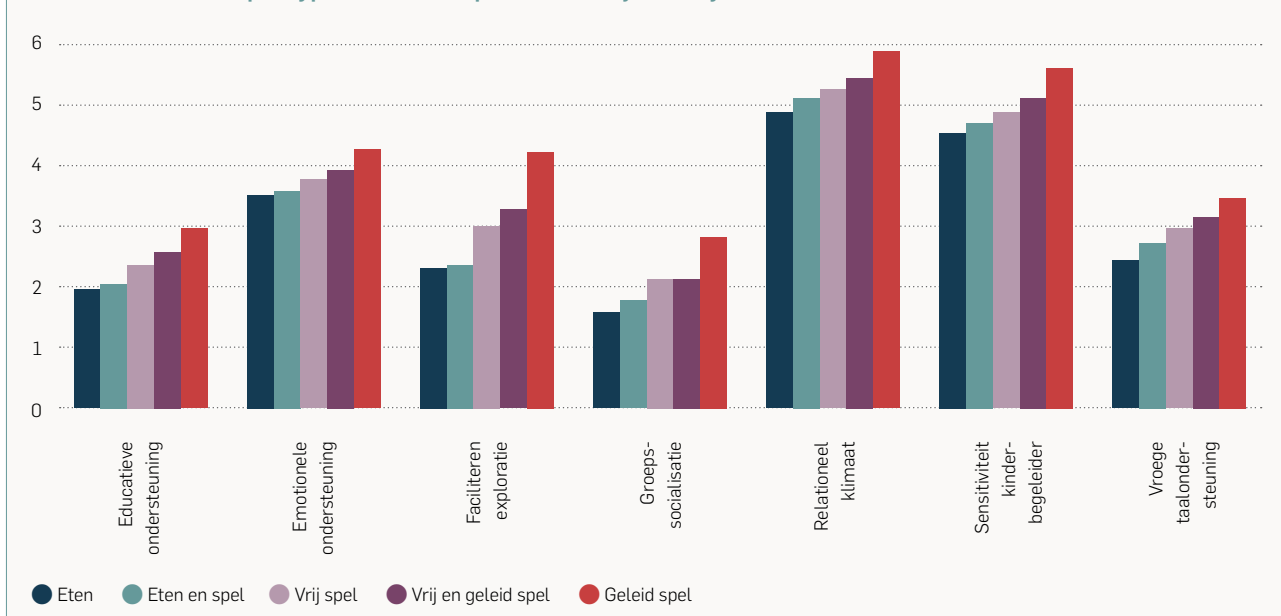
later op de voormiddag, hoe lager de scores. Bij de peuters zien we een meer diffuus schommelend beeld, maar geen daling. Minstens even belangrijk zijn de schommelingen in de domeinscores die we waarnemen naargelang welke activiteit plaatsvindt tijdens de observatieronde.

We zien zowel voor het domein emotionele ondersteuning als voor het domein educatieve ondersteuning dat zij het hoogst zijn tijdens geleid spel. Tijdens vrij spel scoort de

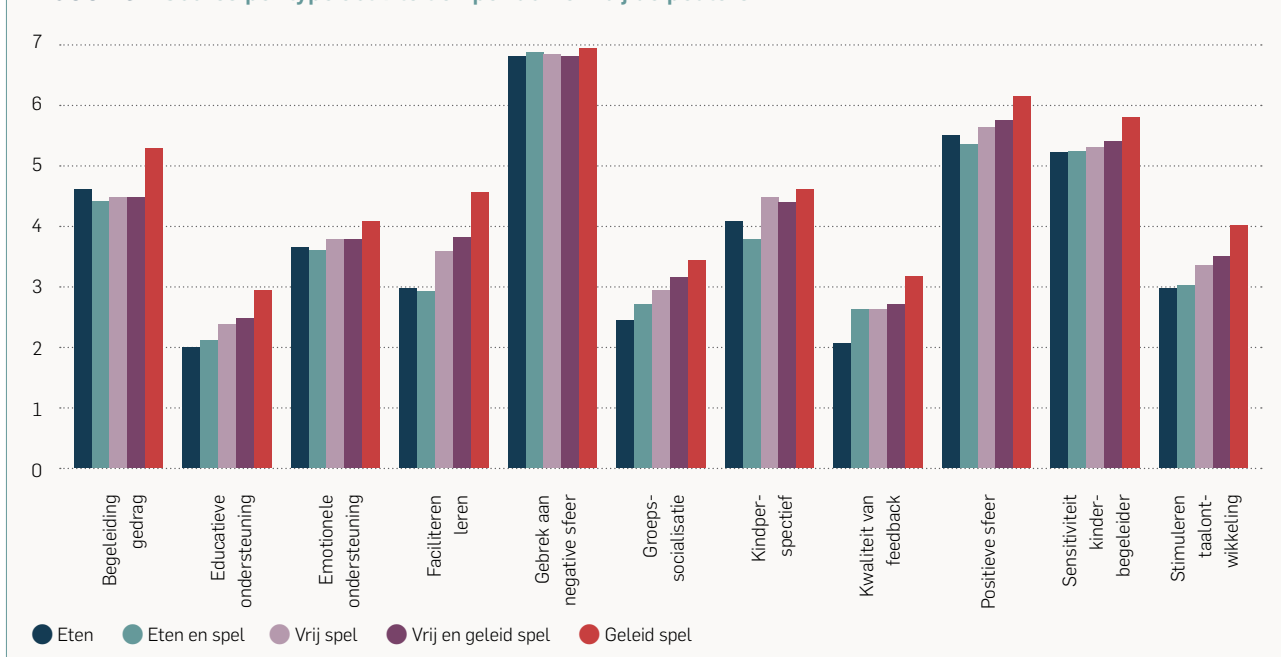
emotionele ondersteuning nog vrij hoog, maar de educatieve ondersteuning scoort minder hoog. Tijdens de eet-situaties daalt de educatieve ondersteuning tot het laagste waargenomen peil. Dat geeft aan dat het educatieve potentieel van vrije momenten en het eetmoment op dit moment niet optimaal benut wordt. Dat zagen we ook in de nulmeting.

Tegelijk zien we dat het geleid spel niet zo vaak voorkomt

FIGUUR 30: Scores per type activiteit en per domein bij de baby's

FIGUUR 31: Scores per type activiteit en per domein bij de peuters

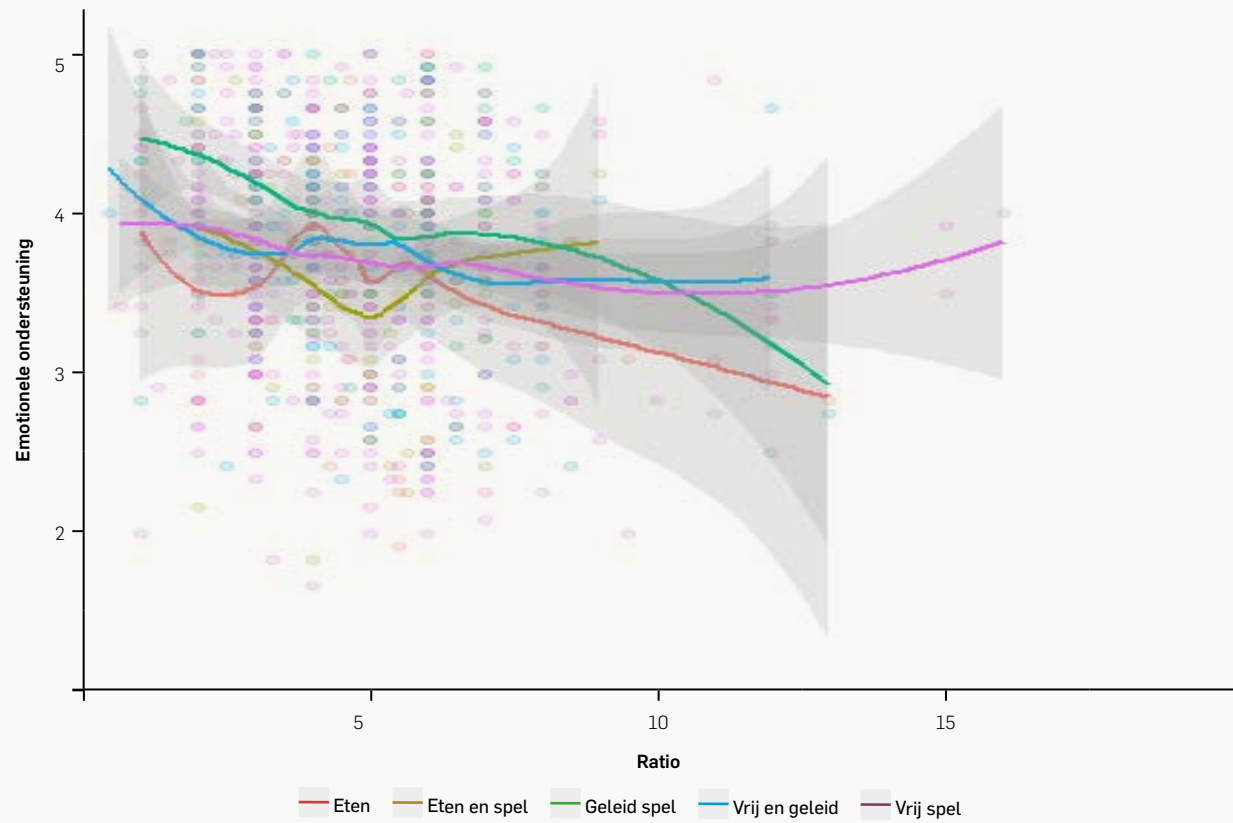
als activiteit (zie het rapport over de Emotionele en Educatieve Ondersteuning) en dat bij een hoge kind-begeleider-ratio (figuur 32 en 33) de kwaliteit van de educatieve ondersteuning tijdens geleid spel bij peuters daalt. Dat betekent dat als we kwaliteit van de pedagogische interactie tussen kinderbegeleiders en kinderen willen versterken, we moeten inzetten op het versterken van de educatieve rol van de kinderbegeleider tijdens vrij spel en tijdens eetmomenten en dat we moeten nagaan of de organisatie zo kan evolueren om wat meer geleid spel mogelijk te maken

bij niet te hoge ratio's. We zien namelijk dat de emotionele en educatieve ondersteuning het hoogst zijn bij geleid spel, maar dat de kwaliteit van die interacties in geleid spel sterk daalt bij hoge ratio's.

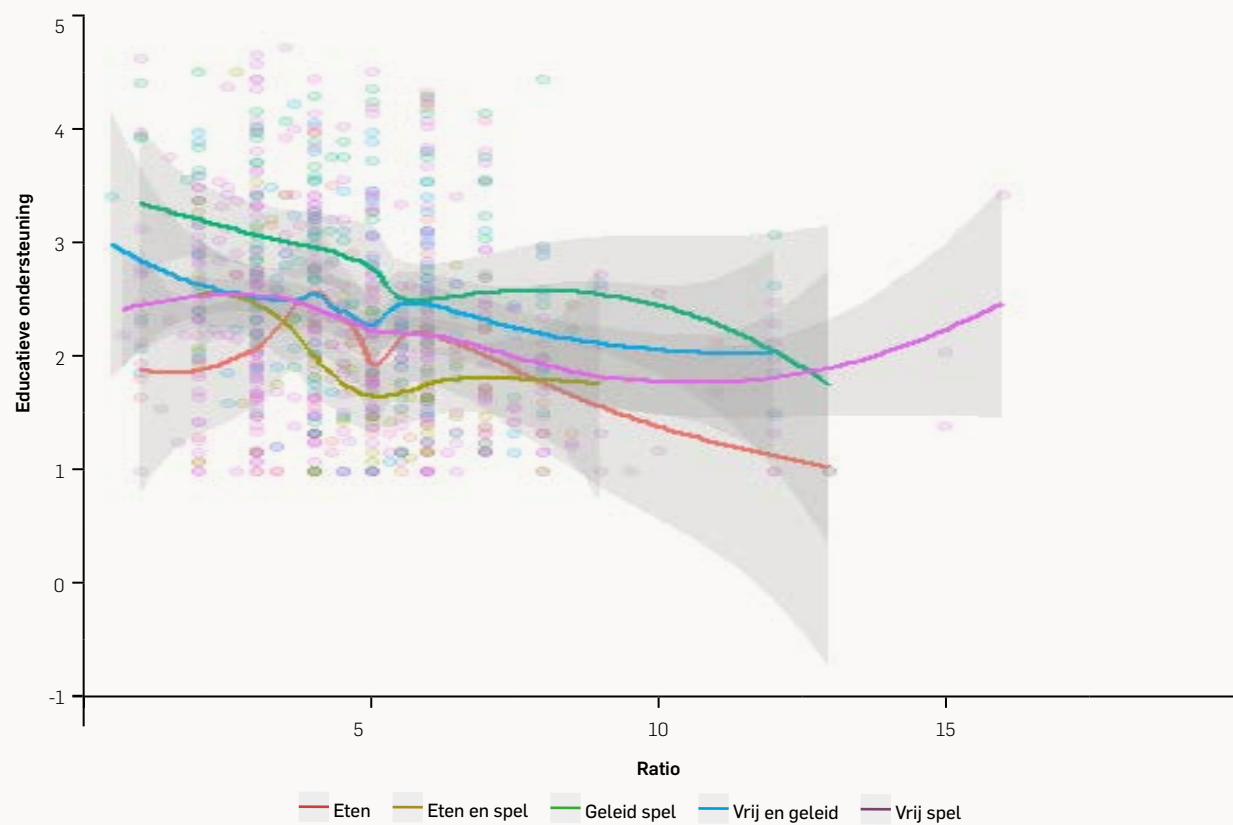
3.8. Opleidingsniveau en ervaring

Opleidingsniveau en ervaring zijn in kaart gebracht via de contextvragenlijst ingevuld door de locatie-verantwoordelijke. In een groepsopvang betekent dat één set vragen per

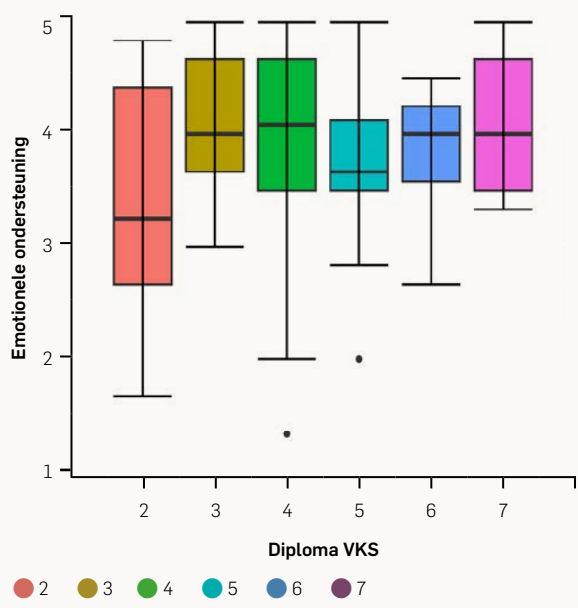
FIGUUR 32: Emotionele ondersteuning per activiteit naar kind-begeleiderratio (peuters)

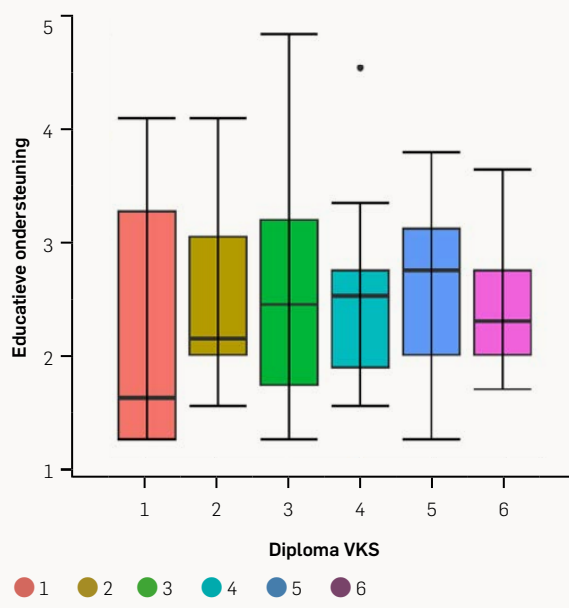
FIGUUR 33: Educatieve ondersteuning per activiteit naar kind-begeleiderratio (peuters)

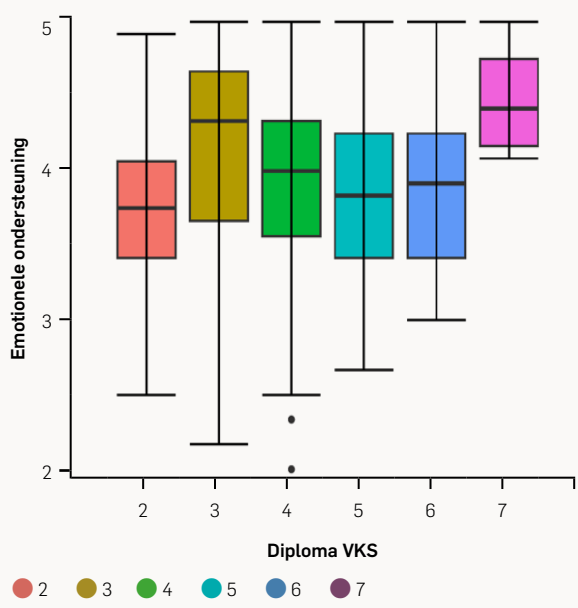
FIGUUR 34: Emotionele ondersteuning naargelang opleidingsniveau (baby's)

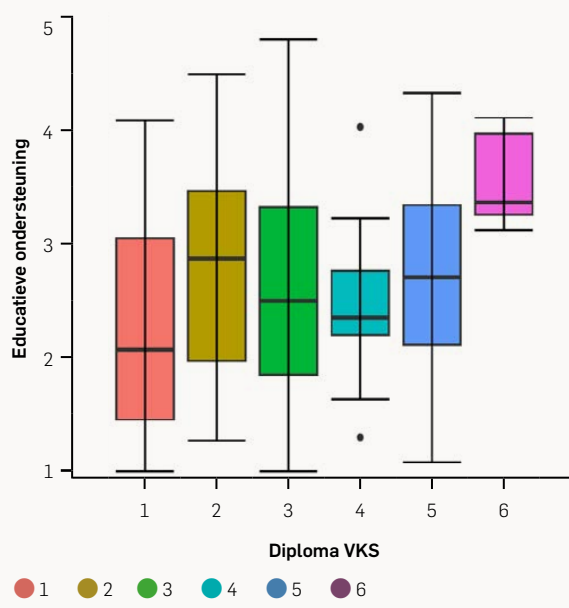
FIGUUR 35: Educatieve ondersteuning naargelang opleidingsniveau (baby's)

FIGUUR 36: Emotionele ondersteuning naargelang opleidingsniveau (peuters)

FIGUUR 37: Educatieve ondersteuning naargelang opleidingsniveau (peuters)

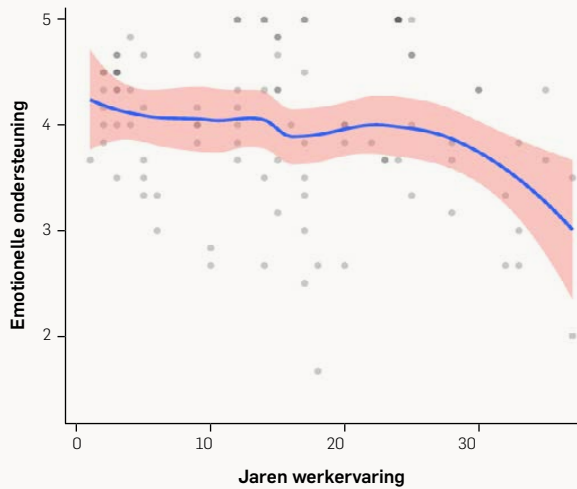

kinderbegeleider, maar die informatie is niet betrouwbaar genoeg omdat er geen één-op-één relatie is met de kinderbegeleiders die de dag van de observatie daadwerkelijk met de kinderen zijn omgegaan. In de gezinsopvang is de locatieverantwoordelijke de opvangouder zelf en is die informatie wel betrouwbaar. Daarom gebeuren de analyses van het verband met opleidingsniveau en ervaring enkel in de gezinsopvang. Dat gaat dus over 103 leefgroepen, wat zowat een halvering is tegenover de wetenschappelijke

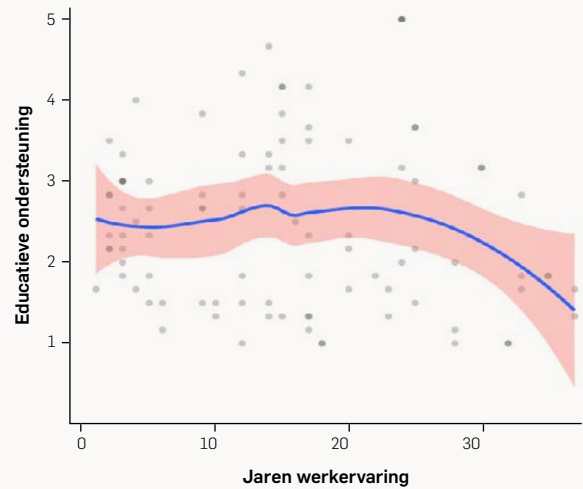
nulmeting. In die nulmeting werd vastgesteld dat het verband tussen de domein- en dimensiescores en opleiding significant positief is, maar dat er geen significante samenhang is met ervaring²⁶.

Om dit opnieuw in beeld te brengen delen we het kwalificatieniveau van de kinderbegeleiders in de gezinsopvang in volgens de Vlaamse kwalificatiestructuur, waarbij niveau 2 tot 4 staan voor secundair onderwijs, 5 voor graduaat,

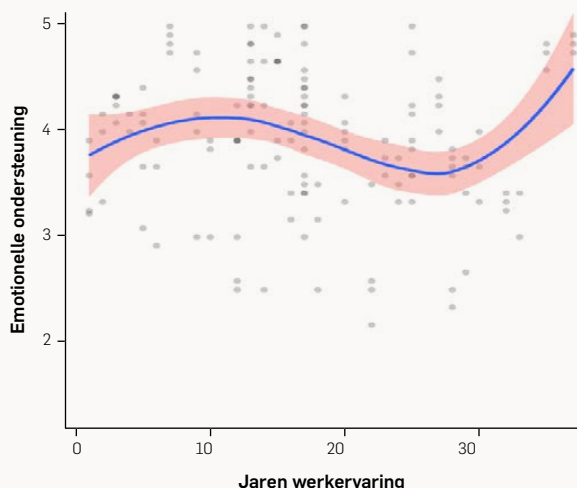
FIGUUR 38: Emotionele ondersteuning naargelang aantal jaren ervaring (baby's)

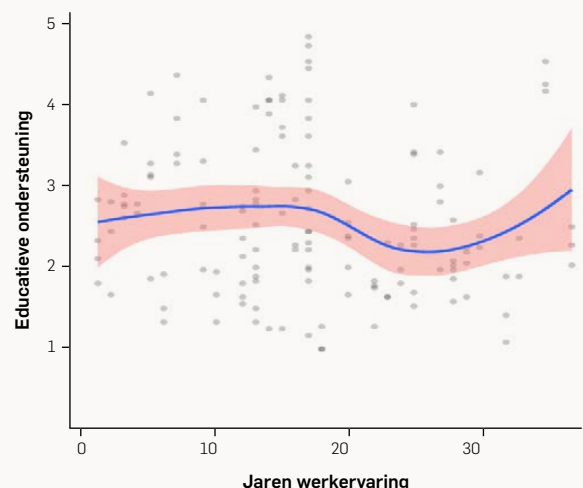
FIGUUR 39: Educatieve ondersteuning naargelang aantal jaren ervaring (baby's)

FIGUUR 40: Emotionele ondersteuning naargelang aantal jaren ervaring (peuters)

FIGUUR 41: Educatieve ondersteuning naargelang aantal jaren ervaring (peuters)

6 voor bachelor, 7 voor master en 8 voor doctor. We zien een minder duidelijk verband tussen opleidingsniveau en interactiekwaliteit dan in de nulmeting. Dit kan te wijten zijn aan de kleinere steekproef voor gezinsopvang in de wetenschappelijke éénmeting. Onthaalouders met de laagste opleiding (niveau 2 in de Vlaamse kwalificatiestructuur) scoren doorgaans wat lager dan de anderen. Onthaalouders met de hoogste opleiding (niveau 7) scoren het best, maar het aantal waarnemingen zijn hier zeer beperkt en daarom niet zo betrouwbaar. Voor de educatieve ondersteuning van de baby's is het verschil niet duidelijk.

Verder zien we dat er weinig verband is tussen de ervaring van een onthaalouder en de emotionele en educatieve ondersteuning. De scores nemen iets toe bij een stijgende ervaring van 10 à 15 jaar en daarna nemen ze weer af. De waargenomen stijging van educatieve ondersteuning bij peuters bij zeer vele jaren ervaring van de onthaalouder is gebaseerd op een zeer beperkt aantal waarnemingen en dus onbetrouwbaar. Voor wat de baby's betreft, is er een negatief verband tussen jaren ervaring van de onthaalouder en emotionele en educatieve ondersteuning.

4.

Meervoudige statistische analyses

Meervoudige of multivariate statistische analyses kunnen verbanden nagaan tussen factoren en domeinen waarbij gecontroleerd wordt voor andere variabelen. Men zal merken dat niet elk van de eerder gevonden verbanden in deze multivariate analyse bevestigd wordt. Dat kan betekenen dat de factor waarvoor we bivariaat een verband vonden, niet de factor is die het verschil verklaart, maar dat die samenhangt met iets anders dat wél het verschil verklaart. Bijvoorbeeld: groepsopvang heeft doorgaans grotere groepen dan gezinsopvang. Het verschil tussen gezinsopvang en groepsopvang wordt dan verklaard door de groepsgrootte en daarom vinden we in een multivariate analyse het verschil naar opvangvorm niet meer terug. Dat wil niet zeggen dat dit verschil niet bestaat, maar wel dat het samenhangt met andere factoren.

In de multivariate statistische analyse van de wetenschappelijke éénmeting werden de volgende variabelen meegenomen:

1. Observatieronde
2. Opvangvorm (groepsopvang of gezinsopvang)
3. Werken met IKT of niet IKT
4. Groepsindeling (horizontaal, verticaal meer baby's of verticaal meer peuters)
5. Groepsgrootte
6. Kind-begeleiderratio
7. Diversiteit aan ervaringen
8. Al dan niet aanwezigheid van een pedagogische coach
9. Hoeveel items van pedagogische ondersteuning vinden plaats (vorming, teamvergaderingen enzoverder).
10. Het aantal kinderen met een andere thuistaal in de leefgroep
11. Voor welbevinden en betrokkenheid: de leeftijd van de kinderen (boven of onder de 18 maand)

Van elk van deze variabelen is nagegaan of ze een significant verband vertonen (terwijl alle andere variabelen constant gehouden worden) met

1. Welbevinden
2. Betrokkenheid
3. Emotionele ondersteuning bij de baby's
4. Educatieve ondersteuning bij de baby's
5. Emotionele ondersteuning bij de peuters
6. Educatieve ondersteuning bij de peuters
7. Groepssocialisatie

We geven in wat volgt de belangrijkste resultaten weer. Voor de details en de rekenwijze (inclusief de tabellen met significantietoetsen) verwijzen we naar de rapporten per domein.

Algemeen stellen we vast dat alle geselecteerde variabelen samen slechts een deel van de variantie in de domeinscores verklaren. Dit betekent dat het percentage schommelingen en verschillen die we vinden in de domeinscores maar voor een deel verklaard kan worden door de geselecteerde factoren.

De variatie in pedagogische kwaliteit zou ook verklaard kunnen worden door andere factoren, zoals wellicht de persoonlijke competenties en inzet van de kinderbegeleider op het moment van de observatie. Dat is geen uitzonderlijke vaststelling: het was ook zo in de nulmeting evenals in buitenlands onderzoek. In datzelfde buitenlands onderzoek²⁷ stelt men vast dat meervoudige analyses zelden een heel duidelijk beeld geven van één-op-één relaties tussen één structurele factor van kwaliteit en een procesfactor, omdat het vaak net gaat om een wisselwerking tussen meerdere structurele factoren en de multivariate analyse deze wisselwerking net uitsluit.

De multivariate analyse van de wetenschappelijke éénmeting stelt volgende zaken vast:

1. Het **verschil in pedagogische kwaliteit tussen groeps-en gezinsopvang** wordt niet zozeer door de opvangvorm zelf verklaard, maar eerder door andere samenhangende factoren (kleinere groepsgrootte en lagere ratio).
2. Werken met **IKT** levert hogere scores op, maar dat verschil is eveneens vooral te wijten aan betere ratio's en kleinere groepen (die vaker voorkomen bij IKT locaties, allicht dankzij de hogere subsidies die ze vermoedelijk ontvangen), zodat het niet meer zichtbaar is bij een multivariate analyse.
3. De **leeftijd van de kinderen** houdt verband met het welbevinden en de betrokkenheid: peuters hebben een significant hoger welbevinden en hogere betrokkenheid dan baby's
4. **Horizontale babygroepen** scoren het laagst voor welbevinden en betrokkenheid. Voor wat de educatieve ondersteuning van de baby's en de groepssocialisatie betreft is het anders: die zijn het laagst in verticale groepen met een meerderheid aan peuters.
5. De **groepsgrootte** heeft een negatief verband met welbevinden, betrokkenheid, en met de emotionele ondersteuning van baby's: hoe groter de groep hoe lager de scores.
6. De **kind-begeleiderratio** heeft bij de groepsopvang een negatief verband met het welbevinden, de betrokkenheid en de educatieve ondersteuning van de baby's.

Hoe hoger de ratio, hoe lager de scores op deze domeinen. Bij de peuters zien we het verband dat we bivariaat wel vonden niet terug bij de multivariate analyse, wellicht omdat bij de peuters de ratio meer samenhangt met andere factoren die hier constant gehouden worden (vb groeps grootte).

7. De **diversiteit aan ervaringsgebieden** heeft een significant positief verband met de betrokkenheid, met de emotionele ondersteuning van baby's en met de groepssocialisatie van baby's en peuters.
8. Het **aantal kinderen met een andere thuistaal** in de leefgroep gaat significant negatief samen met betrokkenheid, met de emotionele ondersteuning van baby's, de educatieve ondersteuning van peuters en met de groepssocialisatie van zowel baby's als peuters.
9. De aanwezigheid van een **pedagogische coach** heeft een significant positief verband met de groepssocialisatie van baby's.
10. Andere vormen van **pedagogische ondersteuning** (bv. conferenties, cursussen, observatie-bezoeken, lerende netwerken, kwalificatie-programma's,...) hebben een positief verband met de emotionele en educatieve ondersteuning van peuters en de groepssocialisatie van baby's.

Dat betekent uiteraard niet dat niet vermelde invloeden niet bestaan, wel dat ze niet significant zijn wanneer alle andere factoren constant worden gehouden. Belangrijk om te onthouden uit de meervoudige analyse is dat voldoende aandacht besteed moet worden aan de baby's, zeker in gemengde groepen waar veel peuters zijn; dat groeps grootte en ratio er beiden (ook los van elkaar) toe doen, maar dat hun impact wat anders is naargelang op welk kwaliteitsdomein we de focus leggen.

We merken op dat kinderen met een andere thuistaal meer voorkomen in leefgroepen die werken met IKT, wat begrijpelijk is omdat die voor alle ouders betaalbaarder zijn (zie het rapport over de Context voor meer details). Tegelijk zien we dat (bivariaat) deze leefgroepen met IKT iets hoger scoren, ondanks de aanwezigheid van deze wat moeilijkere doelgroep.

Tot slot leert de meervoudige analyse ons ook dat pedagogische ondersteuning positief samenhangt met meerdere domeinen, maar de aanwezigheid van een pedagogische coach niet altijd een zichtbare invloed heeft. Dat kan erop wijzen dat die coaching op dit moment nog onvoldoende effectief en efficiënt of onvoldoende intensief ingezet wordt.

5.

**De
ouderbevraging**

5.1. Algemene vaststellingen

Er zijn een aantal algemene vaststellingen te trekken uit de antwoorden die ouders geven op de vragenlijst. **Werk en/of opleiding** blijven de belangrijkste reden bij de ouderrespondenten om voor kinderopvang te kiezen. Het is (net als in de wetenschappelijke nulmeting) uiteraard best mogelijk dat mensen die om een andere reden opvang wensen, minder gemakkelijk toegang hebben tot de kinderopvang en dat dit de resultaten vertekende. De praktische redenen (tewerkgesteld zijn of een opleiding volgen) wordt op de voet gevolgd door **pedagogische redenen**. Zo vinden ouders sociaal contact met andere kinderen belangrijk en goed voor de verstandelijke ontwikkeling. De top 3 redenen om een kind naar de kinderopvang te sturen, wordt vervolledigd door de idee dat de kinderopvang een goede voorbereiding is op de kleuterschool. Bij de keuze voor een bepaalde opvanglocatie spelen dan weer **zowel praktische als pedagogische motieven** een belangrijke rol. De belangrijkste motieven zijn de kinderbegeleiders, de manier van werken, de reputatie van de opvang en praktische elementen zoals de bereikbaarheid van de opvanglocatie.

Er is daarbij weinig verschil tussen ouders die gebruik maken van een opvang met of zonder inkomenstarief. Bij ouders die gebruik maken van een opvang met IKT zijn financiële motieven belangrijker, wat logisch is. Er zijn echter wat meer verschillen naargelang de opvangvorm. Ouders die gebruik maken van de gezinsopvang geven vaker aan dat ze belang hechten aan het gegeven dat er steeds dezelfde kinderbegeleiders zijn, dat de groep niet te groot is; dat de kinderen gelukkig zijn en dat de kinderbegeleider een goede indruk nalaat.

In vergelijking met de wetenschappelijke nulmeting ervaren de ouders in de wetenschappelijke éénmeting hun **zoekproces minder positief** en hechten ze iets minder belang aan pedagogische motieven bij de uiteindelijke keuze van een opvanglocatie. Dat verschil is significant. Het kan erop wijzen dat het een stuk moeilijker is geworden om een geschikte plaats te vinden en men dus wat water in de wijn doet wat pedagogische verwachtingen betreft. Ouders die gebruik maken van gezinsopvang lijken iets tevredener over de zoektocht naar kinderopvang dan ouders die gebruik maken van groepsopvang. Respondenten met een geboorteland buiten België beleven het zoekproces als minder positief.

Het **lokaal loket kinderopvang** is door de ouders in onze bevraging weinig gebruikt. Dat kan erop wijzen dat er geen

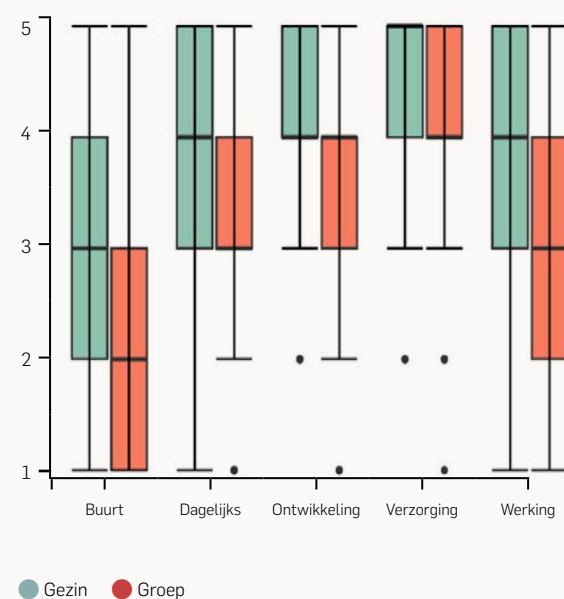
lokaal loket aanwezig was in de gemeente van deze ouders, of dat het weinig gekend is, of dat ouders het gebruik van het lokaal loket kinderopvang niet nodig achtten. Bij wie het wel kende scoort het lokaal loket op tevredenheid niet erg hoog. Dat heeft mogelijk te maken met onrealistische verwachtingen zoals wanneer er geen beschikbare plaatsen zijn. Het lokaal loket kinderopvang kan aan deze structurele elementen namelijk niets veranderen. De bevraging toont dan ook dat de vraag over de beschikbare keuze laag scoort. Ouders zijn daar dus minder tevreden over dan over de andere items. Eén op drie ouders zegt dat ze eigenlijk geen keuze had: hun kind gaat naar die opvangplaats omdat het de enige was die beschikbaar was. Ouders die dit aangeven zijn vaker werkzoekende en andersstalige ouders dan ouders die dit niet aangeven.

5.2. Informatie over hun kind, de werking en de buurt

De mate waarin ouders aangeven geïnformeerd te zijn, is stabiel gebleven ten opzichte van de wetenschappelijke nulmeting (3,40 in de wetenschappelijke éénmeting tegenover 3,37 in de wetenschappelijke nulmeting).

Net als in de wetenschappelijke nulmeting blijken ouders het meest geïnformeerd te zijn over de verzorging van hun kind (eten, slapen enzoverder). Over de dagelijkse werking is men minder goed op de hoogte: een derde van de ouders

FIGUUR 42: Hoe goed zeggen ouders op de hoogte te zijn van...

zegt weinig of niet op de hoogte te zijn over bijvoorbeeld vervangingen, inzet van stagiairs enzoverder en het minst over wat er omgaat in de buurt. Dat was ook zo bij de wetenschappelijke nulmeting. Voor elk van de aspecten van de communicatie scoren ouders die gebruik maken van gezinsopvang iets hoger dan ouders die gebruik maken van groepsopvang. Er zijn geen grote verschillen naargelang de context van de ouders zelf. Ouders die zowel Nederlands als een andere thuistaal hebben, scoren de communicatie met en vanuit de opvanglocatie iets lager. Ouders die niet aan het werk zijn, scoren de communicatie het hoogst.

5.3. Kwaliteit en tevredenheid

De ouders gaven aan hoe ze de kwaliteit beoordelen op verschillende domeinen: de leerervaringen van hun kind, de omgang met hun kind, de eerste dagen in de opvang (het wenproces), de dagelijkse werking en de materiële en organisatorische omgeving. Voor elk van deze rubrieken beoordeelden ze de kwaliteit op meerdere items met een score van 1 tot 5. Op basis daarvan berekenden we een algemene score van de kwaliteit (zie de betreffende rapporten voor meer details hierover). De ouders in de wetenschappelijke éénmeting schatten de kwaliteit significant ietwat hoger in dan bij de wetenschappelijke nulmeting (4,40 in de wetenschappelijke éénmeting tegenover 4,26 in de wetenschappelijke nulmeting). Over het algemeen stellen we vast dat de meeste ouders over de meeste aspecten erg tevreden zijn.

Ouders zijn het meest tevreden over de manier waarop de begeleiders met hun kind omgaan. Over de algemene leerervaringen zijn ze wat minder tevreden. De scores verschillen amper naargelang geboorteland, het al dan niet hebben van werk of volgen van een opleiding. Meer gedetailleerde opdelingen vindt men in het rapport over de ouderbevraging.

In de vragenlijst dienden ouders uit een hele reeks items aan te duiden welke vier ze meest belangrijk vonden, over welke vier ze meest tevreden waren en welke vier ze meest vatbaar voor verbetering vonden. Dat betekent dat het niet noodzakelijk over dezelfde ouders gaan die tevredenheid en belang aanduiden. Wanneer bijvoorbeeld 20% van de ouders aangeven dat ze gehoorzaamheid als meest belangrijk vinden en 20% aangeven dat ze daar meest tevreden over zijn, dan gaat het niet noodzakelijk over dezelfde ouders die beiden hebben aangeduid.

We vroegen dat voor wat betreft de leerervaringen van hun kind, de omgang met hun kind, de eerste dagen in de opvang (het wenproces), de dagelijkse werking en de omgeving (materiële omgeving en organisatie). Onderstaande figuren vatten de antwoorden samen.

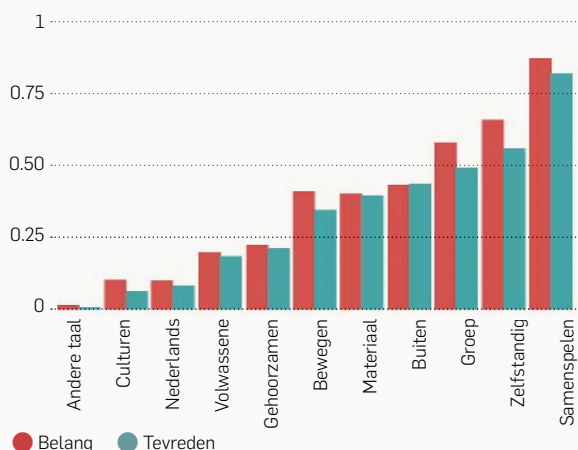
Ouders vinden het duidelijk **belangrijk** dat hun kinderen in de kinderopvang leren samen spelen, zelfstandig worden en de regels leren respecteren, dat het er veilig is, dat ze voldoende informatie krijgen, dat ze hun kind met een goed gevoel kunnen achterlaten, dat ze er terecht kunnen met hun vragen en dat hun kind graag naar de kinderopvang gaat.

De meeste van deze zaken zijn tegelijk ook thema's waar veel ouders van zeggen dat ze er meest **tevreden** over zijn. Toch moeten we opmerken dat er een aantal thema's zijn die heel vaak als belangrijk aangekruist zijn, maar heel wat minder vaak als meest tevreden. Veiligheid bijvoorbeeld, maar ook de aandacht voor hoe het kind zich in de groep voelt en het volgen van het ritme van het kind. Dat geldt ook voor een goed beeld krijgen over hoe het gaat met het kind in de opvang en het dagelijkse reilen en zeilen in de opvang. Een ander punt waar ouders veel belang aan hechten maar minder ouders als meest tevreden aanduiden is voldoende personeel hebben in de opvang (46%

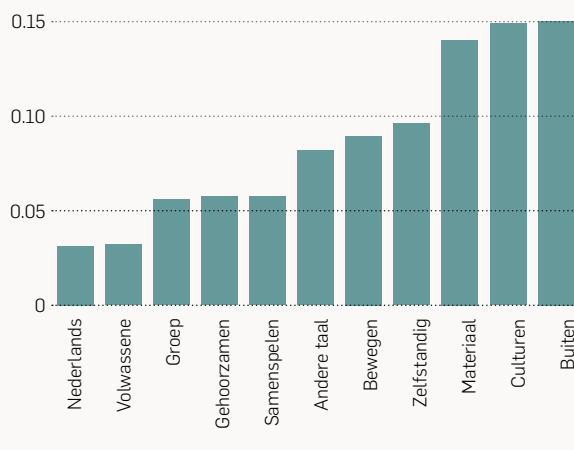
TABEL 12: Kwaliteitsbeoordeling door de ouders

	Groepsopvang		Gezinsopvang	
	Met IKT	Zonder IKT	Met IKT	Zonder IKT
Leerervaringen van het kind	4,28 (.69)	4,42 (.62)	4,60 (.58)	4,43 (.70)
Omgang van begeleiders	4,36 (.65)	4,45 (.64)	4,67 (.52)	4,46 (.66)
Wenperiode	4,17 (.73)	4,27 (.74)	4,50 (.63)	4,36 (.59)
Dagelijkse werking	4,15 (.71)	4,26 (.70)	4,52 (.59)	4,36 (.72)
Omgeving	4,14 (.68)	4,32 (.66)	4,49 (.60)	4,37 (.73)

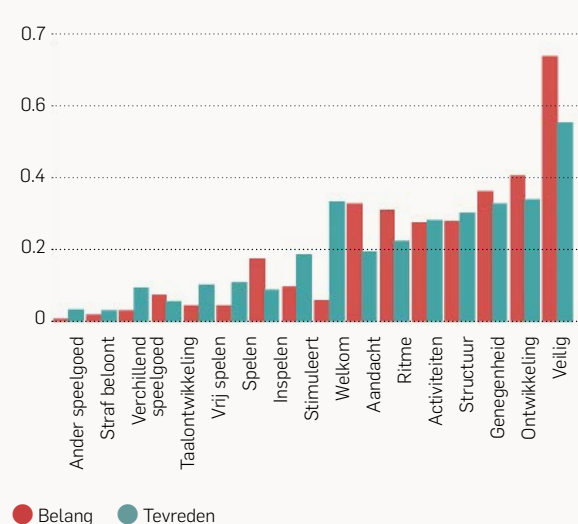
FIGUUR 43: Leerervaringen van het kind: belang en tevredenheid

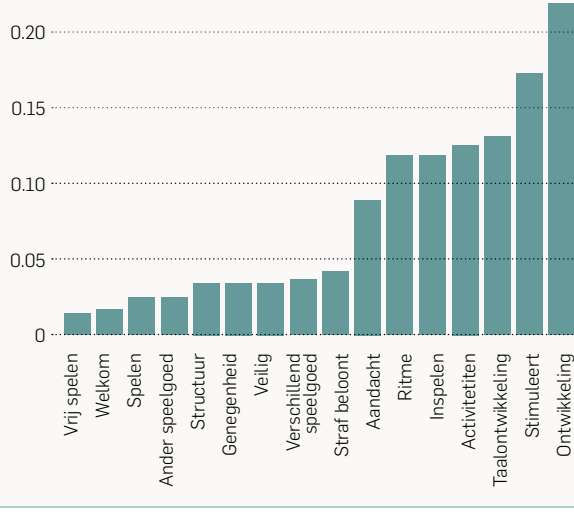
FIGUUR 44: Leerervaringen van het kind: wat moet verbeteren

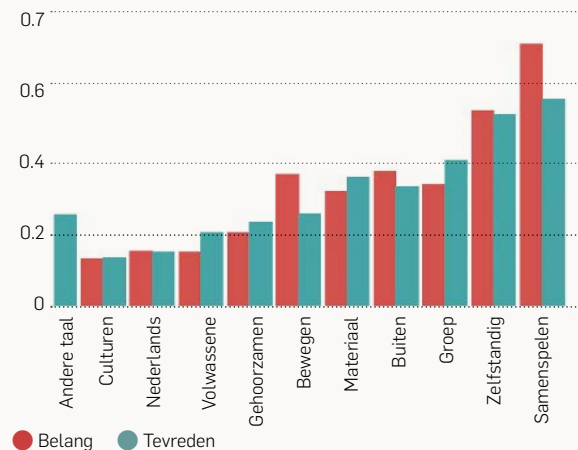
FIGUUR 45: Beoordeling van de omgang met het kind: belang en tevredenheid

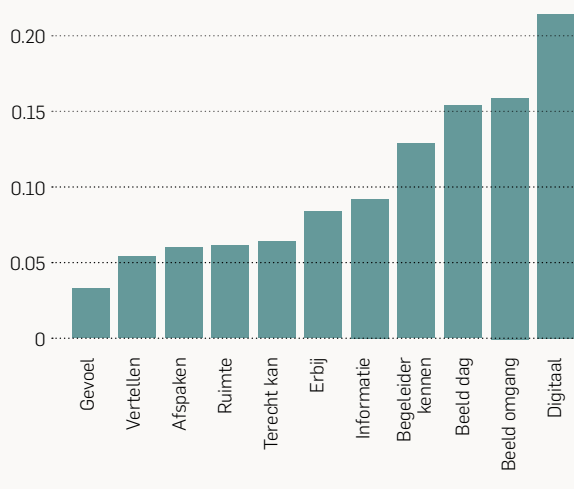
FIGUUR 46: Beoordeling van de omgang met het kind: Wat moet verbeteren

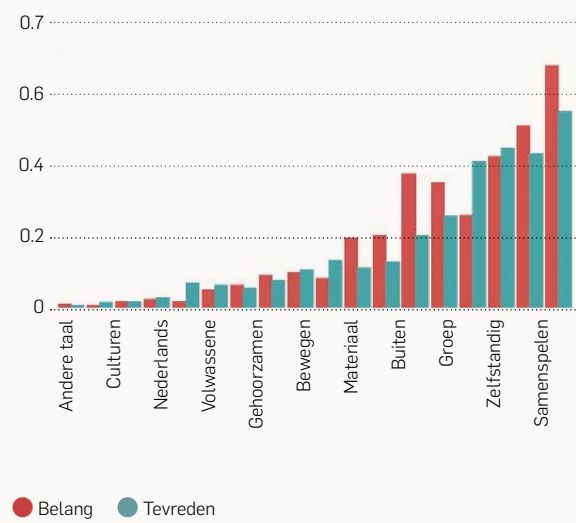
FIGUUR 47: Beoordeling van de start van de opvang: belang en tevredenheid

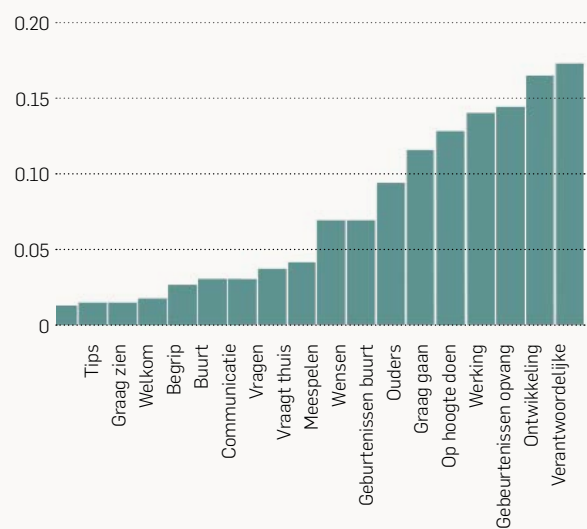
FIGUUR 48: Beoordeling van de start van de opvang: wat moet verbeteren

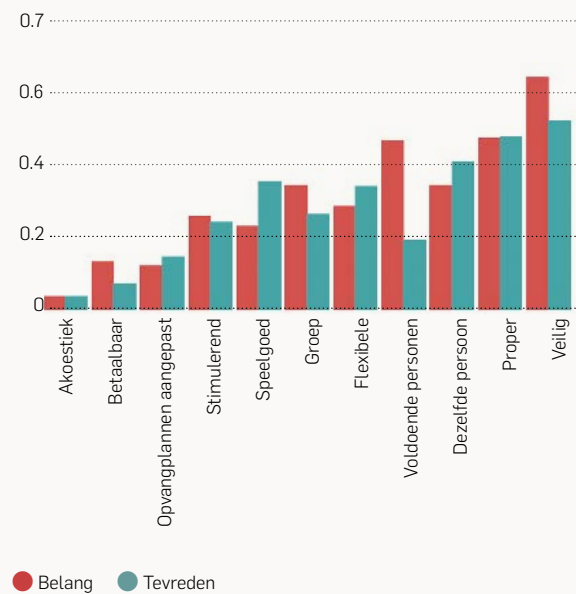
FIGUUR 49: Beoordeling van de dagelijkse werking: belang en tevredenheid

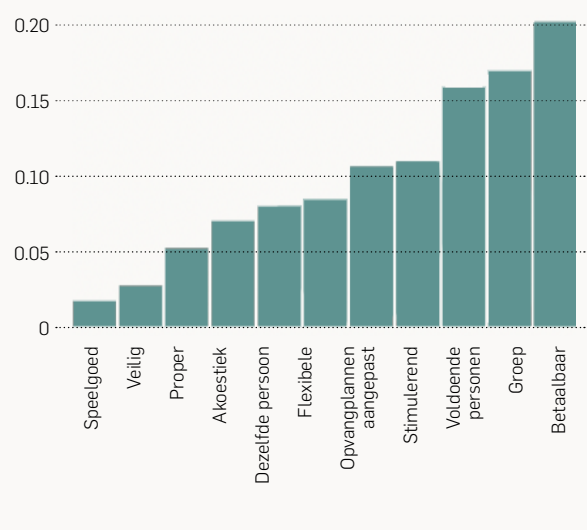
FIGUUR 50: Beoordeling van de dagelijkse werking: wat moet verbeteren

FIGUUR 51: Beoordeling van de omgeving: belang en tevredenheid

FIGUUR 52: Beoordeling van de omgeving: wat moet verbeteren

vind dit belangrijkste; 19% is hier meest tevreden over en 16% vindt dit belangrijkste verbeterpunt) en niet te grote groepen (34% vindt dit belangrijkste, 26% is hier meest tevreden over en 17% vindt dit belangrijkste verbeterpunt). De details en de cijfers hierover zijn terug te vinden in het rapport over de ouderbevraging.

Elementen die ouders het vaakst aanduiden als vatbaar voor **verbetering** zijn het volgen en stimuleren van de ontwikkeling van het kind in het algemeen en de taalontwik-

keling in het bijzonder; het buiten spelen en de aanwezige materialen; het beschikken over voldoende personeel en niet te grote groepen; de betaalbaarheid van de kinderopvang; het leren omgaan met verschillende culturen, alsook het aanbieden van verschillende activiteiten; informatie over het dagverloop, hoe het gaat met het kind, over zijn of haar ontwikkeling en de beschikbaarheid van de verantwoordelijke om met vragen terecht te kunnen.

5.4. Hoe kunnen we verschillen in kwaliteitsbeoordeling begrijpen?

De meeste ouders geven een hoge score op de kwaliteitsbeoordeling (gemiddeld tussen 4 en 5 op een 5-punten-schaal). Toch zien we lichte schommelingen en stellen we de vraag welke elementen verband houden met een hogere of lagere inschatting van de kwaliteit door de ouders. Ouderkenmerken houden alvast geen verband met die beoordeling. De enige uitzondering is dat Nederlandstalige ouders iets hogere scores geven zijn dan anderstalige ouders. Wat wel verband houdt met de scores is de ervaring met de zoektocht naar een plaats, de communicatie met de opvanglocatie en de pedagogische motieven om een opvangplek te zoeken. Wie de zoektocht positief beleefde, wie pedagogische motieven voor de keuze van een locatie had en wie een betere communicatie ervaart, geeft hogere scores dan anderen. Meer details en de berekeningen hiervoor zijn te vinden in het rapport over de ouderbevraging.

Het meest opvallende is dat er amper een verband is tussen de kwaliteitsbeoordeling van ouders en de door de observatoren vastgestelde pedagogische kwaliteit. Sterker nog: er is geen enkel verband tussen wat ouders beoordelen en het vastgestelde welbevinden van de kinderen, noch met de emotionele ondersteuning, de educatieve ondersteuning of het basisaanbod in de inrichting van de ruimte. Er is enkel een (licht) negatief verband met de betrokkenheid bij de baby's (niet bij de peuters) en ook een (licht) positief verband met de manier waarop het basisaanbod in de ruimte uitgebreid wordt door de kinderbegeleider bij de baby's (niet bij de peuters). Anders gezegd: de schommelingen in het oordeel van ouders kunnen niet verklaard

worden door schommelingen in pedagogische kwaliteit. Er is wel een verband tussen de kwaliteitsbeoordeling door ouders en het zoekproces: wie meer keuze had en een meer positieve ervaring tijdens het zoeken, schat de kwaliteit achteraf ook hoger in.

Er zijn meerdere verklaringen mogelijk voor het gegeven dat er geen verband is tussen de inschatting van de kwaliteit door ouders en de gemeten kwaliteit door de observatoren. Ten eerste zijn er weinig schommelingen in tevredenheid, wat inhoudt dat het moeilijk is om statistische verbanden te vinden. De ervaringen van ouders zijn ook van een heel andere orde dan die van de observatoren. Observatoren komen één voormiddag, ouders hebben een langdurige ervaring. En wat de observatoren meten, speelt zich per definitie af terwijl de ouders niet aanwezig zijn.

Het betekent alleszins dat de tevredenheid van ouders wel belangrijk is, maar niet noodzakelijk wijst op een goede pedagogische kwaliteit. Een theoretisch model dat de schommelingen in tevredenheid van ouders verklaart, lijkt er eerder één te zijn waarin ouderkenmerken (thuisstaat, werksituatie) de keuze en het zoekproces beïnvloeden, wat op haar beurt de tevredenheid beïnvloedt, eerder dan dat het een valide indicator zou zijn van de pedagogische kwaliteit.

6.

Besluit en aanbevelingen

6.1. Belangrijkste vaststellingen

De MeMoQ éénmeting brengt op een wetenschappelijke manier de pedagogische kwaliteit in kaart van een steekproef van 201 leefgroepen in groepsopvang en 103 leefgroepen in gezinsopvang. Er valt op meerdere aspecten een significante verbetering vast te stellen in vergelijking met de MeMoQ nulmeting.

Het **welbevinden en de emotionele ondersteuning** zijn gemiddeld hoog en verbeterd ten opzichte van de wetenschappelijke nulmeting zeven jaar eerder. Dat betekent dat er gemiddeld met respect en met aandacht voor de emotionele noden en de behoeften van individuele kinderen wordt omgegaan in de Vlaamse kinderopvang en dat de kinderen er zich gemiddeld goed voelen.

De **betrokkenheid** bij de baby's en peuters is eveneens verbeterd ten opzichte van zeven jaar geleden, maar blijft gemiddeld matig. Dat betekent dat baby's en peuters geregeld eerder oppervlakkig of niet erg geboeid en geconcentreerd bezig zijn. Daar blijft dus aandacht voor nodig.

De **educatieve ondersteuning bij de peuters** is verbeterd ten opzichte van de nulmeting, maar is ook nog steeds gemiddeld laag. Het betekent dat de kinderbegeleiders de ontwikkeling van de kinderen maar in beperkte mate kunnen stimuleren, dat ze hen slechts beperkt uitdagen om nieuwe zaken te verkennen, dat ze de taalontwikkeling maar beperkt ondersteunen en dat de kinderen niet zo vaak aangemoedigd worden. Om een positieve(re) impact op de ontwikkeling van kinderen in de kinderopvang te realiseren, dienen kinderbegeleiders nog verder ondersteund te worden in hun professionalisering. De scores zijn immer zwak voor wat betreft de feedback en de aanmoediging die peuters krijgen, het stimuleren van hun taalontwikkeling en het uitbreiden van hun ervaringen.

De verfijnde wijze waarop de proceskwaliteit in beeld is gebracht, laat ons toe om een helder onderscheid te zien tussen de domeinscores voor baby's (kinderen tot 18 maanden) en peuters (kinderen vanaf 18 maanden). Zo zien we dat de **educatieve ondersteuning bij de peuters** iets beter is dan bij de baby's en dat deze wel onze aandacht verdient omdat het één van de weinige aspecten is van de pedagogische kwaliteit die gedaald is ten opzichte van zeven jaar geleden, terwijl ze toen ook laag was. Het gaat dan eveneens over de vroege taalondersteuning en het

bevorderen van hun exploratie. Dat is in het bijzonder een aandachtspunt in gemengde of verticale leeftijdsgroepen waar meer peuters dan baby's aanwezig zijn.

De Groepssocialisatie is een domein dat voor het eerst is gebruikt in de wetenschappelijke meting van pedagogische kwaliteit. Het gaat om de mate waarin kinderbegeleiders sensitief zijn naar de groep als geheel en momenten benutten om de groepsverbondenheid en gezamenlijkheid te versterken. Die groepssocialisatie scoort eerder laag in alle groepen.

Wat de **omgeving** betreft: die is gemiddeld matig. De Factor Basisaanbod (dit is de indeling en invulling van de ruimtes) is significant verbeterd ten opzichte van de nulmeting. Voor de Factor Uitbreiding (dit zijn uitbreidingen met extra materialen en activiteiten) zien we geen significante verbetering ten opzichte van de nulmeting.

Conform de internationale literatuur²⁸, zien we dat **groeps-grootte en kind-begeleiderratio** (aantal kinderen per begeleider) twee belangrijke factoren zijn die elk een rol spelen bij een aantal aspecten van de kwaliteit. Grote groepen scoren minder goed voor welbevinden, betrokkenheid, en de emotionele ondersteuning van baby's. Meer kinderen per volwassene (hogere kind-begeleiderratio) betekent een lagere score voor welbevinden, betrokkenheid en de educatieve ondersteuning van baby's, maar ook een lagere kwaliteit bij geleide activiteiten bij peuters.

Groepsopvang en gezinsopvang scoren evenwaardig wanneer andere factoren gelijk zijn. Gezinsopvang scoort beter omdat ze kleinere groepen hebben en een betere ratio.

Locaties die werken met IKT (en normaal gezien meer subsidies ontvangen) vangen significant meer kinderen op met een andere thuistaal, een beperking, een lage SES, een moeder met een ander geboorteland, kinderen die vluchteling zijn, een etnische minderheid en kinderen uit een één-ouder gezin. Met andere woorden, de groep kinderen die opgevangen worden in opvanglocaties die werken met IKT is duidelijk diverser dan de groep kinderen die opgevangen worden in locaties zonder IKT. Bovendien worden in locaties met IKT ook meer verschillende kinderen per week opgevangen dan in locaties zonder IKT (IKT heeft dus meer deeltijdse opvangplannen). Toch scoren verschillende kwaliteitsdomeinen beter in leefgroepen die werken met IKT dan zonder IKT, terwijl dit een extra moeilijkheid oplevert. Dat wordt verklaard doordat ze een lagere

groepsgrootte en een betere ratio hebben. In de meervoudige analyse waarin die factoren gelijk gehouden worden, zien we immers dat het verschil tussen locaties met IKT en zonder IKT (en dus wellicht het subsidieniveau) statistisch niet meer significant wordt.

De leeftijdsindeling – verticale leeftijdsgroepen (gemengde leeftijd of horizontale leeftijdsgroepen (zelfde leeftijd) – maakt niet zo veel verschil. Men kan voorzichtig pleiten voor verticale groepen, want dit hangt samen met een betere groepssocialisatie, iets hoger welbevinden en betrokkenheid, op voorwaarde dat de groepen niet te groot gemaakt worden en vooral dat er voldoende begeleiders voorzien worden. Belangrijk om te onthouden uit de multivariate analyse is dat voldoende aandacht besteed moet worden aan de baby's, zeker in gemengde groepen waar veel peuters zijn.

Het doet er toe wat er precies gebeurt. De kwaliteit van de interacties zijn het hoogst tijdens **geleide activiteiten**, maar die komen niet heel vaak voor. Ze zijn een stuk lager tijdens **eetmomenten**. Daarom is het belangrijk om het potentieel voor educatieve ondersteuning beter te benutten tijdens eet- en zorgmomenten. Geleide activiteiten die niet schools zijn, maar afgestemd zijn op de leeftijd en de interesse van de kinderen, in kleine groepjes met een goede ratio komen de educatieve ondersteuning ten goede.

De wetenschappelijke éénmeting levert op dit moment te weinig robuuste data op om solide uitspraken te doen over de impact van **vooropleiding van de kinderbegeleider, de ervaring van de kinderbegeleider en de pedagogische ondersteuning**, nochtans kernaspecten van de structurele kwaliteit.

De meervoudige analyse vindt amper een verband met de aanwezigheid van een **pedagogische coach**. Dat is in contradictie met heel wat literatuur die aangeeft dat coaching wel degelijk impact heeft op de proceskwaliteit, maar dan moet die coaching aan een aantal voorwaarden voldoen, waaronder voorwaarden van intensiteit en van methodiek en moet het team ook de mogelijkheden hebben om de lessen uit de coaching in de praktijk om te zetten²⁹. Anderzijds zien we wel impact van meerdere initiatieven inzake pedagogische ondersteuning op de kwaliteit: waar er meerdere vormen van bijscholing (bijvoorbeeld cursussen, conferenties, lerende netwerken,...), observatiebezoeken en dergelijke voorkomen, zien we op meerdere domeinen een iets hogere kwaliteit.

6.2. Aanbevelingen voor de praktijk

De wetenschappelijke éénmeting beoogt op basis van haar onderzoek een aantal aanbevelingen voor de praktijk.

6.2.1. Implementeer verder de MeMoQ instrumenten

Op meerdere domeinen is er vooruitgang in vergelijking met de nulmeting. Op een aantal domeinen (bijvoorbeeld betrokkenheid en educatieve ondersteuning) is nog verbetering wenselijk. De MeMoQ zelfevaluatie-instrumenten zijn een goed middel om hieraan te werken omdat ze vanuit de praktijk kansen bieden om de eigen sterktes en zwaktes in kaart te brengen en suggesties geven voor verbetering. Daarom is het ook zinvol om verder te investeren in vorming, training en coaching.

6.2.2. Bewuste aandacht voor de omgang met baby's

Een bijzonder aandachtspunt is de **omgang met de baby's**, zowel in horizontale groepen als in verticale groepen met een meerderheid aan peuters. Daar is de interactiekwaliteit achteruit gegaan tegenover de wetenschappelijke nulmeting van 2016.

6.2.3. Verder inzetten op educatieve ondersteuning

Er dient verder ingezet te worden op de educatieve ondersteuning. Dat betekent onder meer aandacht hebben voor feedback, voor faciliteren van exploratie en voor taalontwikkeling.

6.2.4. Ook zorg en eetmomenten verder educatief benutten

Dat heeft enerzijds te maken met de organisatie (bijvoorbeeld: tijdens een eetmoment is het belangrijk dat de organisatie van dat eetmoment toelaat dat de kinderbegeleiders bij de peuters aan tafel zitten, dat ze oogcontact kunnen houden en in gesprek kunnen gaan over de ervaringen van de peuters). Ook bij de baby's is het eetmoment een moment waarop baby's heel wat ervaringen opdoen, waarop kan ingespeeld worden.

6.2.5. De kansen rond geleid spel, naast het vrij spel benutten

Het verdient aanbeveling om te kijken of de organisatie efficiënter kan om wat meer geleide activiteiten in goede omstandigheden te laten plaatsvinden. Het is van belang dat in kleine groepen te doen, want bij een hogere ratio

daalt de interactiekwaliteit snel. Het gaat enerzijds over de organisatie van de dag en het inzetten van personeel om voldoende tijd en ruimte te hebben om in kleine groepen geleid spel te doen. Anderzijds gaat het om de educatieve rol van de kinderbegeleider tijdens momenten van vrij spel. Ook dan kan men inspelen op de ervaringen en de speluitingen van de kinderen om die talig te ondersteunen en uit te breiden.

6.2.6. Aandacht voor taal, des te meer in meer taaldiverse groepen

Er is ook meer aandacht nodig voor taalondersteuning, die blijft laag scoren, ondanks de vooruitgang, zeker in leefgroepen met veel anderstalige kinderen. Het gaat hierbij zowel om een rijk talig aanbod als gebruik van zowel verbale als non-verbale communicatie (bv. frequente gesprekken met kinderen, op ooghoogte in interactie gaan, oogcontact maken en zo interactie uitlokken, uitingen van kinderen spiegelen en uitbreiden).

6.2.7. Aandacht voor groepssocialisatie

Het is een uniek aspect van de kinderopvang, dat kinderen er met meerdere andere kinderen in een groep samen zitten. Dat biedt ook unieke pedagogische mogelijkheden om empathie, samenhang en andere sociale competenties te bevorderen. Wat we zien is dat dit potentieel nog niet ten volle wordt benut. Ook hier kan meer aandacht aan besteed worden in opleidingen, bijscholingen en pedagogische omkadering.

6.2.8. Uitbreiden van het basisaanbod

De indeling en inrichting van de ruimte en de manier waarop het basisaanbod uitgebreid wordt met extra materialen en activiteiten bepalen mee de ervaringen van de kinderen. Ook hier is ruimte voor verbetering in de manier waarop speelzones ingericht en onderscheiden worden, hoe het spelmateriaal aangeboden wordt en de speelpraktijken die de kinderbegeleider geeft.

6.2.9. Inzetten op zichtbare aspecten van maatschappelijke diversiteit in de speel- en leefruimtes

Om kinderen te ondersteunen in het ontwikkelen van een positief zelfbeeld en een respectvol wereldbeeld is het cruciaal om van bij de start aandacht te besteden aan identiteit en maatschappelijke diversiteit. Meer materialen die de maatschappelijke diversiteit weerspiegelen (bv. de variatie aan gezinnen, de variatie in etnische diversiteit) kunnen hier mee toe bijdragen.

6.2.10. Investeer in oudercommunicatie over de aanpak in de opvang en ontplooiing van kinderen

De **tevredenheid van ouders** is doorgaans groot en ze is nog toegenomen in vergelijking met de nulmeting. De (beperkte) schommelingen in tevredenheid hebben niet te maken met de geobserveerde proceskwaliteit, maar wel deels met het zoekproces en met de communicatie. Die **communicatie** is doorgaans goed voor wat verzorging betreft (eten, slapen, en dergelijke), maar voor de ontwikkelingen en het dagelijkse leven en de werking is er ruimte voor verbetering. Het is dus van belang om verder te investeren in de communicatie met ouders over de aanpak in de opvang en de ontplooiing van de kinderen. Ouderlijke tevredenheid blijft belangrijk, maar we mogen het niet zien als indicatie van de pedagogische proceskwaliteit.

6.3. Aanbevelingen voor het beleid

6.3.1. Besteed aandacht aan alle dimensies van de pedagogische kwaliteit

De kwaliteit op de meeste domeinen is licht toegenomen sinds de nulmeting maar blijft voor meerdere domeinen matig (met name educatieve ondersteuning, betrokkenheid en omgeving). Dat kan gebeuren door blijvend de implementatie van het Pedagogische Raamwerk te promoten, het gebruik van de MeMoQ Zelfevaluatie-instrument en het gebruik van (en de communicatie over) de MeMoQ monitoring instrumenten van Zorginspectie.

6.3.2. Zorg voor degelijke opleidingen met voldoende pedagogische reflectie

De pedagogische kwaliteit in het algemeen – en de educatieve ondersteuning en de betrokkenheid in het bijzonder – hebben te maken met de **reflectieve competenties** van de medewerkers. Een inhoudsanalyse van de eindtermen, de leerplannen en het lesmateriaal van het zevende jaar kinderzorg uit 2022 toonde eerder dat de educatieve ondersteuning en de betrokkenheid veel minder aan bod kwam in de opleiding, terwijl zowel de nulmeting als de éénmeting aantonen dat op deze dimensie heel wat ruimte voor verbetering is³⁰. Ook het nieuwe domein Groepssocialisatie verdient aandacht in de curricula.

Een ander thema waarin opleidingen en pedagogische ondersteuning verder dienen te focussen is de interactie met **meertalige kinderen**. De kinderopvang kan belangrijke kansen bieden voor de meertalige taalontwikkeling, maar

we zien dat in leefgroepen met meer anderstalige kinderen de interactiekwaliteit soms lager ligt. Tegelijk weten we uit onderzoek dat dit een thema is dat nog weinig tot niet aan bod komt in opleidingen, bijscholingen, teamvergaderingen of coaching, ook wanneer de kinderbegeleiders zelf meer-talige competenties hebben³¹.

Het is belangrijk dat rekening gehouden wordt met deze resultaten van de wetenschappelijke éénmeting bij het uitwerken van de curricula voor de verschillende opleidingen die toeleiden tot het werken in de kinderopvang voor baby's en peuters.

6.3.3. Intensifieer de zorg voor monitoring van coaching

Onderzoek toont dat goede vooropleidingen pas echt renderen als ze ook aangevuld zijn met pedagogische ondersteuning en coaching op de werkvloer³². We zien een positief verband tussen ondersteuning en meerdere kwaliteitsdomeinen, maar voor de coaching zien we dat nog niet. Daarom is het nodig dat de inspanningen inzake coaching methodisch geëvalueerd worden en verder geïntensiveerd worden met het oog op het verbeteren van de educatieve ondersteuning op sleutelmomenten. Het gaat dan zowel om de aanpak als de organisatie ervan. Om aan "continuous professional development" te doen, is het belangrijk dat de context ook toelaat om die processen van kwaliteitsverbetering op te zetten (kindvrije uren, voldoende intensieve coaching, evidence-based aanpak volgens de cirkel van documentatie-reflectie-aanpak- evaluatie³³).

6.3.4. Blijf inzetten op ratioverlaging en verlaging van groeps-grootte

Het verdient ook aanbeveling om verder te blijven inzetten op een verlaging van de ratio en een beperking van de maximale groeps-grootte. De bevindingen van deze wetenschappelijke éénmeting bevestigen dat een differentiatie naar leeftijd wenselijk is met een kleinere ratio en beperktere groeps-grootte voor de jongste kinderen.

6.3.5. Structurele condities

Het realiseren van pedagogische kwaliteit vraagt dat de structurele condities waarin kinderbegeleiders moeten werken responsief zijn. Dat betekent onder meer dat er een haalbare werk-druk is en dat er kindvrije uren zijn voor eenieder om zich bijvoorbeeld verder te professionaliseren.

Wat ook een aandachtspunt is, is dat in leefgroepen met meer kinderen met een andere thuistaal de interactiekwa-

liteit en de betrokkenheid lager liggen, wat er op wijst dat extra ondersteuning nodig is in deze groepen. Dat is ook waar de OESO³⁴ en de Toekomstwerf³⁵ voor pleiten. De vaststelling dat IKT hier ondanks een meer diverse groep kinderen beter in slaagt, bevestigt dit.

6.3.6. Zorg voor extra ondersteuning van locaties met specifieke doelgroepen

De analyses uit zowel de nulmeting als de éénmeting tonen dat leefgroepen die werken met IKT (en normaliter meer subsidies krijgen) beter uitgerust zijn om de pedagogische kwaliteit te bieden in leefgroepen met meer anderstalige kinderen. Dit bevestigt dat extra aandacht nodig is voor leefgroepen met een groot aantal anderstalige kinderen of kinderen met een lage socio-economische status. Als we elk kind gelijke kansen willen geven, dan zal het belangrijk zijn deze groepen extra te ondersteunen, zoals ook de Toekomstwerf³⁶ en de OESO³⁷ aanbevelen.

6.3.7. Zet in op betaalbare toegankelijke plaatsen

De wetenschappelijke éénmeting stelt vast dat ouders doorgaans tevreden zijn over de kinderopvang van hun kind. Maar tegelijk ook dat het zoekproces moeilijker verloopt dan bij de wetenschappelijke nulmeting, dat een flink deel van de ouders geen keuze had en dit gebrek aan keuze ongelijk verdeeld is. Dat bevestigt dat we moeten blijven inzetten op het creëren van betaalbare, toegankelijke plaatsen. Daarbij zijn ook blijvende inspanningen nodig om het Lokaal Loket Kinderopvang bekend en toegankelijk te maken, zonder onrealistische verwachtingen ten aanzien van dat lokaal loket. Zo werken zij bijvoorbeeld met de beschikbare plaatsen, maar kunnen zij geen extra plaatsen bij creëren.

6.3.8. Monitor periodiek de pedagogische kwaliteit

Het is een verdienste van het Agentschap Opgroeien om middelen vrij te maken voor onderzoek naar de proceskwaliteit. Dergelijk onderzoek dat nauwgezet kijkt naar de ervaringen van de kinderen is erg arbeidsintensief en daarom ook kostbaar. Het is evenwel een uniek instrument - ook in vergelijking met andere landen - om de impact van beleidsmaatregelen te monitoren en beleid te voeren op basis van wetenschappelijke fundamenteën. Het verdient aanbeveling om deze inspanning verder te zetten. Het is uniek aan Vlaanderen dat wetenschappelijk onderzoek naar de pedagogische kwaliteit, monitoring door inspectie en ondersteuning van de sector via zelfevaluatie-instrumenten met éénzelfde pedagogisch kader gebeurt.

6.4. Aanbevelingen voor verder onderzoek

6.4.1. De wijzigingen in de éénmeting behouden

Het nieuw toegevoegde domein groepssocialisatie blijkt iets anders te meten dan de andere domeinen. We pleiten er daarom voor het in de toekomst te behouden.

Ook het nauwere onderscheid dat de wetenschappelijke éénmeting maakte naargelang de leeftijd van de kinderen (met een vijfde observatiecyclus en notitie van de leeftijden van de kinderen bij welbevinden en betrokkenheid) levert betere data en nieuwe inzichten op. Dat blijft dan ook best behouden.

6.4.2. De contextvragenlijsten en diversiteit verder verfijnen

De contextvragenlijst voor de verantwoordelijken werd gewijzigd om betere en betrouwbaardere informatie te geven over pedagogische omkadering en kwalificaties van de kinderbegeleiders. Dat heeft echter onvoldoende goede resultaten opgeleverd. Achtergrondkenmerken van de kinderbegeleiders (zoals jaren ervaring, opleiding) zijn cruciale factoren die de wetenschappelijke éénmeting niet voldoende in kaart heeft kunnen brengen. We adviseren daarom die vragenlijst te verfijnen en eventueel aan te vullen met een korte vragenlijst voor elke kinderbegeleider die op het moment van de observatie aanwezig is in de leefgroep en waarin elementen van coaching ook meegenomen zijn. Ook kunnen aspecten van de structurele kwaliteit die nu in de vragenlijsten zitten mogelijk door de observatoren ingevuld worden tijdens de observaties.

Ook de manier waarop in de MeMoQ wetenschappelijke metingen de omgang met de maatschappelijke diversiteit en de dagindeling in kaart worden gebracht leveren te weinig gedifferentieerde resultaten op en worden best grondig geëvalueerd en bijgestuurd in een volgende meting.

6.4.3. Wissel de MeMoQ-data internationaal uit

Verder bevelen we aan dat de onderzoekers de data van de MeMoQ wetenschappelijke metingen uitwisselen met onderzoekers in **andere landen** waar ze dezelfde methodologie gebruiken (zoals Nederland en Portugal) om zo een grotere en krachtigere analyse te kunnen maken van welke structurele contextfactoren samenhangen met de proceskwaliteit. Het gaat in eerste instantie over data gemeten aan de hand van CLASS. Verdere data-analyse kan dan portretten genereren van opvanglocaties die op vele

vlakken uitstekend werk doen en waarvan de systemische voorwaarden voor uitstekende kwaliteit kunnen afgeleid worden.

6.4.4. Onderzoek het verband tussen pedagogische kwaliteit en de mate van beleidsvoerend vermogen

De relaties tussen structurele kwaliteit en proceskwaliteit zijn bijzonder complex. Het verdient verder onderzoek (ook kwalitatief) om verder uit te klaren wat de beste hefboomen zijn om de pedagogische kwaliteit te garanderen en te borgen. Ook verder onderzoek naar de relatie tussen pedagogische kwaliteit en de mate van beleidsvoerend vermogen zou hierbij zinvol zijn.

6.4.5. Onderzoek het verband met pedagogische ondersteuning

Er is verder (ook kwalitatief) onderzoek nodig naar pedagogische ondersteuning, begeleiding en coaching, om na te gaan welke vormen van ondersteuning effectief zijn om de zwakke aspecten van de Vlaamse kinderopvang te remediëren. Ook verder onderzoek naar het gebruik van de zelfevaluatie-instrumenten en hun impact op kwaliteit kan daarbij helpen.

6.4.6. Verhoog de betrokkenheid van de sector bij het MeMoQ-onderzoek

Verder zou een meer actieve betrokkenheid van de sector bij de steekproeftrekking en het verloop van het MeMoQ onderzoek via een klankbordgroep (ook voor de start van het onderzoek) voor een verhoging van de huidige participatiegraad kunnen zorgen. Dit zorgt namelijk voor meer gedragenheid van het onderzoek in de sector.

6.4.7. Zorg voor synergieën in onderzoek naar pedagogische kwaliteit

Het is aan te bevelen om de samenhang van toekomstig wetenschappelijke metingen van de pedagogische kwaliteit met andere onderzoeksprojecten, meetinstrumentaria en kwaliteitsopvolging verder te verfijnen en om deze wetenschappelijke metingen steeds in samenhang te blijven zien met het pedagogische raamwerk, het monitoringsinstrument en het zelfevaluatie-instrument. Dat betekent dat de onderzoeksresultaten van MeMoQ periodiek kunnen vergeleken worden met de bevindingen van Zorginspectie, waaruit besluiten voor beiden kunnen getrokken worden.

6.4.8. Herbekijk de vervolgaanpak van het MeMoQ onderzoek

In de toekomst dient bekeken te worden welke vervolgaanpak van de MeMoQ wetenschappelijke onderzoeken de sterkste inzichten genereert: we stellen een combinatie voor van continue monitoring met kleine steekproeven op jaarbasis om zo tendensen beter te kunnen opvolgen en een grote cumulatieve steekproef te genereren om de vier jaar.

Eindnoten

- 1 Organisation for Economic Co-operation and Development. (2021). *Starting Strong VI. Supporting meaningful interactions in early childhood education and care*. Paris: OECD.
- 2 Vandenbroeck, M., Slot, P., & Hulpia, H. (2021). Quality in home-based childcare providers: Variations in process quality. *European Early Childhood Education Research Journal*, 29(2).
- 3 Wanneer in dit rapport sprake is van baby's, bedoelen we kinderen tot 18 maanden. Peuters zijn kinderen vanaf 18 maanden oud.
- 4 Door de toevoeging van het domein groepsocialisatie verandert de nummering van de domeinen. Terwijl in de nulmeting de omgeving genoemd werd als domein 5, wordt dat nu domein 6.
- 5 Van Droogenbroeck, F., Lemblé, H., Bongaerts, B., Spruyt, B., Siongers, J., & Kavadias, D. (2019). *TALIS 2018 Vlaanderen - Volume I*. Brussel: Vrije Universiteit Brussel.
- 6 De omschrijving van de schaalwaarden is onder andere terug te vinden in Laevers, et. al. (2005). *Ziko. Zelfevaluatie-Instrument voor welbevinden en betrokkenheid van Kinderen in de Opvang*. Brussel: Kind & Gezin.
- 7 Roorbach Jamison, K., Cabell, S. Q., LoCasale-Crouch, J., Hamre, B. K., & Pianta, R. C. (2014). CLASS-Infant: An observational measure for assessing teacher-infant interactions in centre-based child care. *Early Education and Development*, 25, 553-572.
- 8 La Paro, K. M., Hamre, B. K., & Pianta, R. C. (2012). *Classroom Assessment Scoring System. Manual. Toddler*. Lewisville: Kaplan Early Learning Company. & La Paro, K. M., Williamson, A. C., & Hatfield, B. (2014). Assessing quality in toddler classrooms using the CLASS-Toddler and the ITERS-R. *Early Education and Development*, 25, 875-893.
- 9 Romijn, B. R., Slot, P. L., Jepma, I. J., Muller, P., Breedevelde, M., & Leseman, P. P. M. (2023). *Kwaliteit van de Nederlandse kinderopvang. De kinderdagopvang, peuteropvang, buitenschoolse opvang en gastouderopvang in beeld - Gecombineerde metingen 2017-2022*. Utrecht, Nederland: Sardes.
- 10 Zoals o.a. ITERS-R (Harms, Cryer, & Clifford, 2003), de FSCERS-R (Harms, Cryer, & Clifford, 2007) en de checklist leeromgeving uit het Ziko-instrument
- 11 Een factoranalyse gaat na of de verschillende indicatoren met mekaar samenhangen en zo ja, hoe ze best op een hofer niveau geclusterd kunnen worden. In het rapport over de omgeving staan de details van die factoranalyse vermeld.
- 12 IKT staat voor inkomensgerelateerde ouderbijdragen; het zijn opvanglocaties waar ouders volgens inkomen betalen. In leefgroepen van een opvanglocatie zonder IKT betalen ouders een vast tarief.
- 13 Di Giandomenico, I., Musatti, T. & Picchio, M. (2008). Il ruolo della valutazione nella costruzione di un sistema integrato di servizi per l'infanzia [The Role of Evaluation in the Construction of an Integrated System of ECEC Services]. *Rassegna Italiana di Valutazione*, XII, 40, 89-106.
- 14 Cryer, D., & Burchinal, M. (1997). Parents as child care consumers. *Early Childhood Research Quarterly*, 12, 35-58.
- 15 Vandenbroeck, M., & Lazzari, A. (2014). Accessibility of Early Childhood Education and Care: A state of affairs. *European Early Childhood Education Research Journal*, 22(3), 327-335.
- 16 Janssen, J. (2021). *Childcare as a public-private educational practice: A study of the relations between childcare and the family in the curriculum and in quality evaluation*. Gent: Department of Social work and Social pedagogy, Ghent University
- 17 Er werden meer locaties gecontacteerd dan de geplande steekproefgrootte om te kunnen anticiperen op weigeringen. Aan het eind van de observatieperiode zegden iets meer locaties toe dan verwacht, waardoor er 4 locaties meer zijn geobserveerd dan gepland.
- 18 Bij wijze van voorbeeld: de groepsopvang zonder IKT vertegenwoordigt voor de CLASS Infant 32,76% van de steekproef, maar slechts 14,87% van de populatie. Dat betekent een wegingscoëfficiënt van 0.4537
- 19 PPMI (2022). *Diagnostic Study of Early Childhood Education (ECE) in Georgia*. Vilnius: PPMI.

Groeneveld, M.G., Linting, M. & Vermeer, H.J. (2024): Children's involvement in home-based childcare: are boys more susceptible to caregiver sensitivity than girls?, *Early Years*. doi: 10.1080/09575146.2024.2358204

Laurin, D. E., Guss, S. S., & Horm, D. (2021). Caregiver-infant and toddler interactions during diapering: Caregiver responsiveness and child well-being and involvement. *Infant Mental Health Journal*, 1-14. doi: <https://doi.org/10.1002/imhj.21933>

Björger, K. (2015) Children's Well-being and Involvement in Physically Active Outdoors Play in a Norwegian Kindergarten: Playful Sharing of Physical Experiences, *Child Care in Practice*, 21(4), 305-323. doi: 10.1080/13575279.2015.1051512

Singer, E., Nederend, M., Penninx, L., Tajik, M. & Boom, J. (2013), The teacher's role in supporting young children's level of play engagement, *Early Child Development and Care*, doi: 10.1080/03004430.2013.862530

Ole Johan Sando (2019) The physical indoor environment in ECEC settings: children's well-being and physical activity. *European Early Childhood Education Research Journal*, 27(4), 506-519. doi: 10.1080/1350293X.2019.1634238
- 20 Vandenbroeck, M., Laevers, F., Declercq, B. & de Droogh, L. (2011). *Vooronderzoek in functie van de ontwikkeling van een instrument voor het meten van de pedagogische kwaliteit in de voorschoolse kinderopvang*. Brussel: Kind & Gezin.

- 21 Stuck, A.; Kammermeyer, G. & Roux, S. (2016): The reliability and structure of the Classroom Assessment Scoring System in German pre-schools, *European Early Childhood Education Research Journal*, 24(6), 1-22. doi: 10.1080/1350293X.2016.1239324
- Von Suchodoletz, A.; Fäsche, A.; Gunzenhauser, C. & Hamre, B. (2014). A typical morning in preschool: Observation of teacher-child interactions in German preschools. *Early Childhood Research Quarterly*, 29, 500-519
- Cadima, J., Aguiar, C., Guedes, C., Wyslowska, O., Salminen, J., Slot, P., Barrata, C & Lerkkanen, M.-K. (2022). Process Quality in Toddler Classrooms in Four European Countries. *Early Education and Development*, 34(7), 1565-1589. doi: doi.org/10.1080/10409289.2022.2139548
- Barros, S.; Cadima, J.; Bryant, D.; Coekho, V.; Pinto, A.I.; Pessanha, M. & Peixoto, C. (2016). Infant child care in Portugal: Associations with structural characteristics. *Early Childhood Research Quarterly*, 37(4), 118-130. doi: doi.org/10.1016/j.ecresq.2016.05.003
- Cadima, J., Barros, S., Bryant, D., Peixoto, C., Coekho, V., & Pessanha, M. (2023). Variations of quality of teacher-infant interactions across play and care routine activities. *Early Education and Development*, 34(2), 469-484. doi: 10.1080/10409289.2021.2023791
- Baron, F., Linberg, A., & Lehl, S. (2023). Interaction quality in German early childcare settings: investigating the domains of CLASS Toddler and the associations with structural characteristics. *Early Child Development and Care*, 193(13-14), 1485-1502. doi:10.1080/03004430.2023.2256997
- 22 Romijn, B., Slot, P., Jepma, I., Muller, P., Breedveld, M., & Leseman, P. (2024). Kwaliteit van de Nederlands kinderopvang. Gecombineerde metingen 2017-2023. Utrecht: Universiteit Utrecht - SARDES
- 23 Voor de CLASS Instrumenten en voor Groepssocialisatie werd de training gegeven door dr Pauline Slot, Universiteit Utrecht, die geaccrediteerd trainer is voor CLASS. De toetsen werden afgenomen door Teachstone, het bedrijf van de ontwerpers van CLASS. Voor Welbevinden en Betrokkenheid werden training en toetsing gedaan door prof. Ferre Laevers en Bart Declercq.
- 24 Slot, P., Lerkkanen, M.-K., & Leseman, P. (2016). The relations between structural quality and process quality in European early childhood education and care provisions: Secondary analyses of large scale studies in five countries. Utrecht: Utrecht University - CARE project. Slot, P., Boom, J., Verhagen, J., & Leseman, P. (2016). Measurement properties of the CLASS Toddler in ECEC in The Netherlands. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 48, 79-91.
- 25 De observaties vonden enkel in de voormiddag plaats. Het is dus best mogelijk dat in de namiddag andere ervaringen en activiteiten aan bod komen dan hier geobserveerd. Een maximale diversiteit aan ervaringen op een voormiddag is niet noodzakelijk een streefdoel maar moet hier gezien worden als een ruwe indicator van de variatie aan activiteiten.
- 26 Vandenbroeck, M., Hulpia, H., & Slot, P. (2021). Quality in family child care providers: A study of variations in process quality *European Early Childhood Education Research Journal*, 29(2), 261-277.
- 27 Slot, P., Lerkkanen, M.-K., & Leseman, P. (2016). The relations between structural quality and process quality in European early childhood education and care provisions: Secondary analyses of large scale studies in five countries. Utrecht: Utrecht University - CARE project
- 28 OECD (2011), *Starting Strong III: A Quality Toolbox for Early Childhood Education and Care*, Starting Strong, OECD Publishing, Paris, <https://dx.doi.org/10.1787/9789264123564-en>
- 29 Peleman, B., Lazzari, A., Budginaite, I., Siarova, H., Hauari, H., Peeters, J., & Cameron, C. (2018). Continuous professional development and ECEC quality: Findings from a European systematic literature review. *European Journal of Education*, 53(1), 9-22.
- 30 Putman, M. (2022). Professionalisering van de kinderopvang: de plaats van pedagogische kwaliteit in het curriculum. Onuitgegeven masterproef. Gent: Vakgroep Sociaal Werk en Sociale Pedagogiek, UGent.
- 31 Peleman, B., Van Der Wildt, A., & Vandenbroeck, M. (2022). Home language use with children, dialogue with multilingual parents and professional development in ECEC. *Early Childhood Research Quarterly*, 2022(61), 70-80.
- 32 Urban, M., Vandenbroeck, M., Lazzari, A., Peeters, J., & Van Laere, K. (2011). Competence requirements for early childhood education and care. London - Ghent: UEL - UGent.
- 33 Zie Peleman et al. Op Cit. Voor indicaties van deze evidence-based aanpak.
- 34 Organisation for Economic Co-operation and Development. (2023). *Levelling the playing field in ECEC: Results from TALIS Starting Strong 2018*. OECD Education Working Papers N° 305. Paris: OECD
- 35 Toekomstgroep. (2024). Een Toekomstplan voor de Vlaamse Kinderopvang. Slottekst 14 maart 2024. Brussel: Opgroeien.
- 36 Toekomstgroep. (2024). Een Toekomstplan voor de Vlaamse Kinderopvang. Slottekst 14 maart 2024. Brussel: Opgroeien
- 37 Organisation for Economic Co-operation and Development. (2023). *Levelling the playing field in ECEC: Results from TALIS Starting Strong 2018*. OECD Education Working Papers N° 305. Paris: OECD.

